

AZ ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (harmadik tanács)

2006. szeptember 27.*

A T-329/01. sz. ügyben,

az **Archer Daniels Midland Co.** (székhelye: Decatur, Illinois [Amerikai Egyesült Államok], képviselik: C. o. Lenz ügyvéd, L. Martin Alegi, M. Garcia és E. Batchelor solicitors)

felperesnek

az **Európai Közösségek Bizottsága** (képviselek: A. Whelan, A. Bouquet és W. Wils, meghatalmazotti minőségben)

alperes ellen

elsődlegesen az EK-Szerződés 81. cikkének és az EGT-Megállapodás 53. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-1/36.756 „nátrium-glükonát”-ügy) hozott C(2001) 2931 végleges bizottsági határozat 1. cikkének megsemmisítésére

* Az eljárás nyelve: angol.

– amennyiben az a felperest érinti, vagy legalábbis amennyiben megállapítja, hogy a felperes 1994. október 4-ét követően jogsértésben vett részt – irányuló kérelme tárgyában, valamint e határozat 3. cikkének a felperest érintő részében történő megsemmisítésére irányuló kérelem tárgyában, továbbá másodlagosan a határozatban a felperessel szemben kiszabott bírság megsemmisítése, illetve csökkentése iránti kérelme tárgyában,

AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁGA (harmadik tanács),

tagjai: J. Azizi elnök, M. Jaeger és F. Dehousse bírák,
hivatalvezető: I. Natsinas tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2004. február 18-i tárgyalásra,

meghozta a következő

Ítéletet

A jogvita alapját képező tényállás

- 1 Az Archer Daniels Midland Co. (a továbbiakban: ADM) a gabonatermék- és olajosmag-feldolgozó ágazatban tevékenykedő vállalatcsoport anyavállalata. 1990-ben jelent meg a nátrium-glükonát-piacon.

- 2 A nátrium-glükonát a kelátképző anyagok csoportjába tartozik, amelyek az ipari folyamatok során hatástalanítják a fémionokat. E folyamatok többek között magukban foglalják az ipari tisztítást (üvegek és szerszámok tisztítása), felületkezelést (rozsdagátló és zsírtalanítási kezelések, alumíniumvésés), valamint a vízkezelést. A kelátképző anyagokat tehát az élelmiszeriparban, a szépségiparban, a gyógyszeriparban, a papíriparban, a betongyártásban, valamint egyéb iparágakban használják. A nátrium-glükonátot a világ minden táján értékesítik, a versenytárs vállalatok pedig jelen vannak a világpiacokon.
- 3 1995-ben a nátrium-glükonát összesített világméretű eladása nagyjából 58,7 millió euro volt, amelyből az Európai Gazdasági Térség (EGT) területén megvalósított eladások nagyjából 19,6 millió eurót tettek ki. A tényállás megvalósulása idején a nátrium-glükonát világméretű termelésének majdnem egésze öt vállalat, azaz elsősorban a Fujisawa Pharmaceutical Company Ltd (a továbbiakban: Fujisawa), másodsorban a Jungbunzlauer AG (a továbbiakban: Jungbunzlauer), harmadsorban a Roquette Frères SA (a továbbiakban: Roquette), negyedsorban a Glucona vof (a továbbiakban: Glucona), az 1995-ig az Akzo Chemie BV (a továbbiakban: Akzo) – az Akzo Nobel NV 100%-os tulajdonában lévő leányvállalata – és a Coöperatieve Verkoop- en Productievereniging van Aardappelmeel en Derivaten Avebe BA (a továbbiakban: Avebe) által közösen irányított vállalkozás, és ötödsorban az ADM kezében összpontosult.
- 4 1997 márciusában az amerikai igazságügyi minisztérium arról tájékoztatta a Bizottságot, hogy a lizin és a citromsav piacán folytatott vizsgálat nyomán a nátrium-glükonát piacán is vizsgálatot indított. 1997 októberében és decemberében, valamint 1998 februárjában az amerikai igazságügyi minisztérium arról tájékoztatta a Bizottságot, hogy az Akzo, az Avebe, a Glucona, a Roquette és a Fujisawa elismerték, hogy részt vettek a nátrium-glükonát árának rögzítésére, valamint e termék eladási mennyiségeinek az Egyesült Államokban és másutt történő felosztására létrejött kartellben. Az amerikai igazságügyi minisztériummal kötött megállapodásukat követően az amerikai hatóságok e vállalatokra bírságokat szabtak ki. Az ADM-mel szemben a nátrium-glükonát piacán fennálló kartellel kapcsolatosan kiszabott bírság az ADM által a lizin- és a citromsav ügyekben kifizetett összesített 100 millió amerikai dollár (USD) összegű bírság részét képezte.

- 5 1998. február 18-án a Bizottság a Szerződés [81.] és [82.] cikkének végrehajtásáról szóló, 1962. február 6-i 17. (első) rendelet (HL L 13., 204. o., 1962. február 21.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 3. o.) 11. cikkének értelmében információkéréssel fordult a nátrium-glükonát legfőbb európai gyártóihoz, importőreihez, exportőreihez és vevőihez. Az ADM nem volt ezen információkérés címzettjei között.
- 6 Az információkérést követően a Fujisawa felvette a kapcsolatot a Bizottsággal, és tájékoztatta, miszerint a fent leírt vizsgálat keretében együttműködött az amerikai hatóságokkal, és a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló 1996. július 18-i bizottsági közlemény (HL 1996. C 207., 4. o.; a továbbiakban: engedékenységi közlemény) alapján a Bizottsággal is együtt kíván működni. A Bizottsággal 1998. április 1-jén lefolytatott találkozót követően a Fujisawa 1998. május 12-én írásbeli nyilatkozatot, valamint a kartell történetének összefoglalását tartalmazó dossziét és számos más iratot nyújtott át a Bizottságnak.
- 7 1998. szeptember 16-án és 17-én a Bizottság a 17. rendelet 14. cikke (3) bekezdésének alkalmazásával helyszíni vizsgálatot folytatott le az Avebe, a Glucona, a Jungbunzlauer és a Roquette helyiségeiben.
- 8 A Bizottság 1998. november 10-én információkérést intézett az ADM-hez. Az 1998. november 26-án a Bizottság tudomására hozta a Bizottsággal való együttműködésre irányuló szándékát. Az 1998. december 11-én tartott megbeszélés során az ADM átadta „együttműködés[ének] első részletét”. Ezek után 1999. január 21-én az ADM átnyújtotta a Bizottságnak a vállalkozás nyilatkozatát, valamint az ügyre vonatkozó bizonyos dokumentumokat.
- 9 A Bizottság 1999. március 2-án részletes információkérést intézett a Gluconához, a Roquette-hez és a Jungbunzlauerhez. E vállalkozások 1999. április 14-i, 19-i és 20-i leveleikben a Bizottság tudomására hozták a Bizottsággal való együttműködésre

irányuló szándékukat, és a kartellel kapcsolatos bizonyos információkat bocsátottak a rendelkezésére. A Bizottság 1999. október 25-én kiegészítő információkéréssel fordult az ADM-hez, a Fujisawához, a Gluconához, a Roquette-hez és a Jungbunzlauerhez.

- 10 2000. május 17-én a Bizottság a részére nyújtott információk alapján az EK 81. cikk (1) bekezdésének és az EGT-ről szóló Megállapodás (a továbbiakban: EGT-Megállapodás) 53. cikke (1) bekezdésének megsértése miatt kifogásközlést küldött az ADM-nek, valamint a többi érintett vállalkozásnak. Az ADM és a többi érintett vállalkozás a Bizottság által felhozott kifogásokra vonatkozó írásbeli észrevételeit megküldte a Bizottságnak. Egyik fél sem kérte meghallgatását, és nem is vitatta a kifogásközlésben leírt tényállást.
- 11 A Bizottság 2001. május 11-én kiegészítő kifogásközlést küldött az ADM-nek, valamint a többi érintett vállalkozásnak.
- 12 A Bizottság 2001. október 2-án az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-1/36.756 „nátrium-glükonát”-ügy) meghozta a C(2001) 2931 végleges határozatot (a továbbiakban: Határozat). A Bizottság 2001. október 12-én kézbesítette a Határozatot az ADM-nek.
- 13 A Határozat többek között a következő rendelkezéseket tartalmazza:

„1. cikk

[Az Akzo], [az ADM], [az Avebe], [a Fujisawa], [a Jungbunzlauer] és [a Roquette] megsértették az EK [...] 81. cikkét, valamint – 1994. január 1-jétől – az EGT-Megállapodás 53. cikkének (1) bekezdését azzal, hogy a nátrium-glükonát piacán folytatott megállapodásban és/vagy összehangolt magatartásban vettek részt.

A jogsértés időtartama a következő volt:

- [az Akzo], [az Avebe], [a Fujisawa] és [a Roquette] esetében az 1987 februárjától 1995 júniusáig terjedő időszak;
- [a Jungbunzlauer] esetében 1988 májusától 1995 júniusáig;
- [az ADM] esetében 1991 júniusától 1995 júniusáig.

[...]

3. cikk

Az 1. cikkben megállapított jogsértés miatt kiszabott bírságok a következők:

a) [Akzo]	9 millió euró
b) [ADM]	10,13 millió euró
c) [Avebe]	3,6 millió euró
d) [Fujisawa]	3,6 millió euró
e) [Jungbunzlauer]	20,4 millió euró
f) [Roquette]	10,8 millió euró

[...]”

- 14 A bírságok összegének kiszámítása céljából a Bizottság a Határozatban a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatásban (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o.; a továbbiakban: iránymutatás), valamint az engedékenységi közleményben meghatározott módszert használta.
- 15 A Bizottság először a bírságnak a jogsértés súlyának és időtartamának függvényében kiszámított alapösszegét határozta meg.
- 16 Ennek keretében a Bizottság a jogsértés súlyával kapcsolatban először is azt vette figyelembe, hogy az érintett vállalkozások a jogsértés jellegére, az EGT-ben fennálló nátrium-glükonát-piacra gyakorolt közvetlen hatására és az érintett földrajzi piac kiterjedésére tekintettel különösen súlyos jogsértést követtek el (a Határozat (371) preambulumbekzdése).
- 17 Ezután a Bizottság úgy értékelte, hogy figyelembe kell venni, miszerint az érintett vállalkozások milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a versenyben kárt okozzanak, és a bírságot olyan nagyságrendű összegben kell megállapítani, amely biztosan kellően elrettentő erővel bír. Következésképpen az érintett vállalkozások által a nátrium-glükonát-eladásokkal 1995-ben, azaz a jogsértés időszakának utolsó évében megvalósított világméretű forgalom alapján a Bizottság az érintett vállalkozásokat két csoportba osztotta. Az első csoportba osztotta azon vállalkozásokat, amelyek a rendelkezésére álló adatok szerint a nátrium-glükonát világpiacon több mint 20%-ával rendelkeztek; ide tartozott a Fujisawa (35,54%), a Jungbunzlauer (24,75%) és a Roquette (20,96%). E vállalkozások tekintetében a Bizottság a kiindulási összeget 10 millió euróban határozta meg. A második csoportba azon vállalkozásokat sorolta, amelyek a rendelkezésére álló adatok szerint a nátrium-glükonát világpiacon kevesebb mint 10%-ával rendelkeztek; ide tartozott a Glucona (nagyjából 9,5%) és az ADM (9,35%). E vállalkozások tekintetében a Bizottság a kiindulási összeget 5 millió euróban, vagyis az Akzo és az Avebe esetében – amelyek a Glucona közös tulajdonosai voltak – külön-külön 2,5 millió euróban állapította meg (a Határozat (385) preambulumbekzdése).

- 18 Ezen túlmenően a Bizottság e kiindulási összeget kiigazította, egyrészt hogy a bírság kellően elrettentő jellegét biztosítsa, másrészt hogy figyelembe vegye, hogy a nagy vállalkozások rendszerint olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy a versenyjog alapján ebből rájuk nézve milyen következmények származnak. Következésképpen a Bizottság az érintett vállalkozások nagyságának és összesített forrásainak figyelembe vételével az ADM és az Akzo vonatkozásában 2,5-szeres szorzót alkalmazott, és így a bírság összegét az ADM esetében 12,5 millió euróra, az Akzo esetében pedig 6,25 millió euróra emelte (a Határozat (388) preambulumbekzdése).
- 19 Az egyes vállalatok által elkövetett jogsértések időtartamára tekintettel a kiindulási összeget a Bizottság évente 10%-kal, azaz a Fujisawa, az Akzo, az Avebe és a Roquette vonatkozásában 80%-kal, a Jungbunzlauer esetében 70%-kal, az ADM tekintetében pedig 35%-kal növelte (a Határozat (389)–(392) preambulumbekzdése).
- 20 A Bizottság így a bírság alapösszegét az ADM vonatkozásában 16,88 millió euróban rögzítette. Az Akzo, az Avebe, a Fujisawa, a Jungbunzlauer és a Roquette tekintetében az alapösszeget egyenként 11,25 millió, 4,5 millió, 18 millió, 17 millió és 18 millió euróban állapította meg (a Határozat (396) preambulumbekzdése).
- 21 Másodszor súlyosító körülmények címén a Jungbunzlauer ellen kiszabott bírság alapösszegét 50%-kal növelte azon indokkal, hogy a kartellben irányító szerepet töltött be (a Határozat (403) preambulumbekzdése).
- 22 Harmadszor a Bizottság megvizsgálta és elutasította bizonyos vállalkozások, többek között az ADM érveit, amelyek szerint e vállalkozásokra nézve enyhítő körülményeket kell megállapítani (a Határozat (404)–(410) preambulumbekzdése).

- 23 Negyedszer az engedékenységi közlemény B. szakaszának alkalmazásában a Bizottság a Fujisawa részére „különösen jelentős mértékű csökkentést” (vagyis 80%-os) engedélyezett a bírság azon összegéhez képest, amelyet az együttműködés hiányában róttak volna ki rá. Ezenkívül a Bizottság úgy vélte, hogy az ADM nem teljesítette e közlemény C. szakaszának feltételeit a rá kiszabott bírság „jelentős mértékű csökkentéséhez”. Végül a közlemény D. szakaszának alkalmazásában a Bizottság az ADM és a Roquette részére „nagymértékű csökkentést” (vagyis 40%-os), az Akzo, az Avebe és a Jungbunzlauer javára 20%-os csökkentést hajtott végre ((418), (423), (426) és (427) preambulumbekzdés).

Eljárás és a felek Elsőfokú Bíróság előtti indítványai

- 24 Az Elsőfokú Bíróság Hivatalához 2001. december 21-én benyújtott keresetlevelével az ADM elindította a jelen keresetet.
- 25 Az Elsőfokú Bíróság (harmadik tanács) az előadó bíró jelentésére tekintettel úgy döntött, hogy megnyitja a szóbeli szakaszt, és az Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzatának 64. cikkében előírt pervezető intézkedések keretében írásbeli kérdéseket tett fel a feleknek, akik e kérdésekre az erre meghatározott határidőkön belül választ adtak.
- 26 Az Elsőfokú Bíróság a 2004. február 18-i tárgyaláson meghallgatta a felek szóbeli előterjesztéseit.
- 27 2006. július 21-i levelében az ADM azzal a kérelemmel fordult az Elsőfokú Bírósághoz, hogy az 1/2003/EK rendelet 23. cikke (2) bekezdésének a) pontja alapján kiszabott bírságokról szóló iránymutatás (HL C 210., 5. o.) alapján vegyen figyelembe egy új jogalapot azon indokkal, hogy ez az iránymutatás olyan jogi és ténybeli elemet

képez, amely az Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzata 48. cikke 2. §-ának értelmében az eljárás során merült fel. Az igazságszolgáltatás gondos működésének általános elvére tekintettel az Elsőfokú Bíróság felhívta a Bizottságot, hogy az ADM kérelmével kapcsolatban fejtse ki álláspontját. 2006. augusztus 11-i levelében a Bizottság úgy nyilatkozott, hogy véleménye szerint nincs mód arra, hogy az Elsőfokú Bíróság helyt adjon az ADM kérelmének.

28 Az ADM azt kéri, hogy az Elsőfokú Bíróság:

- semmisítse meg a Határozat 1. cikkét olyan mértékben, amennyiben az a felperest érinti, illetve amennyiben az azt állapítja meg, hogy a felperes 1994. október 4-ét követően is jogsértést követett el;
- semmisítse meg a Határozat 3. cikkét, olyan mértékben, amennyiben az ADM-et érinti;
- másodlagosan semmisítse meg vagy lényegesen csökkentse az ADM-mel szemben kiszabott bírságot;
- kötelezze a Bizottságot a költségek viselésére.

29 A Bizottság azt kéri, hogy az Elsőfokú Bíróság:

- utasítsa el a keresetet;
- kötelezze az ADM-et a költségek viselésére.

Jogi háttér

30 Az ADM által hivatkozott jogalapok, amelyek mindegyike a vele szemben kiszabott bírság összegének rögzítésére vonatkozik, elsősorban az iránymutatás jelen ügyre való alkalmazhatóságára, másodsorban a jogsértés súlyára, harmadsorban a jogsértés időtartamára, negyedsorban az enyhítő körülmények fennállására, ötödsorban az ADM közigazgatási eljárás során tanúsított együttműködésére, hatodsorban a védelemhez való jog tiszteletben tartására hivatkoznak.

A – Az iránymutatás alkalmazhatóságáról

1. A jogbiztonság és a visszaható hatályú büntetés tilalmának elvéről

a) A felek érvei

31 Az ADM azzal érvel, hogy az iránymutatás által meghatározott bírságkiszámítási módszer a Bizottság e területen előzőekben kialakított gyakorlatától radikálisan eltér, amely – amint azt a Bizottság a Határozatban el is ismeri ((395) preambulumbekkezdés) – abból állt, hogy a bírság összegét az érintett közösségi piaci eladások bizonyos százalékának megfelelő alapmérték függvényében kellett kiszámítani. Ezzel szemben az iránymutatás ezentúl olyan rögzített bírságösszeget vezet be – amely például a különösen súlyos jogsértések esetében 20 millió euró –, amely az érintett termék eladási mennyiségétől független.

- 32 Az ADM felhívja a figyelmet arra, hogy a jelen ügy által érintett időszakban (amely 1991-től 1994-ig vagy 1991-től 1995-ig tartott), a Bizottság ezen állandó gyakorlat alkalmazásában olyan bírságokat szabott ki, amelyek összege általában a kérdéses termék közösségi piaci eladásaiából származó forgalmának 2 és 9%-a között volt. Ezzel szemben az iránymutatásból eredő új politika alkalmazása olyan bírságok rögzítéséhez vezethet, amelyek az előző gyakorlat alapján kiszabható bírságok mértékének 43–153-szorosát is elérhetik.
- 33 Az ADM elismeri, hogy a Bizottság olyan mérlegelési jogkörrel rendelkezik, amely – amennyiben a versenyjogi politika megkívánja – lehetővé teszi számára a bírságok mértékének emelését annak érdekében, hogy magasabb mértékű elrettentő bírságokat szabhasson ki. Mindemellett azzal, hogy a Bizottság olyan bírságot szab ki, amelynek mértéke az előző gyakorlat alapján kiszabható bírságok 43–153-szorosát is elérheti, nyilvánvalóan túllépi mérlegelési jogkörét. A Bizottság állításával ellentétben ezt a megállapítást támasztja alá az Elsőfokú Bíróság T-16/99. sz., Lögstör Rör kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének (EBHT 2002., II-1633. o.) 237. pontja. Egyfelől hangsúlyozza, hogy az Elsőfokú Bíróság ebben az ítéletben elismerte annak lehetőségét, hogy a Bizottság a 17. rendelet korlátai között megemlje a bírságok mértékét, feltéve hogy ez a versenyjogi közösségi politika végrehajtásának biztosítása érdekében szükséges. A Bizottság viszont sem határozatában, sem beadványában nem igazolta, illetve nem terjesztett elő bizonyítékokat annak bizonyítására, hogy e politika végrehajtása szükségessé teszi, hogy az előző gyakorlat vizsgálata során feltárt mérték 43–153-szorosát, elérő bírságokat szabjon ki. Másfelől felhívja a figyelmet arra, hogy a hivatkozott ítéletnek alapot adó ügyben, illetve az összes többi távhővezetékkel kapcsolatos kartellügyben – az ABB társaságra vonatkozó ügy kivételével – a Bizottság olyan mértékű bírságokat szabott ki, amelyek megfeleltek annak a mértéknek, amely a Bizottság előző gyakorlata alkalmazásának idején meghatározó volt. Tulajdonképpen érvelése szerint az e kartellben részt vevő vállalkozásokat csupán az érintett eladások 3–14%-ának megfelelő bírság megfizetésére kötelezték, és a Bizottság még az ABB-vel szemben is csupán az érintett forgalma 44%-ának megfelelő bírságot szabott ki.
- 34 Az ADM úgy véli, hogy az érintett vállalkozásoknak lehetőséget kell biztosítani arra, hogy előrelátható feltételek között működhessenek. Amint azt az iránymutatás is

kifejti (első bekezdés), a Bizottságnak a bíróságok rögzítésénél egységes és megkülönböztetés-mentes politikát kell követnie. Az ADM véleménye szerint a jogbiztonság hiánya a bíróságok meghatározásánál ellentétes a bíróság elrettentő jellege hatékony végrehajtásának gondolatával. Ahhoz, hogy a bíróság egyedi elrettentő ereje hatékony legyen, elengedhetetlen, hogy a vállalkozások előre ismerjék az alkalmazandó szankciókat. Azzal érvel, hogy a teljes amnesztia, illetve a hatékony engedelkenységi politika megköveteli, hogy az együttműködés elutasítása esetén alkalmazandó szankciók világosan meghatározottak legyenek. Ugyanígy ésszerűtlen a versenyjogi szabályok megsértésekor kiszabható bíróságok szintjével kapcsolatosan állandó bizonytalanságot fenntartani, különös tekintettel arra a hosszú időre, amely az ilyen jogsértések vizsgálatához szükséges. A jogbiztonság elve megköveteli, hogy a Bizottság által a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdése értelmében kiszabott bíróság kiszámításával kapcsolatosan elfogadott megközelítés elegendő bizonyossággal előrelátható legyen.

35 Az ADM hozzáteszi, hogy az egyesült államokbeli Sentencing Commission iránymutatásához készített kézikönyvből [1B1.11(b)(1) pont, a továbbiakban: az „amerikai iránymutatás”], valamint az egyik szövetségi fellebbezési bíróság ítélkezési gyakorlatából [United States v. Kimler ítélet, 167 F. 3d 889 (5th Circ. 1999)] kiderül, hogy az Egyesült Államok alkotmánya *ex post facto* szabálya tiltja a bíróságokra vonatkozó új iránymutatás visszaható hatályú alkalmazását, amennyiben ennek alkalmazása a jogsértés elkövetésének idejében hatályban lévőnél súlyosabb büntetés kiszabásához vezet.

36 Következésképpen az ADM szerint az iránymutatásban meghatározott új politika visszaható hatályú alkalmazása olyan jogsértés tekintetében, amelyet – mint a jelen esetben is – az iránymutatás közzététele előtt követtek el, és amelynek következtében a Bizottság az ADM-mel szemben olyan bíróságot szab ki, amelynek mértéke az előző gyakorlat értelmében kiszabott bíróságoknál jóval magasabb, anélkül hogy e különbség a versenyjogi politika betartásának biztosítása érdekében szükséges lenne, megsérti a jogbiztonság elvét és jogellenes.

37 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a jogalap elutasítását kéri.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 38 Az Elsőfokú Bíróság először is emlékeztet arra, hogy az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt európai egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) 7. cikkében megfogalmazott, a büntető jogszabályok visszaható hatályának tilalmára vonatkozó elv a közösségi jog egyik alapelvét képezi, amelynek betartása a versenyjogi szabályok megsértése miatti bírság kiszabása során is kötelező, és hogy ezen elv megköveteli, hogy a kiszabott szankciók megfeleljenek a jogsértés elkövetése idején hatályban lévő szankcióknak (a Bíróság C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P. – C-208/02. P. és C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri kontra Bizottság ügyben 2005. június 28-án hozott ítéletének [EBHT 2005., I-5425. o.] 202. pontja; az Elsőfokú Bíróság T-23/99. sz., LR AF kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1705. o.] 218–221. pontja, és a T-224/00. sz., Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben 2003. július 9-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-2597. o.] 39. pontja).
- 39 Továbbá az Elsőfokú Bíróság úgy ítéli meg, hogy a Bizottságnak a bírságokkal kapcsolatos versenyjogi politikáját módosító iránymutatás elfogadása elvileg érintheti a visszaható hatály tilalmát.
- 40 Egyrészt az iránymutatásnak joghatásokat válthat ki. E joghatások nem kifejezetten az iránymutatás normatív erejéből erednek, hanem abból, hogy a Bizottság elfogadta és közzétette azt. Az iránymutatás elfogadása és közzététele a Bizottság mérlegelési jogkörének önkorlátozását idézi elő, mivel az iránymutatástól nem térhet el anélkül, hogy ne tenné ki magát annak, hogy egyes esetekben az általános jogelvek – mint az egyenlő bánásmód, a bizalomvédelem és a jogbiztonság elve – megsértése címén felelősségre vonható legyen (lásd e tekintetben a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság 209–212. pontját).

- 41 Másrészt az iránymutatások, mint versenyjogi politikai eszközök az Emberi Jogok Európai Bíróságának az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény 7. cikkére vonatkozó ítélkezési gyakorlata szerinti, valamely jogsértést megállapító jogszabály új bírói értelmezéséhez hasonlóan a visszaható hatály tilalmának alkalmazása alá esnek (lásd különösen az EJEB, 1995. november 22-i S. W. és C. R. kontra Egyesült Királyság ítéletet, A. sorozat 335-B. és 335-C. szám, 34–36. §§. és 32–34. §§.; az 1995. november 15-i Cantoni kontra Franciaország ítéletet [Ítéletek és Határozatok Tára 1996-V, 29–32. §§.]; és a 2000. június 22-i Coëme és társai kontra Belgium ítéletet [Ítéletek és Határozatok Tára 2000-VII, 145. §.]), amelynek értelmében e rendelkezéssel ellentétes valamely jogsértést megállapító jogszabály új értelmezésének visszaható hatállyal történő alkalmazása. Ezen ítélkezési gyakorlat szerint ez az eset főképpen akkor áll fenn, amennyiben olyan ítélkezési gyakorlat szerinti értelmezésről van szó, amelynek következménye a jogsértés elkövetésének időpontjában – különösképpen a kérdéses jogszabályra vonatkozó ítélkezési gyakorlat által elfogadott értelmezésre tekintettel – nem volt ésszerűen előrelátható. Mindemellett meg kell jegyezni, hogy ugyanebből az ítélkezési gyakorlatból az is kiderül, hogy az előreláthatóság fogalmának hatálya nagymértékben a kérdéses szöveg tartalmától, a vonatkozó jogterülettől, valamint a címzettek számától és minőségétől függ. Vagyis a jogszabályok előreláthatóságával nem ellentétes, hogy az érintett személynek világos jogi tanácsokért kelljen folyamodnia annak ésszerű szinten történő felmérése érdekében, hogy az adott ügy körülményei között bizonyos jogi cselekménynek milyen következményei lehetnek. Különösen a Cantoni kontra Franciaország ítélet értelmében (lásd fent, 35. §.) ez különösképpen így van a szakmájukban jártas személyek esetében, akiknek munkájuk gyakorlása során nagyfokú gondosságról kell tanúbizonyságot tenniük. Ugyanígy elvárható, hogy különös gondot fordítsanak annak felmérésére, hogy ez milyen kockázattal járhat (a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ítélet 215–223. pontja).

- 42 A fentiekre tekintettel meg kell vizsgálni, hogy az iránymutatás elfogadásával végrehajtott módosítás ésszerűen előrelátható volt-e a kérdéses jogsértés elkövetésének időpontjában.

- 43 Ezzel kapcsolatban meg kell állapítani, hogy az iránymutatással bevezetett fő újítás abból áll, hogy a Bizottság az irányelv által előírt sávok alapján meghatározott alapösszeget vesz a bírságszámítás alapjául, amely sávok a jogsértések eltérő

súlyossági fokait tükrözik, ám amelyek önmagukban nem állnak összefüggésben az érintett forgalommal. Ez a módszer tehát lényegében a bírságok tételes kiszabásán alapul, még ha e tételes jelleg viszonylagos és rugalmas is (a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri kontra Bizottság ítélet 225. pontja).

- 44 Továbbá emlékeztetni kell arra, hogy az a tény, hogy a Bizottság a múltban bizonyos típusú jogsértésekre bizonyos szintű bírságokat alkalmazott, nem jelenti azt, hogy a 17. rendeletben megjelölt határokon belül ne lenne jogosult e mértéket növelni, feltéve, hogy ez a versenyjogi közösségi politika végrehajtásának biztosítása érdekében szükséges, hanem éppen ellenkezőleg a versenyjogi közösségi szabályok hatékony alkalmazása megkívánja, hogy a Bizottság a bírságok mértékét bármikor e politika igényeihez tudja igazítani (lásd e tekintetben a Bíróságnak a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ítéletének 227. pontját, a 100/80–103/80. sz., Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben 1983. június 7-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 1825. o.] 109. pontját és a C-196/99. P. sz., Aristrain kontra Bizottság 2003. október 2-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-11005. o.] 81. pontját; az Elsőfokú Bíróság T-12/89. sz., Solvay kontra Bizottság ügyben 1992. március 10-én hozott ítéletének [EBHT 1992., II-907. o.] 309. pontját és a T-304/94. sz., Europa Carton kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-869. o.] 89. pontját, valamint a fenti 38. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ítélet 56. pontját).
- 45 Ebből következően az olyan közigazgatási eljárásban érintett vállalkozások, amelynek következményeképpen bírság kiszabására is sor kerülhet, nem alapozhatnak jogos bizalmat arra a tényre, hogy a Bizottság a korábban kiszabottakhoz képest nem fogja növelni a bírságok összegét, illetve nem fogja módosítani e bírságok kiszámításának módszerét (a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ítélet 228. pontja).
- 46 Következésképpen a jelen ügyben a vállalkozásoknak tekintetbe kell venniük azt a lehetőséget, hogy a Bizottság bármikor úgy dönthet, hogy a múltban alkalmazott mértékhez képest megemeli a bírságok szintjét. Ez nemcsak arra az esetre érvényes, amikor a Bizottság a bírságok kiszabásakor az egyes határozatokban megemeli a

bírság mértékét, hanem arra is, ha ez az emelés egyes esetekben olyan általános hatályú magatartási szabályok alkalmazásával történik, mint az iránymutatás (a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ítélet 229. és 230. pontja).

47 Figyelemmel az alábbi 99. és további pontokban kifejtettekre is, az ADM helytelenül hivatkozik lényegében arra, hogy az a tény, miszerint a Bizottság bírságok mértékét a kartellel kapcsolatosan megemeli, a politika végrehajtása biztosításának célkitűzéséhez képest nyilvánvalóan aránytalan.

48 Ezenfelül az ADM által felhozott azon körülmény – még ha fel is tesszük, hogy az megalapozott –, hogy az új politika alkalmazása olyan bírságok rögzítéséhez vezethet, amelyek az előző gyakorlat alapján kiszabható bírságok mértékének 43–153-szorosát is elérhetik, nem sérti meg a visszaható hatály tilalmának elvét. Különös tekintettel a jelen ítélet 41. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlatra, az ADM számára ésszerűen előreláthatónak kell lennie annak, hogy a Bizottság a bírságok mértékét valamely más versenyjogi politika végrehajtásának keretében bármikor újraértékelheti. Így az ADM-nek ésszerűen előre kellett látnia a – feltehetően megalapozott – emelést a kérdéses jogsértések elkövetésének időpontjában.

49 Végül azzal kapcsolatban, hogy az ADM úgy véli, miszerint a bírságok elrettentő jellegének biztosítása érdekében elengedhetetlen, hogy a vállalkozások – amennyiben megsértik a közösségi versenyjogi szabályokat – előre ismerjék a velük szemben kiszabható bírságok mértékét, hangsúlyozni kell, hogy a bírságok elrettentő jellege semmiképpen sem előfeltételezi, hogy a vállalkozásoknak előre kell ismerniük azon bírság mértékét, amely velük szemben az adott versenyellenes magatartásért kiszabható.

- 50 Következésképpen a jogbiztonság és a visszaható hatályú büntetés tilalmának elvére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

2. Az egyenlő bánásmód elvének megsértéséről

a) A felek érvei

- 51 Az ADM fenntartja, hogy az iránymutatás alkalmazása megsérti az egyenlő bánásmód elvét, mivel az érvényben lévő versenyjogi szabályokkal szembeni jogsértést elkövető vállalkozások között nem a jogsértés elkövetésének időpontjától, hanem a határozatnak a Bizottság által önkényes módon rögzített elfogadása időpontjától függő különbségtételhez vezet. Példaképpen az ADM azt hozza fel, hogy az EK-Szerződés [82.] cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/34.621, 35.059/F-3 Irish Sugar plc ügy) 1997. május 14-án hozott 97/624/EK bizottsági határozat (HL L 258., 1. o.), és az EK-Szerződés [81.] és [82.] cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/33.941 HOV-SVZ/MCN ügy) 1994. március 29-én hozott 94/210/EK bizottsági határozat (HL L 104., 34. o.) által érintett vállalkozásokkal szemben kiszabott bírságok csupán az érintett piacon megvalósított eladások összegének 6,8%-át és 5%-át tették ki, miközben a kérdéses jogsértések tárgya a nátrium-glükonát kartellel összefüggött.

- 52 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a jogalap elutasítását kéri.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 53 Az állandó ítélkezési gyakorlatból eredően az a tény, hogy a Bizottság a bírság kiszámítására az iránymutatásban megfogalmazott módszert alkalmazta, nem

minősül hátrányosan bánásmódnak azon vállalkozásokhoz képest, amelyek a közösségi versenyjogi jogsértést ugyanabban az időszakban követték el, ám amelyeket a Bizottság – a jogsértés felfedésének időpontjával, vagy az őket érintő közigazgatási eljárás lefolytatásával kapcsolatos okok miatt – az iránymutatás elfogadását és közzétételét megelőzően vonta felelősségre (lásd e tekintetben a fenti 38. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ítélet 69–73. pontját; az Elsőfokú Bíróság T-202/98., T-204/98. és T-207/98. sz., Tate & Lyle és társai kontra Bizottság ügyben 2001. július 12-én hozott ítéletének [EBHT 2001., II-2035. o.] 118–119. pontját).

- 54 Következésképpen az előző pontban hivatkozott ítéletekben felhozott indokok alapján az egyenlő bánásmód elvének megsértésére vonatkozó jogalapot ugyancsak el kell utasítani.

B – *A jogsértés súlyáról*

1. *Bevezetés*

- 55 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság a bírság összegének kiszámítása keretében helytelenül értékelte a jogsértés súlyát. Az ebben a tárgyban felhozott jogalapok elsősorban a kérdéses termék eladásából származó forgalom figyelembe vételének hiányára, illetve elégtelenségére, másodsorban a nátrium-glükonát-piac korlátozott mérete figyelembe vételének hiányára, illetve elégtelenségére, harmadsorban az a bírság elrettentő hatásának kétszeres figyelembe vételére, negyedsorban a kiindulási összeg tekintetében történt növelő szorzó alkalmazására, ötödször a kartellnek a piacra gyakorolt közvetlen hatására hivatkoznak.

- 56 Mielőtt a jelen jogi környezetben felhozott jogalapok érdeméről határoznánk, érdemes összegezni a Bizottság által – amint az a Határozat preambulumbekkezdéseiből következik – a jelen esetben a jogsértés súlyának mérlegelése és figyelembe vétele kapcsán használt módszert.
- 57 A Határozatból kiderül, hogy a Bizottság a jogsértés súlyának értékelésével kapcsolatban először megállapította, miszerint az érintett vállalkozások a jogsértés jellegére, az EGT-ben fennálló nátrium-glükonát-piacra gyakorolt közvetlen hatására és az érintett földrajzi piac kiterjedésére tekintettel különösen súlyos jogsértést követtek el, amely az EGT egészét érintette (a Határozat (334)–(371) preambulumbekkezdése).
- 58 Ezután a Bizottság úgy ítélte meg, hogy az érintett vállalkozásokat „eltérően kell kezelni annak mérlegelése érdekében, hogy milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a versenyben kárt okozzanak, és [...] a bírságot olyan nagyságrendű összegben kell megállapítani, amely biztosan kellően elrettentő erővel bír”. Ezzel kapcsolatban a Bizottság jelezte, hogy figyelembe fogja venni az egyes vállalkozások különleges súlyát, és így jogellenes magatartásuknak a versenyre gyakorolt tényleges hatását is (a Határozat (378) és (379) preambulumbekkezdése).
- 59 E tényezők figyelembe vételének érdekében a Bizottság úgy határozott, hogy a nátrium-glükonát eladásokkal 1995-ben, azaz a jogsértés időszakának utolsó évében megvalósított világméretű forgalomra támaszkodik. A Bizottság ezzel kapcsolatban úgy ítélte meg, hogy „mivel a [nátrium-glükonát] piac[a] világméretű, ennek számszerű mutatói szolgáltatják a lehető legmegfelelőbb jelzést arra nézve, hogy a résztvevő vállalkozások milyen lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a jelentős kárt okozzanak a többi piaci szereplőnek a közös piacon és/vagy az EGT-piacon” (a Határozat (381) preambulumbekkezdése). A Bizottság hozzátette, hogy véleménye szerint ezt a módszert alátámasztja az a tény, hogy világméretű kartellról volt szó, amelynek célja többek között a piacok világméretű felosztása, és ennél fogva az EGT-piac bizonyos területeinek verseny alól kivonása volt. Ezenfelül úgy ítélte meg, hogy a kartell valamelyik felének világméretű forgalma alapján ugyancsak fogalmat

alkothatunk e vállalkozásnak a kartell egészének hatékonyságához való hozzájárulásáról, vagy éppen fordítva, a kartell instabilitásáról abban az esetben, ha e fél abban nem vett volna részt (a Határozat (381) preambulumbekkezdése).

- 60 Erre alapozva a Bizottság a vállalkozásokat két csoportra osztotta; egyrésztől azon csoportra, amelybe „a nátrium-glükonát három fő termelőjét” sorolta, „amely[ek] a világgpiacon több mint 20%-os részesedéssel rendelkez[tek]”, másrésztől azon csoportra, amelybe azok a vállalkozások tartoztak, „amelyek a nátrium-glükonát világgpiacon jóval kevesebb mint 20% (kevesebb mint 10%-os) részesedéssel rendelkeztek” (a Határozat (382) preambulumbekkezdése). Így a Bizottság a kiindulási összeget a Fujisawa, a Jungbunzlauer és a Roquette tekintetében – amelyek piaci részesedése egyenként nagyjából 36%-os, 25%-os, illetve 21%-os volt – 10 millió euróban állapította meg, a második csoportba tartozó vállalkozásokra nézve – vagyis a Glucona és az ADM tekintetében, amelyek egyenként nagyjából 9%-os részesedéssel rendelkeztek – pedig 5 millió eurós kiindulási összeget rögzített. Mivel a Glucona az Akzo és az Avebe együttes tulajdonában volt, a Bizottság e két vállalkozásra nézve egyenként 2,5–2,5 millió eurós kiindulási összeget állapított meg (a Határozat (385) preambulumbekkezdése).

- 61 Végül a Bizottság e kiindulási összeget kiigazította, egyrészt hogy biztosítsa a bírság kellően elrettentő jellegét, másrészt hogy figyelembe vegye, hogy a nagy vállalkozások rendszerint olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amelyek lehetővé teszik számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy a versenyjog alapján ebből rájuk nézve milyen következmények származnak. Következésképpen a Bizottság az érintett vállalkozások nagyságának és összesített forrásainak figyelembe vételével az ADM és az Akzo vonatkozásában 2,5-szeres szorzót alkalmazott, és így a bírság összegét az ADM esetében 12,5 millió euróra, az Akzo esetében pedig 6,25 millió euróra növelte (a Határozat (388) preambulumbekkezdése).

2. *A kérdéses termék eladásából származó forgalom figyelembe vételének hiányáról, illetve elégtelenségéről*

a) A felek érvei

- 62 Az ADM azt kifogásolja, hogy a Bizottság a bírság alapösszegének kiszámításánál egyáltalán nem, illetve nem elégségesen nem vette figyelembe az ADM-nek a kérdéses termék eladásából származó forgalmát.
- 63 Egyrészt az ADM azzal érvel, hogy az Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlatából kiderül, miszerint a bírságok kiszámítása során a kérdéses termék eladásából származó forgalom jelentős tényező (az Elsőfokú Bíróság T-77/92. sz., Parker Pen kontra Bizottság ügyben 1994. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1994., II-549. o.] 92–95. pontja; a T-24/93–T-26/93. és a T-28/93. sz., Compagnie maritime belge transports és társai kontra Bizottság ügyben 1996. október 8-án hozott ítéletének [EBHT 1996., II-1201. o.] 233. pontja; a T-229/94. sz., Deutsche Bahn kontra Bizottság ügyben 1997. október 21-én hozott ítéletének [EBHT 1997., II-1689. o.] 127. pontja, valamint a T-327/94. sz., SCA Holding kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1373. o.] 176. pontja).
- 64 Az ADM úgy véli, hogy az a kérdéses termék eladásából származó EGT-beli forgalom, valamint a kartell résztvevőinek a kérdéses termékekhez viszonyított jelentősége megfelelő alapul szolgál az érintett termék Közösségen belüli piacon fennálló verseny veszélyeztetésének felmérésére. Ezt a következtetést az Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlata is alátámasztja (az Elsőfokú Bíróság fenti 44. pontban hivatkozott Europa Carton kontra Bizottság ítéletének 126. pontja, valamint a T-309/94. sz., KNP BT kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1007. o.] 108. pontja, amelyet a Bíróság az ezen ítélet elleni fellebbezés tárgyában a C-248/98. P. sz., KNP BT kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletében [EBHT 2000., I-9641. o.] megerősített).

65 Ezen túlmenően az ADM véleménye szerint az Elsőfokú Bíróság T-9/99. sz., HFB és társai kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1487. o.] 442. pontja megerősíti, hogy valamely vállalkozás teljes méretének aránytalan figyelembevétele a bírság rögzítésekor jogellenes.

66 Ezenfelül az ADM fenntartja, hogy a Bizottságnak az utóbbi években folytatott, a jelen üggyhöz hasonló ügyekkel kapcsolatos határozathozatali gyakorlatában [az EK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/C/33.833 „kartonpapír”-ügy) 1994. július 13-án hozott 94/601/EK bizottsági határozat (HL L 243., 1. o.); az EK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/33.126 és 33.322 „cement”-ügy) 1994. november 30-án hozott 94/815/EK bizottsági határozat (HL L 343., 1. o.); az EK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/31.149 „polipropilén”-ügy) 1986. április 23-án hozott 86/398/EGK bizottsági határozat (HL L 230., 1. o.); az EK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/31.553 „hegesztett acélháló”-ügy) 1989. augusztus 2-án hozott 89/515/EGK határozat (HL L 260., 1. o.), az ESZAK-Szerződés 65. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban az európai gerendagyártók közötti megállapodásokkal és összehangolt magatartással kapcsolatos, 1994. február 16-án hozott 94/215/ESZAK bizottsági határozat (HL L 116., 1. o.

)] a Bizottság maga támaszkodott a kérdéses termék közösségi piacon megvalósított eladásainak mennyiségeire, amint azt egyébként a Bizottság a Határozatban is elismerte ((395) preambulumbekzdés). Arra hivatkozik tehát, hogy a Bizottság e számítási szempontra támaszkodva olyan bírságokat állapított meg, amelyeknek összege az érintett vállalkozások kérdéses termék eladásából származó forgalmának 2–9%-át tették ki. Az ADM hangsúlyozza, hogy amennyiben a Bizottság e számítási szempontot alkalmazta volna a jelen ügyben is, a bírság összegét vele szemben 66 000 és 236 000 euro közötti összegben kellett volna megállapítania. Ezzel szemben, mivel a Bizottság nem e számítási szempontot alkalmazta, a jelen ügyben kiszabott bírságok összege a fent ismerv alapulvételével kiszabható bírságok 43–153-szorosát teszi ki.

67 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság megközelítése az alacsony forgalmi értékű szegmens-terméket ugyanúgy szankcionálja, mint a magas forgalmi értékű, gazdaságilag jelentős termékkel kapcsolatban megvalósított kartellt. Úgy gondolja, hogy a Bizottság a bírság kiszámításának egyik szakaszában sem vette elegendően figyelembe az ADM nátrium-glükonát eladásából származó forgalmának korlátozott mértékét.

- 68 Az ADM hozzáteszi, hogy még a kartell teljes fennállása alatt – és nemcsak egy év alatt – általa az EGT-ben megvalósított nátrium-glükonát-eladások figyelembevételével is nyilvánvalóan aránytalan a Bizottság által megállapított bírság. Az ADM-nek az EGT-ben a nátrium-glükonát-eladásokból 1991 júniusa és 1995 júniusa között (vagyis az ADM kartellben való részvételének a Bizottság által állított időtartama alatt) megvalósított forgalma csupán 7,82 millió eurót tett ki, következésképpen a bírság összege ezen összeg 216%-ának felel meg. 1991 júniusa és 1994 októbere között (vagyis azon időtartam egészében, amely alatt az ADM állítása szerint részt vett a kartellben), az EGT-ben a nátrium-glükonát-eladásokból megvalósított forgalma nagyjából 5,96 millió euro volt, és ezen összeg 283%-ának felel meg a kiszabott bírság. Függetlenül attól, hogy mekkora a kartellben való részvétel figyelembe veendő időtartama, a bírság több mint 200%-kal meghaladja azon időszak eladásainak teljes értékét, amely alatt az ADM a kartellben részt vett. Valójában a Bizottság által hivatkozott, az amerikai hatóságok által alkalmazott módszerből egy 32 éven át – és nem alig négy évig – tartó kartellel szemben az éves eladások 644%-ának megfelelő bírság kiszabása következne.
- 69 Következésképpen az ADM úgy véli, hogy a Bizottság nemcsak hogy az ítélkezési gyakorlatból eredő elveket hagyta figyelmen kívül, de az arányosság elvét is megsértette.
- 70 Másrészt az ADM úgy véli, hogy az iránymutatás megállapítja, hogy „[f]igyelembe kell [...] venni, a jogsértők milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy más piaci szereplőknek, különösen a fogyasztóknak kárt okozzanak”, és hogy ezenkívül a kartellek esetében esetleges súlyozást ír elő, amelynek célja, hogy tükrözze, milyen tényleges hatást gyakorol a versenyre az „egyes vállalkozások jogsértő magatartása [...]”.
- 71 Az ADM szerint a versenyre, illetve más piaci szereplőkre gyakorolt gazdasági hatást csupán a kérdéses termék eladásaihoz viszonyítva lehet értékelni. Kizárólag ezen eladások figyelembevétele teszi lehetővé a versenyellenes előny vagy jogellenes haszon tekintetében a fogyasztókkal szembeni vagy a versenyre gyakorolt potenciális kár felbecsülését.

72 Következésképpen az ADM úgy véli, hogy azzal, hogy a Bizottság figyelmen kívül hagyta a kérdéses termékből származó forgalmat, helytelenül alkalmazta saját iránymutatását.

73 Végül az ADM előadja, hogy a Bizottság azzal, hogy nem nyújtott külön magyarázatot annak alátámasztására, miért döntött úgy, miszerint az ADM által a kérdéses termék EGT-beli piacán megvalósított eladásokat nem veszi figyelembe, megsértette az indokolási kötelezettség elvét.

74 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a hivatkozott jogalapok elutasítását kéri.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

75 Az ADM elsősorban az arányosság elve, másodsorban az iránymutatás, harmadsorban az indokolási kötelezettség megsértésére hivatkozik.

Az arányosság elvének megsértéséről

76 Amint azt az állandó ítélkezési gyakorlat is elismerte, a jogsértések súlyát sok tényező – többek között az adott ügy sajátos körülményei és jogi háttere –

függvényében kell megállapítani, anélkül hogy létezne az ismérveket felsoroló kötelező és kimerítő lista, amelyet figyelembe kell venni (a Bíróság C-137/95. P. sz., SPO és társai kontra Bizottság ügyben 1996. március 25-én hozott végzésének [EBHT 1996., I-1611. o.] 54. pontja, és a Bíróság C-219/95. P. sz., Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben 1997. július 17-én hozott ítéletének [EBHT 1997., I-4411. o.] 33. pontja; és a fenti 65. pontban hivatkozott HFB és társai kontra Bizottság ítéletének 443. pontja).

- 77 Ezenfelül az állandó ítélkezési gyakorlat szerint esettől függően a jogsértés súlyának mérlegelési tényezői közé tartozhat a jogsértés tárgyát képező termék mennyisége és értéke, valamint a vállalkozás gazdasági teljesítménye, és ebből következően az a hatás, amelyet az érintett piacra gyakorolhatott. Egyrészt ebből következően a bírság összegének megállapítása érdekében figyelembe vehető a vállalkozás vállalkozások teljes forgalma annak méretére, valamint gazdasági teljesítményére nézve – bár hozzávetőlegesen vagy hiányosan is – jelzés értékű lehet, csakúgy, mint az érintett vállalkozások kérdéses piacon fennálló részesedése, amely jelzésértékű lehet a jogsértés terjedelmére nézve. Másrészt ebből az következik, hogy e számok egyikének sem szabad aránytalan jelentőséget tulajdonítani az egyéb mérlegelési tényezőkhöz képest, ezért a bírság megfelelő összegének megállapítása nem származhat kizárólagosan a teljes forgalomra alapozott számításból (lásd e tekintetben a fenti 44. pontban hivatkozott *Musique diffusion française* és társai kontra Bizottság ítélet 120. és 121. pontját; a fenti 63. pontban hivatkozott *Parker Pen* kontra Bizottság ítélet 94. pontját; a fenti 63. pontban hivatkozott *SCA Holding* kontra Bizottság ítélet 176. pontját; a fenti 38. pontban hivatkozott *Archer Daniels Midland* és *Archer Daniels Midland Ingredients* kontra Bizottság ítélet 188. pontját és a fenti 65. pontban hivatkozott *HFB* és társai kontra Bizottság ítélet 444. pontját).

- 78 Ebből következően – amint az ADM hangsúlyozza – nem tagadható, hogy a kérdéses termék forgalma megfelelő alapul szolgál az érintett termék Közösségen belüli piacán fennálló verseny veszélyeztetésének, valamint a kartell résztvevői kérdéses termékhez viszonyított jelentőségének felmérésére, mégis ettől e tényező nem az a kizárólagos tényező, amely alapján a Bizottságnak a jogsértés súlyát értékelnie kell.

- 79 Következésképpen – az ADM állításával ellentétben – ez aránytalan jelentőséget tulajdonítana e tényezőnek, és nem korlátozná – amint azt az ADM sugalmazza – a kiszabott bírság és a kérdéses termék forgalma közötti kapcsolat értékelését.
- 80 Mindenesetre az ADM által felhozott pusztán körülmény, miszerint a kiszabott bírság összege túllépi az általa az EGT-ben a kartellben történt részvétele alatti időszakban az annak tárgyát képező termék eladásával megvalósított forgalom összegét, vagy hogy a bírság összege ezen összeget jelentősen túllépi, nem elégséges a bírság aránytalanságának bizonyítására. Valójában a bírság mértékének arányos voltát azon tényezők összességéhez – vagyis a jogsértés sajátos jellegéhez, piacra gyakorolt közvetlen hatásához és a földrajzi piac kiterjedéséhez – viszonyítva kell értékelni, amelyeket a Bizottságnak a jogsértés súlyának értékelésénél figyelembe kell vennie. Az ADM érvelését követve az alábbiakban fogjuk megvizsgálni a Határozatnak ezekhez az ismérvekhez viszonyított megalapozottságát.
- 81 Ennélfogva az arányosság elvének megsértésére vonatkozó jogalapot, azaz hogy a kiszabott bírság összege túllépi az ADM által az EGT-ben a kartell által érintett időszakban megvalósított forgalom összegét, el kell utasítani.

Az iránymutatás megsértéséről

- 82 Amint azt az Elsőfokú Bíróságnak már módja volt megállapítani, az iránymutatás nem írja elő, hogy a bírságok összegét a teljes forgalom, illetve a vállalkozások által az érintett piacon megvalósított forgalom függvényében kellene kiszámítani. Mindemellett az iránymutatással az sem ellentétes, hogy a Bizottság a bírság összegének meghatározásakor a forgalomra vonatkozó mutatószámokat az általános elvek

betartása érdekében figyelembe vegye, amennyiben a körülmények ezt megkívánják (lásd e tekintetben a fenti 38. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ítélet 283. pontját, amelyet a Bíróság az ezen ítélet elleni fellebbezés tárgyában a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri ügyben hozott ítélet 258. pontjában megerősített, és a fenti 38. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ítélet 187. pontját).

- 83 Következésképpen az iránymutatás nem írja elő, hogy az érintett vállalkozások forgalma – akár a teljes forgalomról, akár a kérdéses termékből származó forgalomról legyen szó – a bírságok kiszámításának kiindulási pontját képezné, még kevésbé azt, hogy kizárólag a forgalom minősül releváns ismérvnek a jogsértés súlyának meghatározásához.
- 84 Ezzel szemben a Bizottság a forgalmat – mint releváns tényezőt – más tényezők mellett ugyancsak figyelembe veheti. Különösen ez az eset áll fenn, amennyiben az iránymutatás 1.A. pontjának harmadik és hatodik bekezdése szerint a bírságot olyan nagyságrendű összegben állapítja meg, amely biztosan kellően elrettentő erővel bír. Ennek keretében a Bizottság figyelembe veszi, hogy a jogsértők milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy más piaci szereplőknek, különösen a fogyasztóknak kárt okozzanak, valamint figyelembe veszi a bírság kellően elrettentő ereje biztosításának szükségét (1.A. pont, negyedik bekezdés), majd attól függően, hogy milyen az egyes vállalkozások magatartása versenyre gyakorolt hatásának különleges súlya, vagyis tényleges hatása, a meghatározott összegeket súlyozza, különösen ha az azonos típusú jogsértéseket elkövető vállalkozások mérete között jelentős különbség áll fenn (1.A. pont, hatodik bekezdés).
- 85 A Bizottság beadványában különösképpen hangsúlyozta, hogy az érintett vállalkozások eltérő kezelésének keretében az egyes vállalkozások jogellenes magatartásának versenyre gyakorolt tényleges hatásának értékelése miatt a kérdéses termék eladásaiból származó forgalmat is figyelembe kellett vennie.

- 86 Amint az a Határozat (378)–(382) preambulumbekkezdéséből kiderül – ellentétben az ADM állításával –, a Bizottság ezzel kapcsolatban igenis figyelembe vette az érintett vállalkozásoknak a kérdéses termék eladásából származó forgalmát. Amint azt a fenti 58. és 60. pontban már megállapítottuk, a Bizottság a nátrium-glükonát-eladásokkal 1995-ben, azaz a jogsértés időszakának utolsó évében megvalósított világméretű forgalomra támaszkodott.
- 87 A jelen ügyben az érintett termék világméretű termelésének majdnem egészét kezükben tartó vállalkozásokat tömörítő kartellról van szó. Ezen túlmenően a kartell az árak meghatározására, valamint az eladási kvóták kiosztásával a piac felosztására jött létre. Ilyen esetben a Bizottság az érintett vállalkozások eltérő kezelése során jogszerűen támaszkodhat a kartell tagjai által a nátrium-glükonát világméretű eladásaival megvalósított forgalomra. Tulajdonképpen mivel az eltérő kezelés célja a jogsértőknek a jogsértés által a versenyben való károkozásra való tényleges gazdasági lehetőségeik felmérése, és azoknak a kartellben fennálló sajátos jelentőségének figyelembe vétele, a Bizottság mérlegelési keretének széles határait nem lépte túl azzal, hogy úgy ítélte meg, hogy a kartell egyes tagjainak világméretű piaci részesedése megfelelő jelzőértékkel rendelkezett.
- 88 Következésképpen az iránymutatás megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

Az indokolási kötelezettség megsértéséről

- 89 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az EK 253. cikk által megkövetelt indokolásnak világosan és félreérthetetlenül fel kell tüntetnie a kifogásolt jogi aktust elfogadó közösségi hatóság érvelését, úgy, hogy az érdekelt megismerhessék a meghozott intézkedés indokait és a hatáskörrel rendelkező bíróság gyakorolhassa

felülvizsgálatát. Az indokolási kötelezettséget az adott esetben fennálló körülmények alapján kell értékelni, többek között a jogi aktus tartalma, a felhozott indokok jellege, valamint a címzetteknek vagy egyéb, a jogi aktus által közvetlenül és személyükben érintett személyeknek a magyarázatokhoz fűződő érdekei alapján. Az indokolásnak nem kell megjelölnie az összes vonatkozó ténybeli és jogi elemet, mivel azt, hogy a jogi aktus indokolása megfelel-e az EK 253. cikkben felsorolt követelményeknek, nemcsak a szövege, hanem a háttere, valamint az érintett témára vonatkozó jogszabályok összessége alapján kell megítélni (a Bíróság C-367/95. P. sz., a Bizottság kontra Sytraval és Brink's France ügyben 1998. április 2-án hozott ítéletének [EBHT 1998., I-1719. o.] 63. pontja és a C-301/96. sz., Németország kontra Bizottság ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-9919. o.] 87. pontja).

- 90 A közösségi versenyjogi jogsértés elkövetéséért különböző vállalkozásokkal szemben bírságokat kiszabó határozatban az indokolási kötelezettséget különösen annak a ténynek a tükrében kell megállapítani, hogy a jogsértések súlyát sok tényező függvényében kell megállapítani, többek között az adott ügy sajátos körülményei és annak jogi háttere tekintetbe vételével, anélkül hogy létezne olyan ismérveket felsoroló kötelező és kimerítő lista, amelyet figyelembe kell venni (a fenti 76. pontban hivatkozott SPO kontra Bizottság végzés 54. pontja).
- 91 A jelen ügyben a Bizottság a bírság összegét nem a kérdéses termék EGT-beli forgalma alapján számította ki. Ugyanis az ADM által állítottakkal ellentétben a Bizottság nem volt köteles a valamely vállalkozással szemben kiszabandó bírságot a kérdéses termék EGT-beli forgalma alapján kiszámítani (lásd a fenti 86. és 87. pontot). Következésképpen nem róható fel a Bizottságnak, hogy ne tüntette volna fel azon indokokat, amelyek miatt a kiszabott bírság kiszámításakor e tényezőzt nem vette figyelembe.
- 92 Következésképpen az indokolási kötelezettség megsértésére vonatkozó jogalapot ugyancsak el kell utasítani.

3. *A kérdéses termék piaca korlátozott méretének figyelembevétele hiányáról, illetve elégtelenségéről*

a) A felek érvei

- 93 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság azzal szemben, amit a Határozat (377) preambulumbekzdésében állított, a bírság kiszámításánál egyáltalán nem vagy helytelenül vette figyelembe a kérdéses termék piacának korlátozott méretét.
- 94 Először is az ADM megjegyzi, hogy a Bizottság a kiindulási összeget az összes érintett vállalkozás tekintetében 40 millió euróban, az ADM tekintetében pedig 5 millió euróban állapította meg (a Határozat (385) preambulumbekzdése). A 40 millió eurós összeg az EGT-ben a nátrium-glükonát-piacon az összes érintett vállalkozás által 1995-ben megvalósított eladások több mint 200%-ának felelt meg. Ezen túlmenően arra hivatkozik, hogy a Bizottság által az együttműködés miatti csökkentés előtt megállapított végleges összeg az EGT-ben a nátrium-glükonát-piacon 1995-ben megvalósított eladások 438%-át, a csökkentés utáni összeg pedig annak 294%-át tette ki (a Határozat (396) és (440) preambulumbekzdése).
- 95 Másodszor pedig a jelen ügyben a Bizottság által kiszabott bírság összegét összehasonlítva az EK 81. cikk, valamint az EGT-Megállapodás 53. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-1/37.027 „cinkfoszfát”-ügy) 2001. december 11-én hozott 2003/437/EK határozatban (HL 2003. L 153., 1. o.) kiszabott bírsággal, az ADM úgy véli, hogy a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód elvét. Arra hivatkozik, hogy bár a két ügy részben egy időben történt, és azok nemcsak az érintett piacok mérete, hanem a jogsértés súlya és időtartama miatt is összehasonlíthatók, a Bizottság az európai cinkfoszfátpiac korlátozott méretét figyelembe vette, és az utóbbi ügyben a bírság teljes összegét 11,95 millió euróban (vagyis a kérdéses eladások 75%-ának megfelelő összegben) rögzítette a „nátrium-glükonát”-ügyben rögzített 40 millió eurós összeggel szemben (amely a kérdéses termék EGT-beli eladásainak több mint 200%-át teszi ki). Ezen túlmenően az ADM megjegyzi, hogy a „cinkfoszfát”-ügyben a Bizottság a 20%-nál nagyobb piaci részesedéssel rendelkező vállalkozások tekintetében az alapösszeget 3 millió euróban, azon

vállalkozás tekintetében pedig, amelynek piaci részesedése jóval kisebb volt, 0,75 millió euróban rögzítette. Emlékeztet arra, hogy a nátrium-glükonát esetében a Bizottság a bírság kiszámítására szolgáló kiindulási összeget 10 millió euro összegben rögzítette azon vállalkozások tekintetében, amelyeknek a piaci részesedése a 20%-ot meghaladta, és 5 millió euróban azon vállalkozásokra nézve, amelyek piaci részesedése jóval kisebb volt.

- ⁹⁶ Harmadszor az ADM úgy véli, hogy a Határozat ebben a részében ugyancsak megsérti az indokolási kötelezettséget, mivel véleménye szerint ellentmondás áll fenn egyrészt a Határozat (377) preambulumbekendése, másrészt a (394) és (395) preambulumbekendése között. Az ADM állítása szerint a Bizottság a (377) preambulumbekendésben azt állítja, hogy figyelembe vette a kérdéses termékből származó forgalmat, miközben a (94) és (395) preambulumbekendésben elutasítja az ADM által az említett forgalom figyelembevételére vonatkozóan felhozott érveket.
- ⁹⁷ A Bizottság a felhozott jogalapok elutasítását kéri. A jelen ügynek a cinkfoszfát-üggyel való összehasonlításával kapcsolatosan a Bizottság fenntartja, hogy a másik ügyben először is a kezdetben kiszámított bírságokat a 17. rendelet 15. cikkében előírt, a forgalom 10%-ára vonatkozó korlát miatt felükre csökkentette, másodsorban is a Bizottság semmiféle súlyosító körülményt nem talált ebben az ügyben. Egyébiránt a két ügy eltérő kezelését a Bizottságnak az ezzel kapcsolatos fennálló mérlegelési kerete indokolja.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- ⁹⁸ Az ADM elsősorban az arányosság elve, másodsorban az egyenlő bánásmód elve, harmadsorban az indokolási kötelezettség megsértésére hivatkozik.

Az arányosság elvének megsértéséről

- 99 Emlékeztetni kell arra, hogy a 17. rendelet 15. cikkének értelmében a bírság összegét a jogsértés súlyának és időtartamának figyelembe vételével kell megállapítani. Ezen túlmenően az iránymutatás értelmében a kiindulási összeget a jogsértés súlyának függvényében kell rögzíteni, miközben figyelembe kell venni a jogsértés jellegét, annak a piacra gyakorolt konkrét hatását és a földrajzi piac kiterjedését.
- 100 E jogi háttér tehát kifejezetten nem kötelezi arra a Bizottságot, hogy a termékek piacának kis méretét figyelembe vegye.
- 101 Mindemellett az ítélkezési gyakorlat értelmében a jogsértés súlyának mérlegelésekor a Bizottságnak sok tényezőt kell figyelembe vennie, amelyeknek jellege és jelentősége a kérdéses jogsértés típusától és az érintett jogsértés különleges körülményeitől függően változik (a fenti 44. pontban hivatkozott Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság ítélet 120. pontja). A jogsértés súlyát alátámasztó tényezők között esetenként szerepelhet a kérdéses termék piacának mérete.
- 102 Következésképpen, még ha a piac mérete és a termék értéke a jogsértés súlyának megállapítása során figyelembe veendő tényezők is, azok jelentősége a jogsértés különleges körülményeitől függően változik.
- 103 A jelen ügyben többek között az árkartellel kapcsolatos jogsértésről van szó, amely jellege alapján már önmagában is különösen súlyosnak számít. Ezen túlmenően a kartellben résztvevő vállalkozások a világszerte több mint 90%-át, az európai piacnak

pedig több mint 95%-át látták el (a Határozat (9) preambulumbekzdése). Végül kiderül, hogy a nátrium-glükonát olyan nyersanyag, amelyet sokféle késztermék előállításához felhasználnak, amely ezért nagyon sok piacot érint (a Határozat (6) és (8) preambulumbekzdése). E jogi háttérben a kérdéses piac kis mérete, még ha bizonyított is, kisebb jelentőségű a jogsértés súlyát bizonyító egyéb tényezők összességéhez képest.

- 104 Mindenesetre figyelembe kell venni, hogy a Bizottság úgy ítélte meg, miszerint a jogsértés az iránymutatás értelmében különösen súlyosnak minősült, amely ilyen esetekre nézve előírja, hogy a Bizottság akár legalább 20 millió euro összegű kiindulási összeget is előírnyozhat. Mindemellett a jelen ügyben a Határozat (385) preambulumbekzdéséből kiderül, hogy a Bizottság az első csoportba tartozó vállalkozásokra nézve csupán 10 millió eurós kiindulási összeget, a második csoportba tartozó vállalkozásokra nézve pedig 5 millió eurós kiindulási összeget állapított meg, vagyis annak az összegnek felét, illetve negyedét, amelyet a Bizottság az iránymutatás értelmében a különösen súlyos jogsértések tekintetében „előírnyozhatott” volna.
- 105 A bírság kiindulási összegének ekképpen való megállapítása megerősíti, hogy a Bizottság – amint azt a Határozat (377) preambulumbekzdésében megjegyezte – figyelembe vette többek között a kérdéses termék piacának korlátozott méretét.
- 106 Következésképpen az arányosság megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

Az egyenlő bánásmód elvének megsértéséről

- 107 Emlékeztetni kell, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az egyenlő bánásmód elve csak akkor sérül, ha hasonló helyzeteket eltérő módon kezelnek, vagy eltérő

helyzeteket ugyanolyan módon kezelnek, kivéve ha e bánásmód objektíve indokolt (a Bíróság 106/83. sz. Sermide-ügyben 1984. december 13-án hozott ítéletének [EBHT 1984., 4209. o.] 28. pontja, és az Elsőfokú Bíróság T-311/94. sz., BPB de Eendracht kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1129. o.] 309. pontja).

- 108 Emlékeztetni kell arra is, hogy nem a Bizottság határozathozatali gyakorlata nyújt jogi keretet a versenyjogi ügyekben való bírságokhoz, mivel azt a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdése határozza meg, amelyet az iránymutatás egészít ki (lásd e tekintetben a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ítélet 209–213. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 109 Ezen túlmenően a bírságok összegének meghatározása terén a Bizottság széles mérlegelési jogkörrel bír, ezért a piaci szereplők nem alapozhatnak jogos bizalmat a Bizottság által előzőleg meghatározott bírságok összegére (lásd e tekintetben a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ítélet 171. és 172. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 110 Végül emlékeztetni kell arra, hogy azon egyszerű tény, miszerint a Bizottság a korábbi határozathozatali gyakorlatában úgy ítélte meg, hogy valamely magatartás bizonyos összegű bírság kiszabását indokolja, egyáltalán nem jelenti azt, hogy későbbi határozatában ugyanazon mérlegelést alkalmazza (lásd különösen analógia útján az Elsőfokú Bíróság T-7/89. sz., Hercules Chemicals kontra Bizottság ügyben 1991. december 17-én hozott ítéletének [EBHT 1991., II-1711. o.] 357. pontját; a T-347/94. sz., Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1751. o.] 368. pontját, valamint a fenti 38. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ítélet 234. és 337. pontját).
- 111 Meg kell állapítani tehát, hogy a jelen ügyben az ADM-nek a „cinkfoszfát”-ügyre való egyszerű hivatkozása önmagában nem állja meg a helyét, mivel a Bizottság nem volt köteles a jelen ügyet ugyanolyan módon mérlegelni.

- 112 Az egyenlő bánásmód elvének a jelen ügyben történt alkalmazásával kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy a Bizottságnak a bíróságok ügyében hozott egyéb határozatai elviekben csupán jelzésértékkel bírnak, leginkább azért, mert a többi határozat ténybeli körülményei, mint például a piacok, a termékek, a vállalkozások és az érintett időszakok nem azonosak a megtámadott határozat ténybeli körülményeivel (lásd e tekintetben az Elsőfokú Bíróság T-67/01. sz., JCB Service kontra Bizottság ügyben 2004. január 13-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-49. o.] 187. pontját).
- 113 A jelen ügyben első látásra megállapítható, hogy a Határozat tárgyát képező kartell körülményei eltérnek a cinkfoszfát-ügy tárgyát képező körülményektől. Valójában a cinkfoszfát piacokon fennálló kartell csupán az EGT területére korlátozódott, miközben a nátrium-glükonát-kartell világméretű volt. Ezen túlmenően – a jelen üggyel ellentétben – a „cinkfoszfát”-piacon fennálló kartell csupán viszonylag kisebb méretű vállalkozásokat tömörített. Ezért tehát a cinkfoszfát határozattal érintett vállalkozások világméretű forgalma 2000-ben 7,09 millió és 278,8 millió eurós összeg között volt, miközben a jelen ügyben az érintett vállalkozások 2000-ben elért világméretű forgalma 314 millió és 14,003 milliárd euro közötti – amelyből az ADM világforgalma 13,936 millió euro volt – összeget tett ki.
- 114 Mindenesetre, még ha fel is tételezzük, hogy a cinkfoszfát-ügyben hozott határozat tárgyát képező bíróság megfelelő összegének megállapítására szolgáló összes releváns körülmény a jelen ügy körülményeivel összevethetőnek tekinthető, az Elsőfokú Bíróság korlátlan felülvizsgálati jogkörében úgy ítéli meg, hogy tekintettel a Bizottság által a Határozatban feltárt tényezőkre és e tényezők némelyikének a jelen ítéletben szereplő értékelésére, a Bizottság által a jelen esetben az ADM által elkövetett jogsértésre vonatkozóan rögzített alapösszeg arányos.
- 115 Következésképpen az ADM nem támaszkodhat jogszerűen a Bizottságnak a „cinkfoszfát”-ügyben hozott határozatára annak bizonyítása érdekében, hogy a Bizottság a jelen ügyben megsértette az egyenlő bánásmód elvét.

Az indokolási kötelezettség megsértéséről

- 116 Egyrészt a Határozat (377) preambulumbekzdése, másrészt a (394) és (395) preambulumbekzdése közötti ADM szerinti állítólagos ellentmondással kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a Bizottság a Határozat (377) preambulumbekzdésében jelezte, hogy a kiindulás összegek rögzítésénél figyelembe vette a nátrium-glükonát piac korlátozott méretét. Az ADM állításával szemben a Bizottság nem mondott ellent e megjegyzésnek, amikor a Határozat (395) preambulumbekzdésében a többek között elutasította az ADM által felhozott azon érveket, amelyek szerint lényegében a Bizottságnak az érintett vállalkozások kérdéses piacon megvalósított forgalma alapján kellett volna rögzítenie a bírságokat. Egyrészt az a körülmény, hogy egyes felek – mint az ADM is – a kérdéses piacon csupán kis forgalmat valósítanak meg, nem szükségszerűen azt jelzi, hogy e piac korlátozott méretű. Másrészt az a tény – amint azt már a fenti 104. pontban kifejtettük –, hogy a Bizottság csupán 10 millió eurós kiindulási összeget állapított meg annak ellenére, hogy jellege alapján már önmagában is különösen súlyosnak számító jogsértésről volt szó, figyelembe vette a piac korlátozott méretét. Ennélfogva a Határozat az ügy e részeivel kapcsolatban nem tartalmaz ellentmondást.
- 117 Következésképpen az indokolási kötelezettség megsértésére vonatkozó jogalapot ugyancsak el kell utasítani.

4. *A bírság elrettentő hatásának kétszeres figyelembe vételéről*a) *A felek érvei*

- 118 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság a bírság kiszámításánál kétszeresen vette figyelembe annak elrettentő hatását, egyrészt a résztvevők kartellben betöltött szerepének a kiindulási összeg rögzítése során történt minősítésére nézve (a

Határozat (378), (382) és (385) preambulumbekzdése), másrészről pedig az érintett vállalkozások méretének és összesített forrásainak figyelembevételével annak összegét 250%-kal emelte (a Határozat (386)–(388) preambulumbekzdése). Mindenesetre még ha a Bizottság Elsőfokú Bíróság előtti érvelése helyes is volt, a Határozat e részben megsértette az indokolási kötelezettséget.

- 119 A Bizottság vitatja, hogy kétszeresen vette volna figyelembe a bíróság elrettentő hatását. Éppen ellenkezőleg úgy véli, hogy a bíróság kellően elrettentő szintjének rögzítésénél különböző ismérvekre támaszkodva két elkülönülő és egymást követő szakaszban járt el (a Határozat (378) és (380) preambulumbekzdése). Ezen túlmenően a Bizottság úgy ítéli meg, hogy a Határozat e részét kellőképpen megindokolta.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 120 Az ADM tehát elsősorban az iránymutatás, másodsorban az indokolási kötelezettség megsértésére hivatkozik.

Az iránymutatás megsértéséről

- 121 Amint azt az ADM helyesen állítja, a Bizottság a bírások kellően elrettentő szinten való rögzítésének szükségességére hivatkozott, amikor a kartell tagjait piaci részesedésük függvényében eltérően kezelte, és az ADM-et a vállalkozások azon csoportjába sorolta, amelyek piaci részesedése kevesebb mint 10% volt (a Határozat (378), (382) és (385) preambulumbekzdése). Ezenfelül a Bizottság e tényezőre hivatkozott, amikor a kartell egyes tagjaira nézve – így az ADM-re is – azok méretének és összesített forrásainak figyelembevételével 2,5-szeres szorzót alkalmazott (a Határozat (386)–(388) preambulumbekzdése).

- 122 Mindenesetre egyrészt a bírság kiindulási összegének a jogsértés súlya függvényében történő rögzítése érdekében a Bizottság a jogsértést önmagában, objektív tényezők figyelembevételével, vagyis a jogsértés sajátos jellegéhez, piacra gyakorolt közvetlen hatásához és a földrajzi piac kiterjedéséhez képest minősítette. A Bizottság másrészt szubjektív elemeket, vagyis a kartell egyes tagjaihoz fűződő sajátos körülményeket – mint például a vállalkozások mérete, illetve összesített forrásai – is figyelembe vett. Elemzésének különösen e második részében valósította meg a bírság kellően elrettentő szintjének biztosítására irányuló célkitűzést.
- 123 A Bizottság jogszerűen állítja, még ha elemzésének második felében e célkitűzésre kétszer is hivatkozott, valójában egyetlen számítást végzett, amelyet két szakaszra bontott, és amelynek célja a bírság összegének a kartell minden egyes tagjára nézve történő olyan szintű rögzítése volt, amellyel a sajátos körülményeket figyelembe véve – és tekintettel a jogsértés súlyának objektív és szubjektív tényezőire – elrettentő célkitűzését elérheti.
- 124 Ennélfogva az ADM által hivatkozottakkal ellentétben a Bizottság nem „számította fel kétszeresen” a bírság elrettentő voltát.
- 125 Következésképpen az iránymutatás megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

Az indokolási kötelezettség megsértéséről

- 126 Meg kell állapítani, hogy az ADM semmilyen konkrét érvet nem hozott fel állításának alátámasztására, és csupán annak kifogásolására szorítkozott, hogy a Bizottság nem indokolta meg, miért számította fel kétszeresen a bírság elrettentő voltát.

- 127 Mindenesetre a fenti 121–125. pontban már megállapítottuk, hogy a Bizottság nem számította fel kétszeresen a bírság elrettentő voltát. Ennélfogva nincs szükség külön indokolást fűzni ehhez a kérdéshez.
- 128 Következésképpen az indokolási kötelezettség megsértésére vonatkozó jogalapot ugyancsak el kell utasítani.

5. *A kiindulási összeg tekintetében történt növelő szorzó alkalmazásáról*

a) A felek érvei

- 129 Az ADM úgy véli, hogy a kiindulási összeg tekintetében történt 2,5-szeres növelő szorzó alkalmazása nyilvánvalóan aránytalan intézkedésnek minősül, és ezt Bizottság egyébiránt helytelen érvelésre alapozta, amely megsérti az egyenlő bánásmód elvét.
- 130 Először is az ADM azzal érvel, hogy a vállalkozások ésszerű gazdasági működésére tekintettel a bírság ténylegesen elrettentő jellegének biztosításához csupán az szükséges, hogy olyan összegben rögzítsék, hogy annak várható összege meghaladja a jogsértésből származó hasznot. Úgy véli, hogy amennyiben a vállalkozások felismerik, hogy a szankcióhoz viszonyított veszteség kiiktatja a kartellból származó hasznot, a bírság máris elrettentő hatással fog bírni. Ezt a megközelítést a Bíróság a fenti 44. pontban hivatkozott Musique diffusion française kontra Bizottság ítéletének 108. pontjában megerősítette. Ez a megközelítés az iránymutatásnak is megfelel, amely (az 1.A. pont negyedik bekezdésében) előírja, hogy az elrettentő hatást ahhoz viszonyítva kell megítélni, hogy a kartell résztvevői milyen lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a fogyasztóknak kárt okozzanak, és következőképpen megköveteli, hogy a Bizottság a megfelelő elrettentő hatás meghatározásakor a kartellból származó összes jogellenes előnyt figyelembe vegye. Végül ez a megközelítés az egyéb közösségi szabályozásokkal is összhangban van.

- 131 Még ha el is fogadjuk, hogy a bírság olyan összege, amely nem haladja meg az esetleges hasznot, nem elegendő, a bírság elrettentő hatását biztosító ésszerű alapja a kartell várható hasznának az érintett termék eladásainak hányada alapján történő felmérése, amelyet a hibaszázalékot figyelembe véve kellene növelni. Ez pontosan az egyesült államokbeli racionális megközelítésnek felel meg. A Bíróság (a fenti 44. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ítélet 108. pontja) és az Elsőfokú Bíróság (fenti 65. pontban hivatkozott HFB és társai kontra Bizottság ítélet 456. pontja) ítélkezési gyakorlatában is elismerte a bírság elrettentő hatása és a kartellből esetlegesen származó haszon közötti összefüggés fennállását.
- 132 Az ADM nem vitatja, hogy a világméretű forgalom figyelembe vehető a bírság kiszámításánál. Mindemellett ha ennek a tényezőnek túlzott jelentőséget tulajdonítunk, az aránytalan összegű bírság rögzítéséhez vezet. A Bizottság ezzel kapcsolatban arra szorítkozik, hogy helybenhagyja az ADM forgalmára hivatkozó összehasonlítás alapján alkalmazott növelést. Semmilyen ésszerű indokolás nem nyújtható azonban arra, hogy az elrettentő hatású növelés kiszámítása az ADM világméretű forgalmán alapult. A Bizottság megközelítése egyáltalán nem ad magyarázatot arra, miért kellett az ADM-nek a kérdéses jogsértéssel kapcsolatban nem lévő más termékekkel elért hasznot kiiktatni azon célból, hogy az érintett vállalkozásokat elrettentse a nátrium-glükonát-kartellben kifejtett tevékenységük folytatásától.
- 133 Másodszor pedig az ADM válaszában másodlagosan azt állítja, még ha az Elsőfokú Bíróságnak úgy is kellett megítélnie, hogy az előzőleg kifejtett megállapításaival szemben az ADM összesített forrásaira tekintettel indokolt volt az elrettentő jellegű növelés, szerinte ebből nem következik, hogy a Bizottság a 7,5 millió euro összegű elrettentő növeléshez képest ne élhetett volna további 35%-os emeléssel, amely a jogsértés időtartamának figyelembe vételét szolgálta. Ez az emelést logikusan csupán akkor lehet részben indokoltnak tekinteni, ha az elrettentő hatású növelés a kartell esetleges hasznán alapul. Az ADM szerint minél hosszabb a kartell időtartama, annál jelentősebb az esetleges nyereség mértéke, és ezért a jogsértés időtartamának figyelembe vételét szolgáló emelés arányosnak minősíthető. A helyes kiszámítási módszer az lett volna, ha a Bizottság a növelést a bírság 5 millió eurós alapösszegére

nézve hajtotta volna végre. Úgy tűnik, hogy a Bizottság maga is erre az eredményre törekedett, mivel a Határozat (392) preambulumbekkezdésében kijelentette, hogy „a súlya alapján meghatározott kiindulási összeget tehát ((385) preambulumbekkezdés) 35%-kal [megemeltük]”. A Határozat (385) preambulumbekkezdése mindemellett csupán az 5 millió euro összegű kezdeti kiindulási összegre utal.

- 134 Harmadszor az ADM úgy véli, hogy a Bizottság azzal, hogy a bírság kiindulási összegének növelése során figyelembe vette, miszerint a nagyobb méretű vállalkozások olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy a versenyjog alapján ebből rájuk nézve milyen következmények származnak (a Határozat (386) preambulumbekkezdése), a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód elvét.
- 135 A felperes véleménye szerint a jogsértésben résztvevő vállalkozások mindegyike olyan multinacionális csoport, amelyeknek világméretű forgalma 300 millió eurót meghalad, és amelyek mindegyike olyan külső és belső jogi tapasztalattal rendelkezik, amely lehetővé teszi számukra valamely jogellenes kartellbe való belépés kockázatainak meghatározását, valamint a jogsértés következményeinek felmérését.
- 136 Ezen túlmenően a Határozat indokolása e tárgyra nézve nem kielégítő.
- 137 A Bizottság úgy ítéli meg, hogy a bírságnak a jogsértés időtartamának figyelembe vételére szolgáló 35%-os további megemelésével kapcsolatos érvelés új jogalap, amelyet az Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzatának 48. cikk 2. §-ának értelmében mint elfogadhatatlant el kell utasítani. Ezen túlmenően a Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól az összes felhozott jogalap elutasítását kéri.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

138 Az ADM tehát elsősorban az arányosság elvének, másodsorban az egyenlő bánásmód elvének, harmadsorban az indokolási kötelezettség megsértésére hivatkozik.

Az arányosság elvének megsértéséről

139 Az ADM két különböző kifogást hoz fel ennek a jogalapnak a keretében.

140 Egyrészt az ADM lényegében azzal érvel, hogy figyelemmel arra, hogy a vállalkozások ésszerű gazdasági működése vonatkozásában a bíróság ténylegesen elrettentő jellegének biztosításához csupán az szükséges, hogy olyan összegben rögzítsék, hogy annak várható összege meghaladja a jogsértésből származó hasznot. Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell arra, hogy az elrettentés az egyik legfőbb megfontolás, amelynek a bírások megállapítását vezérelnie kell (a Bíróság 41/69. sz., Chemiefarma kontra Bizottság ügyben 1970. július 15-én hozott ítéletének [EBHT 1970., 661. o.] 173. pontja, és a 49/69. sz., BASF kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1972., 713. o.] 38. pontja, valamint a fenti 90. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

141 Amennyiben a bíróságot olyan szinten kellene rögzíteni, amely a kartellból származó haszon kiiktatására korlátozódna, nem lenne elrettentő hatása. Ésszerűen vélemezhető, hogy a vállalkozások pénzügyi számításaik és irányításuk során racionálisan nem csupán azon bírások szintjét veszik figyelembe, amelyeket jogsértés esetén kiszabhatnak velük szemben, hanem a kartell felfedezésének kockázatát is. Ezen túlmenően amennyiben a bíróság szerepét csupán a várható nyereség vagy haszon elvonására csökkentenénk, nem vennénk kellően figyelembe a kérdéses magatartásnak az EK 81. cikk értelmében fennálló jogellenes jellegét. Tulajdonképpen, ha a bíróság a bekövetkezett kár egyszerű ellentételezésére korlátoznánk, az elrettentő

hatáson felül – amely csupán a jövőbeli magatartásokra vonatkozik – tudomáson kívül hagynánk ezen intézkedésnek a ténylegesen elkövetett konkrét jogsértéssel kapcsolatos megtorló jellegét. Vagyis mind a bírság elrettentő hatása, mind annak megtorló jellege indokoltá teszi, hogy a Bizottság olyan bírságot szabjon ki, amely – az adott ügy körülményeitől függően – lényegesen túllépheti a kérdéses vállalkozás által várható előny összegét.

¹⁴² Ugyanígy valamely olyan vállalkozás esetén – mint amilyen az ADM –, amely sok piacon van jelen, és amely különösen jelentős pénzügyi teljesítőképességgel rendelkezik, a kérdéses piacon megvalósított forgalom figyelembe vétele nem lehet elegendő a bírság elrettentő jellegének biztosításához. Minél nagyobb vállalkozásról van ugyanis szó, és minél nagyobb olyan összesített forrással rendelkezik, amely lehetővé teszi számára, hogy magatartása a többi piaci szereplőtől független legyen, annál inkább tisztában kell lennie a verseny megfelelő működésében betöltött szerepével. Következésképpen azon vállalkozás esetében, amelynek valamely jogsértés elkövetése felróható, a gazdasági erejére utaló ténybeli körülményeket a bírság – elrettentő hatásának biztosítása érdekében – összegének rögzítésekor figyelembe kell venni.

¹⁴³ Ezen túlmenően – amint a Bizottság azt kifejtette, anélkül hogy azt az ADM e pontban megkérdőjelezte volna – az ADM-mel szemben a 2,5-szeres szorzó alkalmazását követően megállapított bírság összege éves világforgalmának elenyésző részét, vagyis csupán annak 0,0538%-át teszi ki, és ezért ebből a szempontból sem minősül aránytalanak.

¹⁴⁴ Másrésztől az ADM válaszában azt állítja, hogy a Bizottság a 7,5 millió euro összegre vonatkozóan – amely már magában foglalta az elrettentő hatású növelést – ne élhetett volna 35%-os további emeléssel, amely jogsértés időtartamának figyelembe vételét szolgálta. Ezzel kapcsolatosan először is emlékeztetni kell arra, hogy az eljárási szabályzat 48. cikke 2. §-a értelmében az eljárás további részében semmilyen új jogalapot nem lehet felhozni, kivéve ha az olyan jogi vagy ténybeli helyzetből származik, amely az eljárás során merült fel. Mindemellett elfogadhatónak kell tekinteni azt a jogalapot, amely a keresetlevélben korábban közvetlenül vagy

közvetve már előadott jogalap kibővítése, és azzal szoros összefüggésben van. Ezzel analóg megoldást kell alkalmazni valamely jogalap alátámasztása érdekében felhozott jogalap-részre is (az Elsőfokú Bíróság T-231/99. sz., Joynson kontra Bizottság ügyben 2002. március 21-én hozott ítéletének [EBHT 2002., II-2085. o.] 156. pontja).

145 A jelen ügyben az ADM a 2,5-szeres szorzó túlzott mértékére hivatkozott, lényegében fenntartva, hogy e szorzó meghaladta azt a szintet, amely szükséges lett volna a bíróság elrettentő mértékének biztosításához. Válaszában az utóbbi kifogáshoz képest másodlagosan azzal érvel, hogy mindenestre a Bizottságnak a kartell időtartama alapján végrehajtott 35%-os növelést nem a 2,5-szeres szorzó alkalmazását követően megállapított összegre, hanem a szorzó alkalmazását megelőzően meghatározott összegre nézve kellett volna megállapítania. Ezzel az ADM olyan kifogást hoz fel, amely a keresetben hivatkozott kifogással szoros összefüggésben van, mivel korábban már előadott jogalapot bővít ki. Következésképpen a kifogás érdemi vizsgálatának van helye.

146 Az ADM kifogásának megalapozottságával kapcsolatban megállapítjuk, hogy a Bizottság jogszerűen alkalmazta a jogsértés időtartama alapján számított 35%-os emelést a 2,5-szeres szorzóval növelt alapösszegre nézve. Amint azt már a fenti 140–143. pontban megállapítottuk, a 2,5-szeres szorzó olyan elrettentési tényező, amely először is biztosítja, hogy a bíráságnak az érintett vállalkozás sajátosságaihoz viszonyítva kellően elrettentő hatása legyen. Tehát a Bizottságot semmi sem gátolta abban, hogy az így kapott összeget ezután olyan második tényezővel emelje, amely a jogsértő magatartás jellegzetességeit veszi figyelembe. Ugyanis minél inkább hajlanak a vállalkozások a különösen súlyos jogsértések hosszú időn keresztül történő folytatására, annál inkább szükség van az elrettentésre.

147 A Bizottság elismerte az Elsőfokú Bíróság előtt, hogy hibát vétett azzal kapcsolatosan, hogy a Határozat (392) preambulumbekzdése a (385) preambulumbekzdésre utal vissza. Mindemellett e hiba nem befolyásolja a Határozat jogszerűségét, mivel az időtartamhoz fűződő emelés kiszámításának módjából,

valamint a jogsértés súlya alapján meghatározott kiindulási összegre – amely magában foglalja a 2,5-szeres szorzóval való növelést – való utalásból világosan kiderül, hogy a Bizottság tulajdonképpen a kiigazítást követő alapösszeget a jogsértés súlyának értékelése érdekében irányozta elő. Egyébiránt ez a Bizottság elemzésének logikai menetéből is kiderül, amely a Határozat (378)–(388) preambulumbekkezdésében lépésről lépésre vette figyelembe az egyes érintett vállalkozások sajátos körülményeivel összefüggő körülményeket. Ennélfogva egyértelmű, hogy a (392) preambulumbekkezdésre való utalás valójában nem csupán a (385) preambulumbekkezdésre, hanem a (385)–(388) preambulumbekkezdésre is vonatkozott. Ezzel kapcsolatban azt is figyelembe kell venni, hogy az iránymutatás e tekintetben kiemeli, hogy a jogsértés időtartamának figyelembe vétele „a bírság összegének lehetséges emelkedés[t]” kell, hogy eredményezze (az 1.B. pont második bekezdése).

- 148 Ennélfogva az ADM helytelenül kifogásolja, hogy a szükséges elrettentés miatti növeléshez képest a Bizottság a jogsértés időtartamának figyelembevétele érdekében a bírság 35%-os további növelésével élt.
- 149 Következésképpen az arányosság elvének megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

Az egyenlő bánásmód megsértéséről

- 150 Az ADM azzal érvel, hogy a jogsértésben résztvevő vállalkozások mindegyike olyan külső és belső jogi tapasztalattal rendelkező multinacionális csoportokhoz tartozik, amely tapasztalat lehetővé teszi számukra valamely jogellenes kartellbe való belépés kockázatainak meghatározását, valamint a jogsértés következményeinek felmérését.

- 151 E tekintetben meg kell jegyezni, hogy a Bizottság a Határozatban két indokot vett számításba a bírság kiindulási összegére történő 2,5%-szeres szorzónak a kartell bizonyos tagjaira – így az ADM-re – való alkalmazása tekintetében. A Bizottság egyrészt a bírság kellően elrettentő jellege biztosítása, másrészt azon tény figyelembevételének szükségességére hivatkozott, hogy a nagyobb méretű vállalkozások olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra annak könnyebb felismerését, hogy jogsértő magatartást folytatnak, és tudatában legyenek annak, hogy a versenyjog alapján ebből rájuk nézve milyen következmények származnak (a Határozat (386) preambulumbekzdése).
- 152 Mindemellett a Határozat (388) preambulumbekzdéséből kiderül, hogy a Bizottság lényegében a bírság elrettentő jellegének biztosítása érdekében határozott úgy, hogy az ADM-mel szemben 2,5-szeres szorzót alkalmaz. Amint azt a fenti 139–143. pontban megjegyeztük, a Bizottság joggal vette figyelembe, hogy szükség van a bírság kellően elrettentő hatásának biztosítására, és különösképpen joggal ítéltette úgy – amint azt a Határozat (387) preambulumbekzdése megjegyzi –, hogy a kérdéses piac viszonylagos nagyságának függvényében kiszámított kiindulási összeget az érintett vállalkozások nagysága és összesített forrásai figyelembevételének érdekében növelni kell. Ezen túlmenően mivel az ADM és az Akzo 2000. évi világméretű forgalma egyenként nagyjából 14 milliárd euro volt, miközben a kartell többi tagjának forgalma nagyjából csupán 300 millió és 3 millió euro között mozgott, nem vitatható, hogy a fenti célkitűzés végrehajtása céljából nagyságuk és összesített forrásaik függvényében a Bizottság jogszerűen sorolta két csoportba a kartell tagjait, és növelhette meg a 2,5-szeres szorzóval az ADM-mel és az Akzóval szembeni bírság alapösszegét.
- 153 Az Elsőfokú Bíróság az érintett vállalkozások jogi és gazdasági ismereteivel, valamint infrastruktúrájával kapcsolatosan úgy ítéli meg, hogy e tényezőket figyelembe lehet venni a bírság összegének növelésénél. A jelen esetben az ADM nem vitatja, hogy rendelkezik ilyen jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával. Az olyan vállalkozás, mint az ADM – amelynek világméretű forgalma 2000-ben nagyjából 14 milliárd euro volt – egyébiránt úgy tekinthető, hogy rendelkezik ezen ismeretekkel és infrastruktúrával. Következésképpen a Bizottság az ADM-mel szemben kiszabandó bírság alapösszegének növelésénél jogosan vette tekintetbe ezen ismeretek és infrastruktúra létezését. Ezt az értékelést nem kérdőjelezheti meg

az ADM azon érve, miszerint a másik csoportba tartozó vállalkozások ugyancsak olyan ismeretekkel és infrastruktúrával rendelkeznek, amelyek indokolják a velük szemben kiszabandó bírság növelését. Még ha be is bizonyosodna, hogy ez volt a helyzet, és a Bizottság ezt helytelenül nem vette figyelembe a második csoportba tartozó vállalkozások tekintetében, az ADM mindenesetre a vele szemben alkalmazott növelés csökkentésének érdekében nem hivatkozhat e körülményre.

- 154 Következésképpen az egyenlő bánásmód elvének megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

Az indokolási kötelezettség megsértéséről

- 155 Az ADM további érvek nyújtása nélkül azt állítja, hogy a Határozat nem tartalmaz kellő indokolást a 2,5-szeres szorzó alkalmazására. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a Bizottság a Határozat (386) preambulumbekkezdésében feltüntette a növelési szorzó alkalmazására vonatkozó – a fenti 151. pontban már kifejtett – két indokot. Ezután a Határozat (387) preambulumbekkezdésében kifejtette, hogy a Határozat (48) preambulumbekkezdésében feltüntetett jelzőszámok alapján a kartell tagjait két csoportra kellett osztania. Végül a Határozat (388) preambulumbekkezdésében jelezte, hogy a bírság elrettentő jellegének biztosítása érdekében 2,5-szeres szorzó alkalmazását tartotta megfelelőnek.

- 156 Az ADM-mel szemben alkalmazott növelési szorzó jelentőségét tekintve a Bizottság joggal szorítkozhatott az e vállalkozás méretére – amint az az ADM által megvalósított világméretű forgalomból hozzávetőlegesen kirajzolódik – való

utalásra, és a bíróság elrettentő jellege biztosítása szükségességének hangsúlyozására. Indokolási kötelezettség címén e döntését alátámasztó számítási móddal kapcsolatosan nem volt köteles számszerű tényezőket feltüntetni (lásd e tekintetben a Bíróság C-291/98. P. sz., Sarrió kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-9991. o.] 80. pontját).

- 157 Ennélfogva a Bizottság a Határozatot tárgyban kellően megindokolta, ezért az indokolási kötelezettség megsértésére vonatkozó jogalapot ugyancsak el kell utasítani.

6. *A kartell piacra gyakorolt közvetlen hatásának mérlegelése során vétett hibákról*

a) Bevezetés

- 158 Először is emlékeztetni kell arra, hogy a jogsértések súlyát sok tényező függvényében kell megállapítani (lásd a fenti 76. pontot). Ezzel kapcsolatosan a kartellnek a piacra gyakorolt közvetlen hatását kell az egyik releváns tényezőnek tekinteni.

- 159 Az iránymutatásban (az 1.A. pont első bekezdése) a Bizottság kijelentette, hogy a jogsértés súlyának felméréséhez a jogsértés jellegén, valamint az érintett földrajzi piac méretén túl „a [jogsértés] piacra gyakorolt tényleges hatását [is figyelembe veszi], ha ez a hatás mérhető”.

160 A jelen ügyben a Határozat (334)–(388) preambulumbekkezdéséből kiderül, hogy a Bizottság a jogsértés súlyának függvényében meghatározott bírság összegét e három ismérv figyelembe vételével rögzítette. Ezzel kapcsolatosan különösképpen figyelembe vette, hogy a kartell „tényleges hatást” gyakorolt a nátrium-glükonát-piacra (a Határozat (371) preambulumbekkezdése).

161 Az ADM szerint pedig a Bizottság több mérlegelési hibát is vétett a kartell kérdéses piacra gyakorolt közvetlen hatásának felmérésével kapcsolatosan. Az ADM véleménye szerint ezek hatással vannak a bírságok összegének kiszámítására.

b) Arról, hogy a Bizottság hibás megközelítést alkalmazott annak bizonyítására, hogy a kartellnek közvetlen hatása volt a piacra

A felek érvei

162 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság nem tudta bizonyítani, miszerint a kartellnek közvetlen hatása volt a nátrium-glükonát-piacra, különösen az ennek bizonyításához alkalmazott megközelítésben elkövetett hibák miatt.

163 Először is az ADM szerint a Bizottság csupán annak megállapítására szorítkozott, hogy a kartell ténylegesen megvalósult, és e körülményből azt a következtetést vont le, hogy a kartellnek szükségszerűen közvetlen hatással volt a piacra. Amint azt az ADM hangsúlyozza, az iránymutatás 1.A. pontjából az következik – és amint azt a Bizottság a Határozat (341) preambulumbekkezdésében maga is elismerte –, hogy a kartell végrehajtását nem szabad összetéveszteni annak az érintett piacra gyakorolt közvetlen hatásával.

164 Ezenfelül az ADM álláspontja szerint a Bizottság nem támaszkodhatott volna jogszerűen a kartell viszonylagosan hosszú időtartamára annak megállapításához, hogy az az érintett piacra közvetlen hatást gyakorolt. Az ADM véleménye szerint a Bizottság nem bizonyította a közvetlen hatást, hanem csupán jogellenesen e feltételezésre hivatkozott.

165 Végül a nátrium-glükonát árának alakulásával kapcsolatosan az ADM úgy véli, hogy a Bizottság – az iránymutatás 1.A. pontjának első bekezdésében előírtakkal ellentétben – nem bizonyította, hogy a kartellnek „mérhető” hatása lett volna az árak alakulására. Ellenkezőleg, az ADM szerint a Bizottság csupán a Roquette helyiségeiben a helyszíni vizsgálat során lefoglalt grafikonra támaszkodott, továbbá amikor az ADM alátámasztott érveivel szembeállította a Bizottságnak a fenti grafikonból levont következtetéseit, a Bizottság megjegyezte, hogy ezek „az érvek [...] nem [bizonyították] meggyőzően, hogy a kartell végrehajtása semmilyen szerepet sem [játzott] az árak hullámzásában” (a Határozat (359) preambulum-bekezdése). Ugyanígy az ADM bírálja – ezen érvek érvényességének vitatása nélkül –, hogy a Bizottság csupán annak megjegyzésére szorítkozott, hogy a nátrium-glükonát árának alakulása – amint az a fent említett grafikonból kitűnt – „a fennálló összejátszással is tökéletesen [összevágott]” (uo.). Az ADM szerint tehát a Bizottság azzal, hogy így járt el, nem bizonyította, hogy a kartell közvetlen hatást gyakorolt a piacra, hanem éppen ellenkezőleg, a bizonyítási terhet jogellenesen a felekre hárította.

166 A Bizottság nem vitatja, hogy a kartell végrehajtásának és az érintett piacra gyakorolt közvetlen hatásának ismerveit nem szabad összetéveszteni, és reá hárul, hogy erre vonatkozó bizonyítékokat nyújtson. Mindemellett véleménye szerint a jelen ügyben nem fordította meg a bizonyítási terhet, hanem jogilag megfelelően bizonyította annak fennállását.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

167 Az ADM által a Bizottságnak az annak bizonyítására választott megközelítésével szembeni kifogásaival kapcsolatosan, hogy a kartell közvetlen hatást gyakorolt a

nátrium-glükonát piacra, először össze kell foglalni a Határozat (340)–(369) preambulumbekkezdésében szereplő bizottsági elemzést, mielőtt az ADM által felhozott érvek érdeméről határoznánk.

– A Bizottság által készített elemzés összefoglalása

¹⁶⁸ A Bizottság a Határozat (340) preambulumbekkezdésében ekképpen vezeti be elemzését:

„A Bizottság úgy ítéli meg, hogy azon vállalkozások által elkövetett jogsértésnek, amelyek a jelen határozatban érintett időszak alatt a nátrium-glükonát világméretű piacának 90%-át, az európai piacnak pedig 95%-át képviselték, az EGT-ben e piacon tényleges hatása volt, mivel e jogsértést gondosan kivitelezték. Mivel e megállapodások az eladási mennyiségek korlátozására, a korlátozások nélkül létező áraknál magasabb árak alkalmazására, valamint bizonyos vevőkre szűkített eladásokra vonatkoztak, szükségszerűen befolyásolták a piaci magatartások rendes menetét, és ebből következően hatással kellett, hogy legyenek az utóbbira.”

¹⁶⁹ A Határozat (341) preambulumbekkezdésében a Bizottság hangsúlyozta, hogy „[a] legmesszebbmenőkig különbséget [tettünk] a megállapodások végrehajtásának kérdése, valamint e végrehajtás piacra gyakorolt hatásai között”, de hogy „emellett elkerülhetetlen [volt], hogy e két témával kapcsolatos megállapításokhoz használt ténybeli elemek át ne fedjék egymást”.

¹⁷⁰ Ebben a helyzetben a Bizottság először a kartell végrehajtását elemezte (a Határozat (342)–(351) preambulumbekkezdése). Úgy véli, hogy a kartell végrehajtását a kartell

sarokkővét képező tényre, vagyis az eladási kvótákra vonatkozó különböző elemek bizonyították. Ezen túlmenően a Bizottság arra a tényre hivatkozott, hogy „[a] kartellt a cél- és/vagy minimumárak rögzítésére való állandó törekvés jellemezte”, és hozzátette, hogy véleménye szerint „[ezen] áraknak hatással [kellett lenniük] a résztvevők magatartására, még ha [ezeket az árakat] az utóbbiaknak nem is sikerült módszeresen elérniük” (a Határozat (348) preambulumbekzdése). A Bizottság azt állapította meg, hogy „a [kartell] végrehajtásának hatékonysága felől nem [lehetett] kétségünk” (a Határozat (350) preambulumbekzdése).

171 Másodszor a Bizottság a jogsértésnek a nátrium-glükonát piacra gyakorolt hatását értékelte. E tekintetben először is a Határozat (34)–(41) preambulumbekzdésében meghatározott érintett piac értékelésére hivatkozott. Ezután visszautalva a Határozat (235) és (236) preambulumbekzdésében már kifejtett értékelésére, Bizottság a Roquette helyiségeiben lefoglalt két táblázatra (a továbbiakban: grafikonok) hivatkozva az alábbiakat állította meg (a Határozat (354) preambulumbekzdése):

„Amint az a vizsgálat során a Roquette-nél talált [grafikonokból] kiderül, az árak alakulása azt mutatja, hogy a kartell tagjai által kitűzött célkitűzést legalábbis részben elérték. A két [grafikon], amely az áraknak az európai nátrium-glükonát piacon történt 1977 és 1995 közötti alakulását [francia frankban] szemlélteti, az 1985-ös évben zuhanást mutat. Ez a változás valószínűleg a régi kartell eltűnéséből, illetve a termelési kapacitások használatából következő [mennyiségi] emelkedésből ered. Az 1986-os év végére az árak szintje az 1985-ös év elejéhez képest nagyjából a felére csökkent. Nagyon valószínű, hogy az új kartellt létrehozó megállapodások 1986-os évtől kezdődő alkalmazása jelentősen hozzájárult az 1987–1989 között tapasztalt erős (kétszeres) árnövekedéshez. Az 1989-es – az 1985-ösnél kisebb mértékű – hanyatlást követően az árszint 1995-ig az 1987-es áraknál nagyjából 60%-kal magasabb szinten stabilizálódott.”

- 172 A Határozat (235) és (236) preambulumbekzdésében – amelyekre a (354) preambulumbekzdés hivatkozik – a Bizottság az alábbiakat hegyezte meg:

„(235) A vizsgálat során a Roquette helyiségeiben lefoglalt két dokumentum kellően egyértelmű, és a nátrium-glükonát kartell eredményeire vonatkozó bizonyítéknak minősíthető. E két dokumentum tartalmaz egy [grafikont], amely többek között az nátrium-glükonát 1977 és 1995 közötti »európai« átlagárát szemlélteti.

(236) [Az egyik grafikon] szembeszökően szemlélteti, hogy 1981-ben és 1987-ben – amikor az »első« és a »második« kartellt végrehajtották – az árak az égiszöktek. 1986-ban – amely az »első kartell« végének felel meg, amikor a Roquette kilépett belőle – hirtelen lezuhantak. 1987 és 1989 között a nátrium-glükonát ára erősen emelkedett; tulajdonképpen kétszeresére nőtt. Majd 1989 és 1995 között az árszint nagyjából 60%-kal magasabb szinten maradt, mint az 1987-es válságidőszakban. Meg kell jegyezni, hogy az 1981–1986-os idősakkal ellentétben 1995-ig igen magas szinten tartották a nátrium-glükonát árát.”

- 173 Továbbá a Bizottság a közigazgatási eljárás során a Roquette helyiségeiben lefoglalt grafikonokból levont következtetés megcáfolására az érintett felek által felhozott különböző érveket összefoglalta, elemezte és elvetette. Az ADM érveléseivel kapcsolatosan – amely különösképpen azzal érvelt, hogy az árak ugyanilyen alakulása a kartell nemléte esetén is bekövetkezett volna – a Bizottság a következőket jegyezte meg (a Határozat (359), (365) és (369) preambulumbekzdése):

„(359) [...] Az ADM által kifejtett érvek nem bizonyítják meggyőzően, hogy a kartell végrehajtása semmilyen szerepet sem játszott az árak hullámlzásában. Még

ha igaz is, hogy az ADM által felvázolt forgatókönyv a kartell hiányában beigazolódna, ez az elmélet ugyanilyen tökéletesen alátámaszthatja a [kartell] megállapodás fennállását is. A 80-as évek közepén észlelt kapacitás-növekedés ugyanúgy lehetett az oka vagy az eredménye az első kartell (1981–1985) megszűnésének. Az 1987-től bekövetkezett növekedés teljesen összeegyeztethető a kartellnek az ebben az időszakban történt újraélesztésével. Következésképpen az a tény, hogy a nátrium-glükonát ára emelkedni kezdett, nem magyarázható kizárólagosan a versennyel, és azt a résztvevők által a „minimális árakról”, a piaci részesedések elosztásáról, valamint az információs és felügyeleti rendszerről kötött megállapodás fényében kell értelmezni. Mindezen tényezők hozzájárultak az áremelések sikeréhez.

[...]

- (365) A Roquette-nél talált [grafikonok egyike] megerősíti, hogy 1991-ben és 1995-ben – vagyis azon időszak alatt, amikor az ADM részt vett a kartellben – az árak stagnáltak, illetve enyhén csökkentek. Semmi sem jelzi, hogy az árak komolyan zuhantak volna, azt pedig még kevésbé, hogy ne lettek volna kifizetődőek. Az ADM piacról való kivonulása sokkal valószínűbben azokkal a súlyos technikai gondokkal magyarázható, amelyek közvetlenül a kartellbe való belépését követően merültek fel, és amelyek sokáig elhúzódtak. Ebből következően soha nem is tudta az eladási kvótákat kitölteni.

[...]

- (369) Végül elképzelhetetlen, hogy a felek úgy határoztak volna, hogy ilyen hosszú időn keresztül több alkalommal találkoznak a világ minden pontján az eladási kvóták kiosztása, az árak rögzítése, valamint a vevők szétosztása érdekében – figyelemmel a felmerülő kockázatokra –, ha szerintük a kartellnek egyáltalán nem lett volna, vagy korlátozott hatása lett volna a nátrium-glükonát-piacra.”

– Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 174 Először is emlékeztetni kell arra, hogy az iránymutatás 1.A. pontja első bekezdésének értelmében a bírságok jogsértés súlyának függvényében végzett számításakor a Bizottság különösen figyelembe veszi „a [jogsértés] piacra gyakorolt tényleges hatását, ha ez a hatás mérhető”.
- 175 E tekintetben elemezni kell a „ha ez a [ti. tényleges] hatás mérhető” kitétel konkrét értelmét. Különösképpen azt kell meghatározni e kitétel értelmében, hogy a Bizottság csak akkor veheti-e figyelembe a bírságok kiszámítása során a jogsértés tényleges hatását, amennyiben e hatást mérni tudja.
- 176 Amint azt a Bizottság helyesen állította, valamely kartell érintett piacra gyakorolt hatásának vizsgálata szükségszerűen bizonyos feltételezések kialakításához vezet. Ezzel kapcsolatosan a Bizottságnak különösen azt kell megvizsgálnia, milyen szintű lett volna a kérdéses termék ára a kartell hiányában. Vagyis az árak tényleges alakulása okainak vizsgálatakor kockázatos ezen okok mindegyikének külön jelentőséget tulajdonítani. Figyelembe kell venni azon objektív körülményt, hogy az árkartell miatt a felek pontosan az árakkal való versenyzéshez kapcsolódó szabadságukról mondtak le. Tehát a kartell feleinek ezen önkéntes tartózkodásán túli tényezőkből eredő befolyásának felmérése szükségszerűen megfelelő fokban valószínűsíthető következtetéseken, és nem pontosan mérhető tényeken alapul.
- 177 Ennélfogva, hacsak nem akarjuk megfosztani a bírság összegének meghatározásánál figyelembe vehető ismérvet annak hatékony érvényesülésétől, nem kifogásolható, hogy a Bizottság a kartellnek az érintett piacra gyakorolt tényleges hatását vette alapul anélkül, hogy ez a hatást mennyiségileg meghatározta volna vagy arról számszerű értékelést adott volna.

- 178 Következésképpen a kartellnek az érintett piacra gyakorolt tényleges hatását kellőképpen bizonyítottanak kell tekinteni, amennyiben a Bizottság olyan konkrét és megbízható bizonyítékkal szolgál, amely megfelelő fokú valószínűséggel támasztja alá azt, hogy a kartell hatást gyakorolt a piacra.
- 179 A jelen ügyben a Bizottság elemzéséből az következik (lásd a fenti 168–173. pontot), hogy a kartell piacra gyakorolt „tényleges hatása” létezésének megállapítása érdekében két mutatóra támaszkodott. Egyrészt arra a tényre hivatkozott, hogy a kartell tagjai gondosan vitelezték ki a kartell megállapodásokat (lásd többek között a (340) preambulumbekendést, amelyet a fenti 168. pontban idéztünk), valamint arra, hogy e kartell hosszú időn át fennállt (a Határozat (369) preambulumbekendése, amelyet a fenti 173. pontban idéztünk). Másrészt úgy ítélte meg, hogy a Roquette helyiségeiben lefoglalt grafikonok bizonyos egybeesést mutattak a kartell által rögzített árak, valamint a kartell tagjai által ténylegesen gyakorolt árak között (a Határozat (354) preambulumbekendése, lásd a fenti 171. pontot).
- 180 Szemben azzal, amit az ADM állít, a Bizottság nem elégedett meg csupán az arra való következtetéssel, hogy a kartell hatékony megvalósításának közvetlen hatása volt a nátrium-glükonát piacra. Amint a Határozat fent idézett részeiből kiderül, a Bizottság, annyira próbálta a kartell végrehajtását és annak a piacra gyakorolt közvetlen hatását külön vizsgálni, amennyire lehetséges, és lényegében azt megállapította meg, hogy a kartell megvalósítása előzetes és szükségszerű feltétele [a kartell piacra gyakorolt] közvetlen hatása kimutatásának, anélkül, hogy ez önmagában elégséges feltétele lenne e hatás bizonyításának (lásd e tekintetben a Határozat (341) preambulumbekendését). A Bizottság a Határozat (341) preambulumbekendésében valóban elismerte, hogy „elkerülhetetlen [volt], hogy az erre a két témával kapcsolatos megállapításokhoz használt ténybeli elemek át ne fedjék egymást” – ami miatt a Bizottság az elemzésének minden egyes részében nem mindig – amint arra az ADM hivatkozik – használt megfelelő kifejezéseket. Ebből még nem következik, hogy az ADM helytelenül kifogásolná, hogy a Bizottság a kartell végrehajtását és annak közvetlen hatását összetévesztette. Egyébiránt a kartell közvetlen hatásának előzetes feltétel jellegéből eredően a kartell tényleges végrehajtása a kartell közvetlen hatására vonatkozó mutató felmerülésének tekinthető.

- 181 Ezen túlmenően a Bizottságnak nem róható fel, hogy úgy vélte – mint a jelen ügghöz hasonló esetben, amelyben a kartell tagjai a nátrium-glükonát világméretű piacának több mint 90%-ával, az EGT-piacnak pedig 95%-ával rendelkeztek, továbbá e kartell megállapodásainak megszervezésére, követésére és felügyeletére jelentős erőfeszítést fordítottak – hogy a kartell végrehajtása a kartell piacra gyakorolt hatásainak komoly mutatójának tekinthető, tekintettel arra (lásd a fenti 179. pontot), hogy a jelen ügyben a Bizottság nem csupán ezen elemzésre szorítkozott.
- 182 Ráadásul a Bizottság jogszerűen ítéltette úgy, hogy e mutató jelentősége a kartell időtartamának függvényében növekszik. Valójában egy, a jelen ügyben tárgyalthoz hasonló, bonyolult – az árak rögzítésére, a piacok elosztására és információk megosztására irányuló – kartell megfelelő működése többek között jelentős igazgatási és irányítási költségekkel jár. A Bizottság tehát ésszerűen ítéltette úgy, hogy az a tény, hogy az ilyen jogellenes tevékenységekből eredő kockázatok ellenére a vállalkozások hosszú időn át tartották fenn a jogsértést, és biztosították igazgatási irányításának hatékonyságát, azt mutatja, hogy a kartell tagjai ebből előnyhöz jutottak, és ennél fogva annak közvetlen hatása volt az érintett piacra, még ha ez nem is volt mennyiségileg mérhető.
- 183 A Roquette helyiségeiben lefoglalt grafikonokkal kapcsolatosan a Bizottság elemzéséből kiderül (lásd a fenti 171. és 172. pontot) – arra való utalás nélkül, hogy e grafikonok a kartell árakra gyakorolt hatására megcáfolhatatlan bizonyítékot képeznének, valamint még csak meg sem próbálva e hatást számszerűsíteni –, hogy a Bizottság „nagyon valószínűnek” vélte, hogy a megállapodások alkalmazása „jelentős mértékben” hozzájárult az árak alakulásához.
- 184 Az alábbiakban azt vizsgáljuk meg, vajon – amint az ADM állítja – a Bizottság hibát vétett-e azon ténybeli elemek mérlegelése során, amelyekre következtetései alapultak. Mindemellett figyelemmel a fenti 178. pontban már megállapítottakra, az ADM helytelenül kifogásolja, hogy a Bizottság hibás megközelítést alkalmazott volna annak bizonyítására, hogy a kartell befolyásolta a nátrium-glükonát árainak alakulását. Ezt a megállapítást az a tény sem cáfolhatja meg, hogy a Bizottság az ADM érvelésére válaszolva lényegében fenntartotta, hogy nem zárhatta ki, miszerint az árak ugyanígy alakultak volna a kartell nemlétezése esetén is, de hogy a kartell

tényleges végrehajtására, valamint a vizsgált árak és a megállapodás szerinti árak közötti párhuzamra figyelemmel az utóbbi érvelés nem volt meggyőző. Valójában anélkül, hogy a Bizottság megkövetelte volna – amint azt az ADM állítja –, hogy az érintett vállalkozások ennek ellenkezőjét bizonyítsák – vagyis hogy olyan bizonyítékot nyújtsanak, amit a fenti 177. pontban felsorolt indokok miatt képtelenség nyújtani –, a Bizottság ezzel éppen ellenkezőleg gondosan mérlegelte a saját következtetését alátámasztó és annak ellentmondó érveket.

185 Az előzőek összességéből következően a Bizottság nem alkalmazott hibás megközelítést annak mérlegelésére, hogy a kartellnek közvetlen hatása volt-e a nátrium-glükonát-piacra.

c) A nátrium-glükonát ára alakulásának mérlegeléséről

186 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság által a Határozatban feltárt bizonyítékok nem támasztják alá azt a megállapítást, miszerint „[n]agyon valószínű, hogy az új kartellt létrehozó megállapodások 1986-os évtől kezdődő alkalmazása jelentősen hozzájárult az 1987–1989 között tapasztalt erős (kétszeres) árnövekedéshez” (a Határozat (354) preambulumbekzdése). Ezzel kapcsolatban két különböző érvelést ad elő.

Arról, hogy a Bizottság nem rendelkezett elegendő információval és nem vette figyelembe a közigazgatási eljárás során felhozott egyéb tényezőket

– A felek érvei

187 Az ADM annak valószínűtlen voltára hivatkozik, hogy a kartellnek más hatásai is lettek volna, mint amelyek a piaci erőkből következnek. A Határozat preambu-

lumbekzdéseiből az derül ki, hogy az érintett vállalkozások maguk jegyezték meg, miszerint az 1986 és 1987 között rögzített ár nem fedezte a nyersanyagok beszerzési költségét, illetve hogy ez történt 1989-ben is, amikor ez az ár a legmagasabb szinten volt. Ilyen helyzetben az ADM szerint az áraknak még a kartell fennállásának hiányában is mindenestre emelkednie kellett volna.

188 Az ADM továbbá úgy véli, hogy nagyon kevés információ állt a Bizottság rendelkezésére az 1987-től 1989-ig terjedő időszakokkal kapcsolatban: nem volt bizonyítéka olyan árra vonatkozóan, amelyről a kartell tagjai 1989. augusztus 9-e előtt állapotok voltak meg. Az ADM végül úgy véli, hogy az 1986 és 1987 közötti időszakokra vonatkozó árak felfaló stratégiát feltételeznek, amely arra irányult, hogy a FinnSugar társaságot – amelytől az ADM 1989-ben vásárolta fel a nátrium-glükonát gyártására szolgáló technológiát (a továbbiakban: FinnSugar) – rákényszerítse, hogy terjeszkedési terveit feladja.

189 A Bizottság vitatja ezt az értékelést, hangsúlyozva, hogy amikor valamely termék ára nem kifizetődő, és a kínálat a kereslethez képest túlzott, az ár csupán akkor emelkedhet, ha a piacon jelenlévő valamely vállalkozás tönkremegy, és kivonul e piacról, ezért a jelen esetben egyik vállalkozás sem tudott volna egyoldalúan árat emelni anélkül, hogy ne veszítsen piaci részesedést. A Bizottság ennél fogva úgy ítéli meg, hogy ugyan ez az áremelés a kartell fennállása hiányában is megtörténhetett volna, a kartell mégis fennállt, és ez a tény nyújtja a legelfogadhatóbb magyarázatot a vizsgált árak mozgására.

– Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

190 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a Bizottság piacra gyakorolt közvetlen hatására vonatkozó mérlegelésének ellenőrzése végett ezen értékelést a elsősorban kartellnek az árakra gyakorolt hatására nézve kell megvizsgálni (a fenti 38. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ítélet 148. pontja és e tekintetben az Elsőfokú Bíróság T-308/94. sz., Cascades kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-925. o.] 173. pontja, valamint a fenti 110. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ítélet 225. pontja).

- 191 Ezen túlmenően az ítélkezési gyakorlat emlékeztet arra, hogy a jogsértés súlyának meghatározása során figyelembe kell venni többek között a kifogásolt magatartás jogszabályi és gazdasági hátterét (a Bíróság 40/73–48/73., 50/73., 54/73–56/73., 111/73., 113/73. sz., Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben 1975. december 16-án hozott ítéletének [EBHT 1975., 1663. o.] 612. pontját, valamint a fenti 76. pontban hivatkozott Ferriere Nord kontra Bizottság ítélet 38. pontját) és hogy a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatásának mérlegelése során a Bizottságnak figyelembe kell vennie, hogy milyen lett volna a verseny a jogsértés nélkül (lásd e tekintetben a fent hivatkozott Suiker Unie és társai kontra Bizottság ítélet 619. és 620. pontját; a fenti 110. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ítélet 235. pontját, valamint az Elsőfokú Bíróság T-141/94. sz., Thyssen Stahl kontra Bizottság ügyben 1999. március 11-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-347. o.] 645. pontját).
- 192 Egyrészt ebből az következik, hogy a többek között az árakra vonatkozó kartellek esetében megfelelő fokú valószínűséggel kell megállapítani, hogy a megállapodások ténylegesen lehetővé tették-e az érintett vállalkozások számára, hogy magasabb árakat érjenek el, mint amilyen árak a kartell hiányában érvényesültek volna. Másrészt ebből az következik, hogy mérlegelése során a Bizottságnak – tekintettel a fennálló gazdasági és esetleges jogszabályi háttérre – az érintett piac összes objektív körülményét figyelembe kell vennie. Az Elsőfokú Bíróság által a kartonpapír-kartell ügygel kapcsolatban hozott ítéletekből kitűnik (lásd különösen a fenti 110. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ítélet 234. és 235. pontját), hogy adott esetben figyelembe kell venni az „objektív gazdasági tényezők” fennállását, amiből az derül ki, hogy a „szabad verseny” keretében az árszintek nem ugyanúgy alakultak volna, mint ahogy az alkalmazott árak alakultak (lásd még a fenti 38. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ítélet 151. és 152. pontját; a fenti 190. pontban hivatkozott Cascades kontra Bizottság ítélet 183. és 184. pontját).
- 193 A jelen ügyben az ADM nem vitatja a Bizottság által megállapított tényeket. Az ADM különösképpen nem vitatja a Bizottság által az árak alakulásáról – a vizsgálat során a Roquette-nél talált grafikonokra támaszkodva – festett képet egyrészt az események leírásával kapcsolatos tényeket leíró részben (a Határozat (76) és (80) preambulumbekzdése), másrészt a kartellnek a piacra gyakorolt hatásáról szóló elemzésre vonatkozóan (a Határozat (354) preambulumbekzdése).

¹⁹⁴ A Határozat preambulumbekendéseiből származó releváns tények a következőképpen foglalhatók össze:

- 1984 tavaszán a régi kartell megszűnt (a Határozat (76) preambulumbekendése);
- nagyjából két éven át (vagyis nagyjából 1986 tavaszáig) a nátrium-glükonát piacon a szabad verseny dominált (a Határozat (77) preambulumbekendése);
- 1986 májusában tették [ti. az érintett vállalkozások] első kísérleteiket az új kartell végrehajtására (a Határozat (79) preambulumbekendése);
- [az érintett vállalkozások] 1987 februárjában alakították meg az új kartellt, amely több módosítással 1995-ig állt fenn (a Határozat (79) és (80) preambulumbekendése).

¹⁹⁵ Továbbá a nátrium-glükonát árának alakulását – amint azt a Határozat (354) preambulumbekendése felfedi – a következőképpen lehet összefoglalni:

- 1985-ben a nátrium-glükonát árai zuhantak, az 1986-os év végére az 1985-ös év elejéhez képest nagyjából a felére csökkentek;
- 1987 és 1989 között a nátrium-glükonát árai megkétszereződtek;

- 1989-ben az árak megint zuhantak – ám az 1985-ösnél kisebb mértékben –, majd ezt követően 1995-ig nagyjából 60%-kal magasabb szinten stabilizálódtak.

196 Ebből először is az következik, hogy annak mérlegeléséhez, vajon a [kartell] megállapodások ténylegesen lehetővé tették-e az érintett vállalkozások számára, hogy a kartell létezésének hiányában fennálló áraknál magasabb üzleti árat érjenek el, a Bizottság helyesen hasonlította össze egyrészt a nátrium-glükonátnak a régi kartell vége és az új kartell 1987 februárjában történt megkötése közötti árait – amely időszak során a piacot szabad verseny jellemezte –, másrészt az 1987 után alkalmazott árakat, figyelembe véve, hogy bizonyos időre volt szükség a kartell tényleges végrehajtásához.

197 Ugyanígy a ténylegesen alkalmazott árak és a kartell fennállása hiányában uralkodó árak helyzetének összehasonlítása érdekében a Bizottság helyesen emelte ki, hogy 1989 és 1995 között az árakat viszonylagos stabilitás jellemezte. Amint azt a Bizottság a Határozat (42) preambulumbekzdésében megjegyezte – anélkül, hogy e tárgyban az ADM-nek ellenvetése lett volna – a nátrium-glükonát piaca elvileg jelentős változásoknak volt kitéve. Következésképpen a Bizottság jogosan állapíthatta meg, hogy a kartell létezése nélkül annak felei nem számíthattak volna a nátrium-glükonát árának bizonyos mértékű stabilitására. Az ADM nem hozott fel semmiféle érvelést e következtetés cáfolatára.

198 Másodszor az árak 1987 és 1989 közötti megkétszereződésével kapcsolatban meg kell állapítani, hogy ha – amint azt az ADM állítja – a nátrium-glükonát ára 1987-ben nem volt kifizetődő és a kínálat a kereslethez képest túlzott volt – amint a 1986 és 1987 közötti időszakban történt –, elképzelhetetlen, hogy az árak valamely külső tényező hiányában emelkedhettek volna. Amennyiben a kínálat túlzott lett volna, az árak csökkentek, vagy alacsonyok maradtak volna mindaddig, amíg valamelyik piaci szereplő piacról való távozása miatt a termék újra hiánycikk lett volna, mint például az valamely vállalkozás csődje, illetve felvásárlása esetén történik. A jelen ügyben viszont a Bizottság megállapította, hogy az árak az új kartell tényleges végrehajtásával megemelkedtek.

- 199 A fentiekre tekintettel a Bizottság helyesen állapíthatta meg, hogy közvetlen és megbízható bizonyítékokkal rendelkezik annak kimutatására, hogy a kartell tényleges hatást gyakorolt a piacra, amely az iránymutatás értelmében a kartell létezése hiányában – ésszerű valószínűsítés szerint – fennálló feltételezett ár és a kartell megalakulását követően alkalmazott ár összehasonlításával „mérhető” volt.
- 200 Az ADM által felhozott érvek e következtetést nem tudják megcáfolni. Különös-képpen az ADM által hivatkozott azon körülmény, hogy a versenytársai által tett nyilatkozat szerint ez az ár – még amikor a legmagasabb szinten is volt – még a nyersanyagok költségeit sem fedezte, nem releváns. Még ha fel is tételezzük, hogy ez a körülmény megállja a helyét, nem kizárható, hogy valamely zavartalan és versenyző piacon a kartell létezésének hiányában alkalmazandó ár ugyancsak a nyersanyagok költsége alatt helyezkedne el, ám adott esetben még inkább az előállítási költség alatti szinten. A Bizottság tehát helyesen elemezte az ADM és a többi fél által a közigazgatási eljárás során felhozott különböző érveket (lásd a fenti 183. pontban is).
- 201 Következésképpen az ADM helytelenül kifogásolja, hogy a Bizottság nem rendelkezett elegendő információval és nem vette figyelembe a közigazgatási eljárás során felhozott egyéb tényezőket.

Arról, hogy az ADM nem volt a kartell tagja a nátrium-glükonát 1989 és 1989 közötti áremelésének idején

– A felek érvei

- 202 Az ADM azzal érvel, hogy a nátrium-glükonát 1989 és 1989 közötti áremelése az ADM-nek a kartellben való részvétele előtt történt, következésképpen a Bizottság

nem volt jogosult magasabb összegű bírságot kiszabni vele szemben amiatt, hogy a kartellnek milyen hatása volt [a piacra] abban az időben, amikor az ADM e kartellben nem vett részt.

203 A Bizottság vitatja ezen érvelés megalapozottságát.

– Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

204 Az ítélezési gyakorlat szerint a vállalkozás állítólagos magatartása irreleváns a kartell piacra gyakorolt hatásának mérlegelésénél; kizárólag a jogsértésből származó hatások összességét kell figyelembe venni (a Bíróság C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4125. o.] 150. és 152. pontja, valamint a fenti 38. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ítélet 160. és 167. pontja).

205 Amint arra a Bizottság helyesen hivatkozik, még ha az ADM csupán a nátrium-glükonát árának 1987 és 1989 közötti megkétszereződését követően is csatlakozott a kartellhez, részvételének teljes időszaka alatt hasznot húzott a kartellnek az ADM belépését megelőző időszakban létrejött eredményeiből, vagyis az árak erős növeléséből, valamint annak magas szinten való stabilizálásából. Továbbá [az ADM is] biztosította a kartell tartós fennállását.

206 Ennélfogva a Bizottság jogosan vizsgálhatta a kartellt annak összességében, amikor a kartell tényleges hatását minden egyes érintett felére nézve értékelte.

207 Következésképpen az arra vonatkozó kifogást, hogy az ADM 1987 és 1989 között nem volt a kartell tagja, el kell utasítani.

d) Az érintett piac meghatározásáról

A felek érvei

208 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság hibákat vétett az érintett piac meghatározásában. Hangsúlyozza, hogy az érintett piac meghatározására a kartell hatásának méréséhez van szükség, és hogy ennél fogva e hibáknak hatása volt a bírság kiszámítására is.

209 Először is az ADM azt hozza fel, hogy ugyan a Bizottság a Határozatban maga is elismerte, hogy a nátrium-glükonátot – az alkalmazási eljárástól függően – más összetevőkkel helyettesíteni lehet, mégis kizárta a nátrium-glükonát helyettesítőit az érintett piac meghatározásából.

210 A Bizottság azzal, hogy így járt el, azon saját állandó gyakorlatának mondott ellent, miszerint a részleges helyettesítők az érintett piac részét képezhetik. Ezenfelül az ADM szerint a Bizottság helytelenül alkalmazta a Bizottságnak a közösségi versenyjog alkalmazásában az érintett piac meghatározásáról szóló közleményét (HL 1997. C 372., 5. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 155. o.; a továbbiakban: piac meghatározásáról szóló közlemény).

211 Véleménye szerint a bizonyítékok azt jelzik, hogy amennyiben a nátrium-glükonát vevői helyettesítő kelátképzőket választottak volna, ténylegesen nullára csökkentették volna az enyhe, de markáns áremelkedést, következésképpen a piac kiterjedtebb, mint ahogy azt a Bizottság állította. Az ADM a „*Chemical Economics Handbook*” elnevezésű kiadványra (B. Davenport és társai, SRI International 2000; a továbbiakban: a 2000-es CEH-jelentés) támaszkodva a következőkre hívja fel a figyelmet:

- az árak korrelációjának szemszögéből mérve a következő anyagok tekinthetők a nátrium-glükonát közelebbi helyettesítőinek, mint a glükonsav: a glükoheptonát, a HEDTA (por alakban), aminotri (sav), a nitrilo-triecsav (NTA) (száraz), aminotri (NA5 só) és az EDTA (száraz);
- a glükoheptonát a glükonsavnak a nátrium-glükonáthoz képest közelebbi helyettesítője;
- a nátrium-glükonát és a glükoheptonát árai közötti korreláció 96%-nál magasabb, ami azt sugallja, hogy ezen árak egy zárt virtuális mérce szerint alakulnak;
- a 2000-es CEH-jelentésben említett összes kelátképző anyag és a nátrium-glükonát közötti korreláció magasabb, mint 60%, ami arra enged következtetni, hogy a nátrium-glükonát ára érzékenyen reagálhatott a többi kelátképző anyag árváltozásaira;
- a glükonsav és a többi kelátképző anyag közötti árkorreláció magasabb, mint 60%, kivéve az NTA két helyettesítő formáját.

- 212 A piac meghatározásáról szóló közleményre (39. pont), valamint több összefonódásról szóló bizottsági határozatra, illetve a Bíróság C-185/95. P. sz., Baustahl-gebe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítéletére hivatkozva ([EBHT 1998., I-8417. o.] 100. pont) az ADM azzal érvel, hogy a termékek árának szoros összefüggése bizonyíték arra, hogy e termékek versenyjogi szempontból ugyanazon termékpiachoz tartoznak. A 2000-es CEH-jelentésből pedig kiderül, hogy az összes kelátképző anyag árával kapcsolatosan verseny áll fenn, valamint hogy a nátrium-glükonát és a glükohoptonát sok alkalmazási eljárás tekintetében általában egymással felcserélhető.
- 213 Az ADM véleménye szerint a 2000-es CEH-jelentés megállapításait alátámasztják a Bizottság vizsgálata során megkérdezett fogyasztók tanúvallomásai, az érintett vállalkozások által a Bizottságnak adott válaszok, valamint e vállalkozások belső feljegyzései.
- 214 Következésképpen az ADM szerint mind a Bizottság által feltárt bizonyítékok – amelyekből ennek ellenére hibás következtetéseket vont le –, mind a 2000-es CEH-jelentés azt bizonyítják, hogy az érintett piacot kiterjesztőbben kellett volna meghatározni, ideértve bizonyos termékeket, mint például a glükonátokat, glükohoptonátokat, a glükonsavat, a glükohopton savat, az ún. „anyalúgokat” és a lignoszulfonátokat.
- 215 Az ADM szerint a Bizottságnak a Határozatban kifejtett érvei nem cáfolhatják meg e megállapítást. Valójában nem releváns annak feltárása, a nátrium-glükonát helyettesítői vajon nem teljesen egyezők, illetve részlegesekek-e, mivel a piac meghatározásáról szóló közlemény 17. pontjából következően a Bizottság azt köteles megállapítani, hogy a helyettesítő termék alkalmas-e elegendő mennyiségű eladást megszerezni az adott termék piacáról ahhoz, hogy meghiúsítson egy enyhe, de markáns áremelést, és nem azt, hogy a helyettesítő termék alkalmas-e az adott termék összes eladásának megszerzésére, ami csupán teljesen egyező helyettesítő

termék esetén történhetne meg. Ezen túlmenően téves azt gondolni, hogy a nátrium-glükonát általános helyettesítőjének hiánya – amely érvényes az összes lehetséges alkalmazási eljárásra – megerősíti azon elméletet, miszerint a nátrium-glükonát piaca versenyjogi szempontból csupán egy érintett piacnak számít (a Határozat (37) preambulumbekzdése). Különösképpen arra hivatkozik, hogy a Bizottság nem tüntette fel, melyik alkalmazási eljárás tekintetében nem helyettesíthető a nátrium-glükonát.

216 Ezen túlmenően az ADM szerint a Bizottságnak a Bíróság 85/76. sz., Hoffmann-La Roche kontra Bizottság ügyben 1979. február 13-án hozott ítéletére (EBHT 1979., 461. o.) támaszkodó érvelése téves. Először is a felperes azzal érvel, hogy a fent hivatkozott ügyben a Bíróság a megfelelő mértékű, az ugyanazon a piacon létező összes termék tekintetében egymással való helyettesíthetőség fennállásának ismervét alkalmazta. Ezt a tesztet találhatjuk meg azon gazdasági elméletekben, amelyek a piac meghatározásáról szóló közleményt alátámasztják, és amelyek az ADM érvelésének alapját is képezik. Másodszor az ezen ítélet alapját képező tényállás különbözik a jelen ügy tényállásától. Miközben a másik ügyben a C és E vitaminokat táplálkozási alkalmazásuk során nem lehetett helyettesíteni, a jelen ügyben a Bizottság nem tárt fel egyetlen olyan alkalmazást sem, amelynél a nátrium-glükonát ne lett volna helyettesíthető. Harmadszor hihetőnek véli, hogy amennyiben a C és E vitaminból technikai felhasználási célra korlátozott mennyiséget adtak volna el, a helyettesítő termékeknek nem lett volna hatásuk a C és E vitamin árának rögzítésére vonatkozó – az ebben az ügyben felperesként szereplő fél által kidolgozott – stratégiára. A technikai felhasználásra való helyettesítő termékek eladása kiterjesztésének korlátozása alapján – az eladások várható előnyei miatt – nem csökkentette volna nullára az áremelés hatását, ugyanis táplálkozási célú, nagyobb mennyiségben és magasabb áron értékesített vitaminokkal szemben semmilyen helyettesítő nem állt rendelkezésre.

217 Az ADM úgy véli, hogy mindenestre a Bizottság által a Határozat (37) preambulumbekzdésében, valamint ellenkérelmének 78. pontjában a tanúvallomásoknak tulajdonított döntő jelentőség vitatható. A Határozat (37) preambulumbekzdése az ügyfeleket úgy határozza meg, mint „olyan gyártók, amelyek különböző ipari ágazatokban sokféle terméket állítanak elő, és amelyek a nátrium-glükonát legalább kétféle jellemzőjét használják”. Eközben semmi sem támasztja alá ezt a kijelentést. A 2000-es CEH-jelentés ugyanis azt sugallja, hogy azok a vállalkozások, amelyek

sajátos termékek gyártásához nátrium-glükonátot vásárolnak, általában sajátos ágazatokban fejtik ki tevékenységüket. Láthatólag a megkérdézett ügyfelek egyike sem felel meg a Bizottság meghatározásának.

- 218 Az ADM arra is felhívja a figyelmet, hogy a Dow Chemical Company ügyben a US Federal Trade Commission azt állapította meg, hogy a kelátképző anyagok különböző alkalmazásuk ellenére egy gazdasági piacot képeznek.
- 219 Másodszor az ADM megjegyzi, hogy a Bizottság a Határozat (38) preambulumbekzdésében azt állapította meg, hogy „a Bizottság által a helyettesíthetőségről megkérdézett ügyfelek túlnyomó része azt válaszolta, hogy ipari eljárásaik során a nátrium-glükonátot nem tudják más termékkel helyettesíteni”. Az ADM szerint ez a következtetés hibás. A Bizottság által e tekintetben a fogyasztóktól összegyűjtött bizonyítékok a feltett kérdések jellege miatt szelektívek, kétértelműek és hibásak.
- 220 Ezzel kapcsolatosan az ADM először is fenntartja, hogy a Bizottság által feltett kérdésre válaszoló tizenkét végső felhasználó közül öt úgy vélte, hogy a nátrium-glükonát helyettesíthető, bár közülük egy hangsúlyozta, hogy glükonsavat használta helyettesítő termékként. E válaszokat az egyik forgalmazó is megerősítette, amely erre vonatkozó kérdés nélkül azt is megjegyezte, hogy létezik néhány helyettesítő termék. Az ADM kiemeli, hogy azok a vevők, akik válaszoltak a kérdésre, és megerősítették a nátrium-glükonát helyettesíthetőségét, a felület-kezelési és az ipari tisztítási ágazatokban tevékenykedő társaságok többségét teszik ki (a Solvay, a Chemische Werke Kluthe és a Henkel), és a nátrium-glükonát eladások 50%-ának felvevői voltak, ideértve a mennyiséget tekintve két legnagyobb fogyasztót (a Henkelt és a British Gypsumot).
- 221 Másodszor azzal érvel, hogy a megkérdézett vevők közül csupán egy indokolta meg válaszát, miközben a Bizottság a piac meghatározásáról szóló közleményében (40. pont) saját maga hangsúlyozta, hogy az ezzel kapcsolatos válaszok csak akkor vehetők figyelembe, ha azokat a tények megfelelően alátámasztják.

- 222 Harmadszor az ADM úgy véli, hogy a Bizottság az általa megküldött kérdőíven nem a helyes kérdést tette fel. Tulajdonképpen beérte azzal, hogy megkérdezze a vevőket, hogy a nátrium-glükonátot helyettesíteni tudják-e, ahelyett hogy az enyhe, de markáns és folyamatos áremelésre adott esetleges reakciójukról kérdezte volna őket. Ezenfelül azt hozza fel, hogy a nemleges válaszok között csupán egy volt indokolással ellátva, anélkül hogy világosan meg lehetne határozni, hogy kisebb technikai nehézségek akadályozták-e meg a helyettesítést, vagy hogy a vevők a nátrium-glükonát tartós áremelkedése mellett sem voltak-e képesek másik termékre átállni.
- 223 Harmadsorban az ADM megjegyzi, hogy a Bizottság a Határozat (38) preambulumbekkezdésében úgy ítélte meg, hogy „csupán az a tény, hogy a nátrium-glükonát termelők kartellt alakítottak, abban részt vettek és hosszú időn át forrásokat áldoztak rá, valamint úgy döntöttek, hogy azt nem terjesztik ki például az anyalúgokra, azt a vélekedésüket jelzi, hogy a nátrium-glükonát képezte a kérdéses piacot”.
- 224 Az ADM azzal érvel, hogy a Bizottság megállapításaival szemben a bizonyítékok azt sugallják, miszerint a feleket az a lehetőség nyugtalanította, hogy az ügyfelek olyan helyettesítő termékek felé fordulnak, amelyeket a kartell tagjai nem felügyelnek, és ezért hiábavalóan próbálták a megállapodásokat az anyalúgokra is kiterjeszteni, hogy a kartell bármiféle kijátszását megelőzzék. Ezen túlmenően a Bizottság által hivatkozott tényezőnek – vagyis a kartellben való részvételnek – számos indoka lehet, és önmagában nem erősíti meg az ebből levezetett következtetést.
- 225 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól az ADM által felhozott érvek mindegyikének elutasítását kéri.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 226 Először is arra hívjuk figyelmet, hogy a Határozat (34)–(41) preambulumbekkezdésében a Bizottság megvizsgálta a kérdéses termék piacát, és azt úgy határozta meg,

hogy e piacot a cseppfolyós és szilárd állagú nátrium-glükonát, valamint annak alapterméke, a glükonsav képezi. Ezen túlmenően az ADM által a közigazgatási eljárás során felhozott érveire válaszul a Bizottság elismerte, hogy létezik jó néhány, a nátrium-glükonátot az adott alkalmazási mód alapján részlegesen helyettesítő termék, ám úgy vélte, hogy semmi nem bizonyította, miszerint e termékek tényleges kényszerítő hatást gyakoroltak volna a nátrium-glükonát árára. Éppen ellenkezőleg, úgy találta, hogy több tényező is ellentmondott az ADM elméletének. Arra hivatkozott, hogy a nátrium-glükonátnak nem létezik teljes helyettesítője, és tekintettel arra, hogy ez a legkörnyezetkímélőbb termék, egyes felhasználók a lehetséges helyettesítőkkel szemben e terméket részesítették előnyben. Ezen túlmenően úgy ítélte meg, hogy ezen álláspontot megerősítették egyrészt a kartell tagjainak ügyfelei által adott válaszok, másrészt maga a kartell létezése, amely a nátrium-glükonátra korlátozódott, és ezért véleménye szerint ez azt jelezte, hogy a kartell tagjai is úgy ítélték meg, miszerint a piac a nátrium-glükonátra korlátozódott (a Határozat (37) és (38) preambulumbekzdése).

227 Ezen túlmenően a Bizottság a Határozatnak a kartell piacra gyakorolt tényleges hatására vonatkozó részében az azelőtti pontban összefoglalt piaci vizsgálatára utalt vissza (a Határozat (353) preambulumbekzdése).

228 Az ADM lényegében arra hivatkozik, hogy a Bizottság a kérdéses termék piacát túl megszorítóan határozta meg, kizárva a nátrium-glükonátot helyettesítő termékeket.

229 Ezzel kapcsolatosan először is ki kell emelni, hogy az ADM nem azért emel kifogást a kérdéses termékpiacon helytelen meghatározása ellen, hogy bizonyítsa, miszerint a Bizottság megsértette az EK 81. cikk (1) bekezdését. Nem vitatja, hogy a fenti jogszabályba ütköző jogsértést követett el azzal, hogy részt vett a nátrium-glükonát piacon fennálló kartellben. Az ADM által szem előtt tartott célkitűzés ebben a

helyzetben az volt, hogy megállapítást nyerjen, hogy a Bizottság túl magas összegű bírságot szabott ki vele szemben, különösen azért, mert – az ADM szerint – azt állapította meg, hogy a kartell tényleges hatást gyakorolt a kérdéses piacra, és ezt a tényezőt a bírság összegének rögzítésekor figyelembe vette.

230 Ez az érvelés csak akkor elfogadható, amennyiben az ADM bizonyítja, hogy ugyan a Bizottság másképpen is határozta meg a kérdéses termékpiacot, meg kellett volna állapítania, hogy a jogsértés nem gyakorolt tényleges hatást a nátrium-glükonátból és annak helyettesítőiből álló piacra (lásd a fenti 178. pontot).

231 Csupán ennek bizonyítása cáfolhatta volna meg a Bizottság által a bírság összegének a jogsértés súlya függvényében végzett meghatározását.

232 Amint azt a fenti 196. és 197. pontban már megállapítottuk, a jelen ügyben a jogsértés nátrium-glükonát piacra gyakorolt tényleges hatása fennállásának megállapítása érdekében a Bizottság a ténylegesen alkalmazott árakat összehasonlította azzal, ahogyan az árak a kartell hiányában alakultak volna és ezzel kapcsolatban kettős megállapításra támaszkodott. Elsősorban egyrészt összehasonlította a kartellt megelőző időszakban alkalmazott árakat – amely időszakot a szabad verseny jellemzett – azokkal az árakkal, amelyeket azon bizonyos idő elteltével alkalmaztak, amelyre szükség volt a kartell 1989-es tényleges végrehajtásához. Másodsorban megállapította, hogy 1989 és 1995 között az árak viszonylag stabilak voltak, miközben általánosságban e piacot erős árhullámzás jellemzi (a Határozat (354) preambulumbekzdése).

233 Ebben a helyzetben ahhoz, hogy az ADM-nek az érintett piac meghatározásának hibás voltára vonatkozó érvelése megállja a helyét, a felperesnek azt kell bizonyítania, hogy az általa meghatározottaknak megfelelő szélesebb piacon

ténylegesen alkalmazott árak alakulásának összehasonlítása azon árakkal, amelyeket e szélesebb piacon alkalmaztak volna a kartell hiányában, azt jelzi, hogy a kartell nem gyakorolt hatást e piacra. Amint azt a fenti 178. pontban már megállapítottuk, a Bizottság csupán ebben az esetben a bírság összegének jogsértés súlya függvényében való kiszámítása tekintetében nem támaszkodhatott volna a kartell tényleges hatására vonatkozó ismervre.

234 E tekintetben az ADM csupán annak állítására szorítkozik, hogy „a Bizottságnak az érintett termékpiacra vonatkozó megállapításai központi szerepet játszanak a gazdasági hatás mérlegelésében”, és hogy a Bizottság által állítólagosan elkövetett hibák „így megváltoztatják a Bizottság gazdasági hatásról alkotott véleményét, és torzítják a bírság kiszámítását”, végül hogy ha a Bizottság a piacot a nátrium-glükonát helyettesítőit is beleértve határozta volna meg a piacot, akkor „arra jutott volna, hogy a felek részéről a nátrium-glükonát árának ellenőrzésére irányuló bármilyen próbálkozás hiábavaló volt”.

235 Az ADM beadványaiban valóban jelentős részt szentel a zselatinpiacra vonatkozó adatok elemzésére, valamint a kérdéses piac versenyjogi meghatározása tekintetében releváns gazdasági elméletek tárgyalására.

236 Mindemellett az ADM egyáltalán nem próbálja megcáfolni a Bizottság által a Határozatban a nátrium-glükonát-piacra vonatkozóan kifejtett elemzést, azt állítva, hogy ez csupán összehasonlítási vázlatnak tekinthető a kartell időtartama alatt a szélesebb, vagyis a kelátképző anyagok piacán ténylegesen alkalmazott árak valamint azon árak között, amelyek nagy valószínűség szerint ugyanezen a piacon uralkodtak volna a nátrium-glükonátra korlátozódó kartell hiányában.

- 237 Ennélfogva az ADM nem tudta bizonyítani, vagy olyan bizonyítékokat felsorakoztatni, amelyek olyan összefüggő mutatók együttesét képeznék, amely ésszerű valószínűséggel azt jelzik, hogy a nátrium-glükonáttal kapcsolatos kartell egyáltalán nem, vagy legalábbis elhanyagolható hatást gyakorolt a kelátképző anyagok szélesebb piacára.
- 238 Következésképpen anélkül, hogy szükséges lenne vizsgálni – amint azt az ADM állítja –, hogy a Bizottság jogi hibát vétett-e azzal, hogy a nátrium-glükonát helyettesítőit a Határozat érdekében kizárta a kérdéses termékpiacból, a kérdéses piac téves meghatározására vonatkozó kifogást el kell utasítani.
- 239 A fentiek összességére tekintettel meg kell állapítani, hogy az ADM nem bizonyította, hogy a Bizottság hibát vétett a kartellnek a piacra gyakorolt tényleges hatásának mérlegelésére vonatkozóan.

C – A jogsértés időtartamára vonatkozó mérlegelési hibákról

- 240 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság mérlegelési hibákat vétett, amikor megállapította, hogy a jogsértés 1995 júniusáig tartott. Egyrészt azzal érvel, hogy az 1994. október 4-én Londonban tartott találkozón szüntette meg a kartellben való részvételét, másrészt azzal, hogy az 1995. június 3-a és 5-e között Anaheimben (Kalifornia) tartott találkozó nem tekinthető a jogsértés folytatásának. Ennélfogva az ADM véleménye szerint a Bizottságnak következőképpen csökkentenie kell a bírság összegét.

1. *Arról, hogy az ADM az 1994. október 4-én Londonban tartott találkozón szüntette meg a kartellben való részvételét*

a) A felek érvei

- 241 Az ADM véleménye szerint a Bizottság tévesen utasította el az általa felhozott érveket, és állapította meg a Határozat (319)–(323) preambulumbekkezdésében, hogy az ADM az 1994. október 4-én Londonban tartott találkozón vetett véget a kartellben való részvételének, hanem 1995 júniusáig továbbra is részt vett abban.
- 242 Először is az ADM azzal érvel az Elsőfokú Bíróság T-141/89. sz., Tréfileurope kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének (EBHT 1995., II-791. o.) 85. pontjára, valamint a fenti 107. pontban hivatkozott BPB de Eendracht kontra Bizottság ítélet 203. pontjára hivatkozva, hogy valamely vállalkozás akkor vet véget a kartellben való részvételének, amikor saját akaratából nyíltan elhatárolódik a kartelltől, és kivonul a kartell-megállapodásból. Az ADM pedig pontosan ezt tette az 1994. október 4-i találkozón.
- 243 A felperes arra hivatkozik, hogy e találkozó során képviselői arról tájékoztatták a többi résztvevőt, hogy amennyiben a kvótákra vonatkozó függőben lévő kérdések nem oldódnak meg, elhagyja a csoportot. Mivel nem sikerült megállapodásra jutni, képviselői elhagyták a találkozót, amint az a Bizottság 6. sz. iratából is kitűnik. Hangsúlyozza, hogy a Bizottság az 1994. október 4-i beszámolót a javára vette figyelembe (a Határozat (228) preambulumbekkezdése). E tények nemcsak a Bizottság azon megállapításaival vágnak egybe, miszerint a tárgyalások már e találkozót megelőzően egyre feszültebbekké váltak, hanem a Jungbunzlauer által a Bizottság részére e találkozó tekintetében nyújtott bizonyítékokkal is.
- 244 Ezen túlmenően az ADM felhívja a figyelmet arra, hogy miután a kartellből való kivonulását megerősítette, eladási adatait többé nem továbbította a kartellnek, amit a

Bizottság is elismert a Határozat (228) preambulumbekzdésében. A Bizottság által a Határozat (321) preambulumbekzdésében kifejtett értelmezéssel szemben ez a cselekmény nem csupán kartellen belüli tárgyalási stratégia volt, amely abbéli komoly szándékát jelezte, hogy fellépjen a versenyellenes tevékenységek ellen. Hangsúlyozza, hogy olyan objektív magatartást folytatott, amelyet a többi fél világosan felfogott, és jelezte, hogy megszünteti a kartellben fennálló tagságát.

245 A Bizottság ezen érvelés elutasítását kéri az Elsőfokú Bíróságtól.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

246 Elsősorban emlékeztetni kell arra, hogy az ADM által hivatkozott ítélkezési gyakorlat szerint (lásd a fenti 242. pontot), csupán akkor lenne megállapítható az ADM végleges kilépése a kartellből, amennyiben ez utóbbi nyilvánosan elhatárolta volna magát a találkozókon történtektől.

247 Az ADM saját tényleírásából – amely egyébiránt megegyezik a Határozatban leírtakkal (lásd különösen a (228) és (321) preambulumbekzdést) – viszont az következik, hogy az ADM az 1994. október 4-i találkozó során nem határolódott el nyíltan a kartell célkitűzéseitől, valamint az e célkitűzések végrehajtására szolgáló eszközöktől, különösen a nátrium-glükonát eladási kvótáinak a kartell tagjai közötti elosztásától. Éppen ellenkezőleg, az derül ki, hogy az ADM hiába próbálta megoldani a kartell egyes tagjai közötti összeütközést, és kompromisszumra jutni az eladási mennyiségek tekintetében. Ez a hozzáállás inkább a kartell végrehajtása gondolatának elfogadását jelzi. Következésképpen a Bizottság a Határozat (321) preambulumbekzdésében jogosan minősíthette az ADM-nek az e találkozóon tanúsított magatartását inkább olyan stratégiaként, amely arra irányult, hogy a kartell többi tagjától minél több engedményt nyerjen, mint a kartellben való részvétele megszüntetésének.

- 248 Ezen túlmenően egyébként az ADM által hivatkozott egyik dokumentumból sem derül ki, hogy a kartell több tagja úgy értelmezte volna az e találkozón tanúsított magatartását, mint a kartelltől való nyilvános elhatárolódást.
- 249 Először is a Jungbunzlauernek a Bizottsághoz intézett 1999. május 21-i levele semmiféle leírást nem tartalmaz az ADM 1994. október 4-én Londonban tartott találkozón tanúsított magatartására nézve. Csupán azt tünteti fel, hogy „[a]mikor a Roquette a 1994. október 4-i találkozón kijelentette, hogy többé nem tartja be a [kartell] egyik megállapodását sem, e megállapodások megszűntek”.
- 250 Másodszor a Fujisawanak a Bizottsághoz intézett 1998. május 12-i levelében az utóbbi semmiféle beszámolót nem nyújtott e találkozóóról, amin egyébiránt – amint az a Határozat (224) preambulumbekkezdéséből kiderül – nem is vett részt. Éppen ellenkezőleg, a Fujisawa ebben a levélben megjegyezte, hogy a kartellnek csupán 1995-ben lett vége.
- 251 Harmadszor a Jungbunzlauer 1999. április 30-i levelében e találkozóóról készült beszámolója sem tartalmaz semmiféle utalást arra, hogy e találkozó során az ADM kijelentette volna, hogy kilép a kartellből. Ezzel szemben a Jungbunzlauer e levélben megjegyezte, hogy az ADM az eladási mennyiségek újraelosztását kérte, amely viszont nem történt meg.
- 252 Másodszorban az ADM azon hivatkozása kapcsán, hogy e találkozót követően eladási adatait többé nem továbbította a kartell tagjainak, meg kell jegyezni, hogy – amint az a Határozat (81)–(90) preambulumbekkezdéséből kitűnik – a kartell a piacok elosztására, az árak rögzítésére és az ügyfelekkel kapcsolatos információk cseréjére irányuló összetett mechanizmusból állt. Az az egyszerű tény – még ha megalapozottságát fel is tételezzük –, hogy az ADM e találkozót követően többé nem továbbította a kartell többi tagjának eladási adatait, nem bizonyítja, hogy az ADM megszüntette volna a kartellben való részvételét.

253 Következésképpen az ADM nem bizonyította, hogy a Bizottság mérlegelési hibát vétett volna azzal, hogy úgy ítélte meg, miszerint az ADM az 1994. október 4-i találkozón nem szüntette meg a kartellben való részvételét.

2. Az 1995. június 3-a és 5-e között Anaheimben tartott találkozó jellegéről

a) A felek érvei

254 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság által állítottakkal ellentétben (a (232) és (322) preambulumbekendés) a 1995. június 3-a és 5-e között tartott találkozó nem tekinthető a jogsértés folytatásának. Egyrészt e találkozó egy ipari találkozóval esett egybe. Másrészt a résztvevők a kezdeti eladási kvótákat névtelenül próbálták meg csoportosítani (a Határozat (232) preambulumbekendése). Az ajánlott mennyiségekről folytatott névtelen információcsere pedig nem tekinthető jogellenesnek. Ez a rendszer azt szolgálta, hogy a felek úgy adhassák össze az eladási mennyiségeket, hogy közben az egyes vállalkozásokra vonatkozó semmilyen különleges információ ne jusson a többi résztvevő tudomására. Ez a rendszer nem tartalmazott a vállalkozásokra jellemző eladások felügyeletét képező mechanizmust, ármegállapodást vagy az eladások elosztását, amelyeket a Bizottság a nátrium-glükonát kartell kulcselemeiként határozott meg. Mindenesetre a résztvevők által a piac teljes méretének megállapítására vonatkozó célkitűzésre kidolgozott rendszer sikertelen volt.

255 Az a tény, hogy a Roquette-től beszerezett és a Bizottság által a Határozat (233) és (322) preambulumbekendésben hivatkozott dokumentumban feltüntetett megjegyzések szerint e találkozó az „ellentételezésekről” és a „világméretű termelési célkitűzésről”, illetve az „árakról” szólt, túl általánosak és kétértelműek. Ezen túlmenően nem az egyik tanú nyilatkozatáról van szó, hanem az egyik amerikai

ügyész által készített egyezségről, amely a Roquette tanúival való tárgyalás alapjául szolgált. E dokumentumnak, amely ismeretlen forrásokon alapuló jognyilatkozatnak tekinthető, csupán csekély bizonyító ereje lehet az érintett szemtanúk által tett tanúvallomásokkal szemben.

256 A Glucona által azon hotelhez címzett 1995. május 1-jei telefax üzenettel kapcsolatosan, amely hotelben az 1995. júniusi találkozót tartották volna, az ADM azzal érvel, hogy e dokumentum szerint a szállodai foglalás 1995. június 6-ára szólt, miközben a találkozót 1995. június 3-a és 5-e között tartották. Ezen túlmenően hangsúlyozza, hogy e foglalás egy másik találkozóra vonatkozhatott, amely még ha a kartellel kapcsolatban is volt, még inkább azt bizonyítja, hogy a Glucona úgy gondolta, hogy meg tudja győzni a többi résztvevőt a kartell átalakításáról.

257 A Bizottság ezen érvelés elutasítását kéri az Elsőfokú Bíróságtól.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

258 Először is meg kell állapítani, hogy az ADM nem vitatja – amint azt a Bizottság a Határozat (232) preambulumbekzdésében megjegyezte –, hogy e találkozó során, amelyen a kartell összes tagja jelen volt, a résztvevők az 1994-ben megvalósított eladások mennyiségeit tárgyalták meg. A Bizottság különösen arra hívta fel a figyelmet – anélkül, hogy az ADM e bizonyítékot vitatta volna –, hogy az utóbbi állítása szerint a Jungbunzlauer azt kérte tőle, hogy „közölje az ADM által 1994-ben elért nátrium-glükonát-eladások összesített adatait” (a Határozat (232) preambulumbekzdése).

259 Meg kell jegyezni, hogy ez az eljárási mód lényegében egybeesett a kartellen belül folytatott állandó gyakorlattal, amely a kiosztott eladási kvóták betartásának biztosítását szolgálta, és amely – amint az a Határozat (92) és (93) preambulumbekzdéséből kitűnik – abból állt, hogy a kartell tagjai minden egyes találkozózt megelőzően a Jungbunzlauernek továbbították eladási adataikat, amely összegyűjtötte azokat, majd a találkozó során ezen adatokat [a kartell résztvevőinek] szétosztotta.

260 Másodszor pedig az ADM megerősíti az eseménynek a Határozat (232) preambulumbekzdésében foglalt leírását, miszerint e találkozó során az eladási mennyiségekre vonatkozó új információcsere-rendszert javasoltak. E rendszer lehetővé tette, hogy a következőképpen határozzák meg névtelenül – vagyis anélkül, hogy az egyes tagok a többi résztvevő eladási adatait ismerték volna – a nátrium-glükonát-piac teljes méretét:

„»A« vállalkozás egy tetszés szerinti számot ír fel, amely az összesített eladási mennyiségének bizonyos részét teszi ki; a »B« vállalkozás aztán megmutatja a »C« vállalkozásnak az »A« és a »B« vállalkozás által felírt számok összegét; a »C« vállalkozás ehhez az összeghez hozzáadja a saját összesített eladási mennyiségét; végül az »A« vállalkozás ehhez hozzáadja a teljes eladási mennyiségének fennmaradó összegét, és ezt az összesített összeget a csoport tudomására hozza” (a Határozat (233) preambulumbekzdése).

261 Az ADM ezzel kapcsolatosan nem hivatkozhat jogszerűen arra, hogy ez a rendszer nem sérti meg az EK 81. cikket, különösen azért, mert nem tartalmazott áröngzítési megállapodásokat, eladási kvóták elosztását és az egyes vállalkozásokra vonatkozó sajátos eladási ellenőrző mechanizmust.

262 Anélkül, hogy szükséges lenne annak egyenkénti mérlegelése, hogy e magatartás versenyjogi szabályokat sért-e, meg kell állapítani, hogy a Bizottság joggal találhatta úgy, hogy ez a kartell tagjainak újabb kísérlete volt „a rend helyreállítására a piacon”, valamint arra, hogy fenntartsák az előző években megvalósított versenyellenes gyakorlatukat, aminek célja az volt, hogy a piac irányítását együttes fellépéssel

biztosítsák, még ha az adott esetben ez eltérő alakban és módszerekkel is történt. Azt a körülményt, hogy a kartell tagjai a fenti 260. pontban leírtak szerint „névtelen” információcsere-rendszert próbáltak felállítani, a Bizottság ésszerűen értelmezhetette úgy, hogy az a kartellen belüli vállalkozások magatartásának természetes folytatása volt, amelyet – amint az többek között a Határozat (93) preambulumbekkezdéséből is kiderül – „egyre növekvő kölcsönös bizalmatlanság légköre jellemzett”, ám amelynek mindemellett a piac felosztása volt a célja. Ebből a szemszögből nézve a Bizottság jogszerűen feltételezhetette azt, hogy a kartell tagjai az új információcsere-rendszer felállításával azt bizonyították, hogy „még mindig [szándékukban állt] olyan megoldást találni, amely lehetővé teszi számukra versenyellenes gyakorlatuk folytatását” (a Határozat (322) preambulumbekkezdése), valamint „a piac irányításának együttes fellépéssel való fenntartását” (a Határozat (232) preambulumbekkezdése).

- 263 Harmadszor a Roquette által e találkozó alatt írásba foglalt rövid feljegyzés – amelyre a Bizottság a Határozat (233) és (322) preambulumbekkezdésében hivatkozott – („6.95 Anaheim: Vita: ellentételezés; 44 000 millió tonnányi világméretű termelési célkitűzés; árak”) ésszerűen tekinthető a Bizottság elmélete alátámasztásának, még ha igaz is, hogy egyedileg kiemelve szövegkörnyezetéből e feljegyzés csupán homályos elképzeléseket nyújthat az 1995. június 3-a és 5-e közötti találkozó során folytatott vitákról. Ezen túlmenően – szemben az ADM állításával – mivel a Roquette a közigazgatási eljárás során önként átnyújtotta e dokumentumot a Bizottságnak, azt az utóbbi jogszerűen használhatta fel elmélete megerősítésére.

- 264 Negyedszer a kartell tagjainak az ADM által hivatkozott különböző nyilatkozatai nem alkalmasak a Bizottság álláspontjának cáfolatára. A Roquette alkalmazottjának az 1999. július 22-i levélhez csatolt nyilatkozata, miszerint e találkozó „sem mire sem vezetett és sem mire nem volt jó”, amely egybevág a Jungbunzlauer 1999. április 30-i levelében tett nyilatkozatával, nem releváns, mivel csak azt bizonyítja, hogy e

találkozó nem módosította az egységes és folytatólagos jogsértés működését (a Határozat (254) preambulumbekzdése). Ez a levél tehát nem jelzi a kartell tagjai azon eltérő szándékát, hogy fenntartsák a jogsértő magatartást.

265 Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell arra, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdésének valamely megállapodásra, illetve összehangolt magatartásra történő alkalmazásának vizsgálata tekintetében a megállapodás tényleges hatásait felesleges figyelembe venni, ha már egyszer bebizonyosodott, hogy e megállapodás célja a közös piacon a verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása (a Bíróság 56/64. és 58/64. sz., Consten és Grundig ügyben 1966. július 13-án hozott ítéletének [EBHT 1966., 429. o.] 496. pontja, a fenti 204. pontban hivatkozott Bizottság kontra Anic Partecipazioni ítéletének 99. pontja, valamint a C-199/92. P. sz., Hüls kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4287. o.] 178. pontja; az Elsőfokú Bíróság T-39/92. és T-40/92. sz., CB és Europay kontra Bizottság ügyben 1994. február 23-án hozott ítéletének [EBHT 1994., II-49. o.] 87. pontja).

266 Ötödször az a körülmény, hogy e találkozó egy általános és ipari találkozó keretében folyt le, nem releváns, mivel ez a tény nem zárja ki azt, hogy az érintett vállalkozások ne használhatták volna az általános találkozót arra, hogy a kartell ügyében összegyűljenek.

267 Következésképpen a Bizottság jogszerűen ítéltette úgy, hogy az ADM 1995 júniusáig vett részt a kartellben.

268 A fentiek összességére tekintettel meg kell állapítani, hogy az ADM nem bizonyította be, hogy a Bizottság a jogsértés időtartamával kapcsolatosan mérlegelési hibát vétett volna.

D – *Az enyhítő körülményekről*

269 A Bizottság enyhítő körülményekre vonatkozó mérlegelése kapcsán az ADM először a kartellben való részvételének a vizsgálatot megelőzően történt megszüntetésére, másodszer a bírság elrettentő ereje biztosításának szükségletenségére, harmadszer pedig az ADM által a magatartási kódex elfogadására vonatkozó mérlegelési hibákra hivatkozik.

1. *A kartellben való részvétel megszüntetése*a) *A felek érvei*

270 Az ADM fenntartja, hogy az iránymutatás 3. pontjának harmadik bekezdése alatti „jogsértés megszüntetése a Bizottság beavatkozásával egy időben (különösen akkor, ha a Bizottság ellenőrzést végez)” kitéltelt a Bizottság mint enyhítő körülményt ismeri el. Úgy véli, hogy a jelen ügyben jogosult lett volna arra, hogy a Bizottság ezt az enyhítő körülményt figyelembe vegye, mivel jogsértő magatartását az amerikai versenyhatóságok beavatkozásával egy időben megszüntette. Ezenfelül azzal érvel, hogy a jelen ügy tényei majdnem teljesen megegyeznek az „aminosav” ügy tényeivel [az EK-Szerződés 81. cikkének és az EGT-Megállapodás 53. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/36.545/F3 „aminosavak”-ügy) 2000. június 7-én hozott 2001/418/EK bizottsági határozat (HL 2001. L 152., 24. o.), a továbbiakban: „aminosav”-ügy], amelyben a Bizottság a bírság összegének 10%-os csökkentéséről határozott. Egyébiránt az Elsőfokú Bíróság T-31/99. sz., ABB Asea Brown Boveri kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének (EBHT 2002., II-1881. o.) 238. pontjára hivatkozik, amelyben az Elsőfokú Bíróság megállapította, hogy azon vállalkozások tekintetében, amelyek a kartell megszüntetése végett együttműködtek a Bizottsággal, a bírság csökkentésének van helye. Végül ellentétben a Bizottság által fenntartottakkal, létezik olyan eset, amelyekben a kartellek az illetékes hatóságok beavatkozását követően is tovább folytatódtak.

271 A Bizottság úgy ítéli meg, hogy az ADM a jelen ügyben nem hivatkozhat jogszerűen az iránymutatás 3. pontjának harmadik bekezdésére. A Bizottság véleménye szerint elképzelhetetlen, hogy a titkos kartellek felfedezésüket követően tovább folytatódjanak. Ennélfogva az enyhítő körülmény alkalmazása azon a címen, hogy a jogsértést a Bizottság beavatkozásával egy időben beszüntették, nem megfelelő.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

272 Az iránymutatás „Enyhítő körülmények” című 3. pontja olyan esetre írja elő a bíróság alapösszegének csökkentését, ha a Bizottság különleges enyhítő körülményeket tár fel, mint például a jogsértésnek Bizottság beavatkozásával egy időben való megszüntetése (különösen akkor, ha a Bizottság ellenőrzést végez).

273 A Bizottság elismeri a Határozatban, hogy az ADM, valamint a kartell többi tagja az amerikai hatóságok 1995. június 27-i beavatkozásával egy időben megszüntették a jogsértést (a Határozat (234) preambulumbekkezdése).

274 Ezzel kapcsolatban mindemellett először is emlékeztetni kell arra, hogy a magas szinten versenyképes közösségi piac létrehozása érdekében az EK 3. cikk előírja, hogy a Közössége olyan rendszert foglal magában, amely megakadályozza a belső piaci verseny torzulását. Az EK 81. cikk, amely tilt minden olyan vállalkozások közötti megállapodást, vállalkozások társulásai által hozott döntést és összehangolt magatartást, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása, e szabályrendszer végrehajtásának egyik fő eszközét képezi.

- 275 Továbbá emlékeztetni kell arra, hogy a Bizottság feladata az, hogy a Szerződés által meghatározott elvek versenyügyekben való alkalmazására és a vállalkozások magatartásának ebbe az irányba történő befolyásolására irányuló általános politikát kövessen, valamint az is, hogy az egyedi jogsértéseket felderítse és megbüntesse. Ennek érdekében a Bizottság bírságot szabhat ki azon vállalkozásokra, amelyek szándékosan vagy gondatlanságból megsértik a Szerződés 81. cikkének (1) bekezdését (lásd e tekintetben a fenti 44. pontban hivatkozott *Musique diffusion française* és társai kontra Bizottság 105. pontját).
- 276 A fentiekből következően a jogsértés súlyának a bírság összegének meghatározása érdekében történő mérlegelésénél a Bizottságnak nemcsak az adott ügy sajátos körülményeit kell figyelembe vennie, hanem azt a háttérrel is, amelybe a jogsértés beágyazódik, és biztosítania kell fellépésének elrettentő jellegét (lásd e tekintetben a fenti 44. pontban hivatkozott *Musique diffusion française* és társai kontra Bizottság ítélet 106. pontját). Csupán e szempontok figyelembe vétele biztosíthatja, hogy a Bizottságnak a közös piacon a torzításmentes verseny fenntartása érdekében való fellépése hatékonyan érvényesül.
- 277 Az iránymutatás 3. pontja harmadik bekezdésében foglalt rendelkezés szövegének elemzése azt a benyomást keltheti, hogy önmagában az a tény, hogy a jogsértő a Bizottság beavatkozásával egy időben megszűnteti a jogsértést, általános és feltétel nélküli enyhítő körülményt képez. A fenti rendelkezés effajta értelmezése nagymértékben csökkentené a hatékony verseny fenntartását biztosító rendelkezések hatékony érvényesülését, ugyanis gyengítené mind az EK 81. cikk megsértése alapján kiszabható szankciót, mind e szankció elrettentő hatását.
- 278 A többi enyhítő körülménnyel szemben ez a körülmény nincs összefüggésben sem a jogsértő szubjektív sajátosságával, sem a jelen ügy tényállásával, mivel kizárólag a Bizottság külső beavatkozása eredményeképpen jött létre. Tehát az a tény, hogy a Bizottság beavatkozását követően a jogsértő véget vet a jogsértésnek, nem hasonlítható a jogsértő önálló kezdeményezéséből fakadó érdeméhez, és nem más, mint az említett beavatkozásra tett megfelelő reakció. Ezen túlmenően e körülmény kizárólag azt erősíti meg, hogy a jogsértő újra jogszerű magatartást gyakorol, ettől a

Bizottság eljárása nem érvényesül hatékonyabban. Végül e körülmény állítólagos enyhítő jellegét nem bizonyítja a jogsértés megszüntetésére való pusztá felhívás – főleg a fentiekben kifejtett körülményekre tekintettel –, amelyet közvetít. Ezzel kapcsolatosan meg kell említeni, hogy súlyosító körülménynek minősül, ha a jogsértést az érintett vállalkozás a Bizottság fellépését követően is folytatja (lásd e tekintetben az Elsőfokú Bíróság T-28/99. sz., Sigma Technologie kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1845. o.] 102. és azt követő pontjait), mivel e fellépés már eleve – helyesen – a jogsértés megszüntetésére való felhívásnak tekintendő, amely nem mérsékeli sem a szankciót, sem annak elrettentő hatását.

279 Annak enyhítő körülményként való elismerése, hogy a jogsértő a Bizottság beavatkozását követően véget vet a jogsértésnek, a szankciónak, illetve elrettentő hatásának kisebbitésével indokolatlanul veszélyeztetné az EK 81. cikk hatékony érvényesülését. Következésképpen a Bizottság nem köteles a jogsértéssel a bizottsági beavatkozást követően való felhagyást enyhítő körülménynek tekinteni. Ebből következően az iránymutatás 3. pontja harmadik bekezdésében foglalt rendelkezést megszorítóan kell értelmezni, oly módon, hogy az ne legyen ellentétes az EK 81. cikk (1) bekezdésének hatékony érvényesülésével.

280 Következésképpen e rendelkezést úgy kell értelmezni, hogy a jelen ügynek csupán azon sajátos körülményeit lehet figyelembe venni enyhítő körülményként, amelyek között a jogsértő a jogsértést a Bizottság beavatkozását követően konkrétan megszüntette (lásd e tekintetben a fenti 270. pontban hivatkozott ABB Asea Brown Boveri kontra Bizottság ítélet 213. pontját).

281 A jelen ügyben emlékeztetni kell arra, hogy a kérdéses jogsértés egy titkos, az árak rögzítését és a piacok elosztását célzó kartellre irányult. Ezt a típusú kartellt az EK 81. cikk (1) bekezdésének a) és b) pontja kifejezetten tiltja, és különösen súlyos

jogsértésnek minősül. A feleknek tehát tudniuk kellett magatartásuk jogellenességéről. A kartell titkos volta megerősíti azt a tényt, hogy a feleknek tudomásuk volt magatartásuk jogellenes voltáról. Következésképpen az Elsőfokú Bíróság úgy véli, hogy semmi kétség nem merülhet afelől, hogy a jogsértést a kérdéses felek szándékosan követték el.

- 282 Amint azt az Elsőfokú Bíróság kifejezetten megállapította, a szándékosan elkövetett jogsértés megszüntetése nem tekinthető enyhítő körülménynak abban az esetben, ha az a Bizottság beavatkozása következtében állt elő (az Elsőfokú Bíróság T-156/94. sz., *Aristrain kontra Bizottság* ügyben 1999. március 11-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-645. o.] 138. pontja, valamint a T-157/94. sz., *Ensidesa kontra Bizottság* ügyben 1999. március 11-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-707. o.] 498. pontja).
- 283 A fentiekre tekintettel az Elsőfokú Bíróság úgy ítéli meg, hogy a jelen ügyben az a tény, hogy az ADM a versenyjogi hatóság beavatkozását követően megszüntette jogsértését, nem tekinthető enyhítő körülménynak.
- 284 Ezt a megállapítást nem befolyásolja az a tény, hogy a jelen ügyben az ADM az amerikai hatóságok, és nem a Bizottság beavatkozását követően szüntette meg kérdéses versenyellenes gyakorlatát (a Határozat (234) preambulumbekzdése). Attól a ténytől, hogy az ADM az amerikai versenyjogi hatóságok beavatkozását követően a jogsértést teljesen megszüntette, az ezzel való felhagyás nem szándékosabb annál, mint ha arra a Bizottság beavatkozását követően került volna sor.
- 285 Az ADM ismét (a fenti 270. pontban hivatkozott) *ABB Asea Brown Boveri kontra Bizottság* ítéletre (238. pont) hivatkozik érvelésének alátámasztására, amelyben az Elsőfokú Bíróság megállapította, hogy azon vállalkozások tekintetében, amelyek a kartell megszüntetése végett együttműködtek a Bizottsággal, a bírság csökkentésének van helye. E tekintetben elégséges azt kiemelni, hogy ez az ítélet nem enged arra következtetni, hogy az a tény, miszerint a felperes valamelyik versenyhatóság

beavatkozását követően megszüntette a jogsértést, minden esetben enyhítő körülménynek minősül. Ezen túlmenően az ADM által hivatkozott szövegrészben az ítélet megfogalmazza azon elvet, miszerint amennyiben az érintett vállalkozás magatartása megkönnyítette a Bizottság számára a jogsértés megállapítását és adott esetben annak megszüntetését, e körülményt figyelembe kell venni. Tehát ez a körülmény az érintett vállalkozás olyan kezdeményezését feltételezi, amely túlmutat a jogsértésnek a Bizottság beavatkozását követő megszüntetésén. Következésképpen ez az ítélet nem alkalmas arra, hogy megkérdőjelezze a fentiekben kifejtett elemzést.

- 286 Az ADM által az egyenlő bánásmódnak, valamint az arányosság elvének megsértése bizonyítása céljából hivatkozott aminosav-ügyre vonatkozóan (lásd a fenti 270. pontot) az Elsőfokú Bíróság először is úgy ítéli meg, hogy egyetlen ügyből nem fakadhat közigazgatási gyakorlat. Ezen túlmenően – amint erre a fenti 110. pontban már emlékeztettünk – az az egyszerű tény, miszerint a Bizottság a korábbi határozathozatali gyakorlatában valamely magatartást bizonyos módon ítelt meg, egyáltalán nem jelenti azt, hogy későbbi határozatában ugyanazon mérlegelést alkalmazza. Végül, de nem utolsósorban az Elsőfokú Bíróság úgy ítéli meg, hogy ez az ügy nem alkalmas sem a Bizottság egyik, a fentiekben megfogalmazott fő célkitűzéséből eredő elemzésének, sem a fenti 282. pontban hivatkozott Aristrain kontra Bizottság és Ensidesa kontra Bizottság ítéletekből származó ítélkezési gyakorlatnak a megkérdőjelezésére, amely csupán a Bizottság mérlegelését fejezi ki.
- 287 Ennélfogva a fenti indokok alapján a jogsértés amerikai hatóságok beavatkozását követően történt megszüntetésének enyhítő körülményként való figyelembevételének hiánya nem tekinthető hibásnak.

2. A bírság elrettentő jellege biztosításának szükségtelenségéről

a) A felek érvei

- 288 Az ADM emlékeztet arra, hogy az amerikai hatóságok előtt a „lizin”- és „citromsav”-ügyekben lefolytatott különböző eljárások során már több mint 250 millió USD-t

fizetett az antitröszt szabályok megsértése miatt. A Bizottságnak e körülményeket figyelembe kellett volna vennie, amint azt korábbi határozathozatali gyakorlatában tette [az EGK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/31.865 „PVC”-ügy) 1988. december 21-én hozott 89/190/EGK bizottsági határozat (HL 1989. L 74., 1. o.)].

289 A Bizottság ezen érvelés elutasítását kéri az Elsőfokú Bíróságtól.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

290 Először is emlékeztetni kell arra, hogy a *ne bis idem* elve tiltja, hogy ugyanazt a személyt ugyanazon jogsértő magatartás miatt egyazon védett jogtárgy védelmében többször szankcionálják. Ezen elv alkalmazása három konjunktív feltétel teljesüléséhez kötött: a tényállás azonossága, a jogsértés elkövetőjének azonossága, és a védett jogtárgy azonossága (lásd e tekintetben a Bíróság C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland kontra Bizottság ügyekben 2004. január 7-én hozott ítéletének [EBHT 2004., I-123. o.] 338. pontját).

291 Amint a Bíróság és az Elsőfokú Bíróság többször is megállapította, hogy ha a két kérdéses büntetés alapjául szolgáló tények a megállapodások ugyanazon csoportjából erednek, ám ezek tárgyukban és területi elhelyezkedésükben különböznek, ebben az esetben ez az elv nem alkalmazható (a Bíróság 7/72. sz., Boehringer kontra Bizottság ügyben 1972. december 14-én hozott ítéletének [EBHT 1972., 1281. o.] 3. és 4. pontja, valamint a 14/68. sz., Wilhelm és társai ügyben 1969. február 13-án hozott ítéletének [EBHT 1969., 1. o.] 11. pontja; a fenti 242. pontban hivatkozott Trefileurope kontra Bizottság ítéletének 191. pontja, valamint a T-149/89. sz., Sotralentz kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 1995., II-1127. o.] 29. pontja).

- 292 A jelen ügyben pedig egyrészt az ADM által hivatkozott bíróságok megfizetése részben más – vagyis a lizin- és citromsavpiacon létrehozott – kartellekkel kapcsolatosak. Másrészt a nátrium-glükonáttal kapcsolatos kartell tekintetében a területi hatály elvének értelmében a Bizottság és a harmadik államok versenyjogi hatóságai hatáskörének gyakorlása az azon vállalkozásokkal szembeni bíróság kiszabása tekintetében nem ellentétes egymással, amelyek mind az EGT területén, mind a hivatkozott harmadik államok területén versenyjogi jogsértést követnek el (lásd e tekintetben a fenti 38. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ítélet 90. pontját, valamint a Bíróság 44/69. sz., Bunchler kontra Bizottság ügy 1970. július 15-én hozott ítéletének [EBHT 1970., 733. o.] 52. és 53. pontját, valamint analógia útján az összefonódások tekintetében valamely jogsértő magatartással kapcsolatos, harmadik államok versenyjogi hatóságainak hatáskörével párhuzamosan fennálló közösségi hatáskör hatásaival kapcsolatosan az Elsőfokú Bíróság T-102/96. sz., Gencor kontra Bizottság ügyben 1999. március 25-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-753. o., 95. és 98. pontját). A Bizottság tehát a *ne bis idem* elvének értelmében nem volt köteles figyelembe venni e körülményeket.
- 293 Az ADM azon kijelentésével kapcsolatosan, hogy a Bizottság a bíróságok rögzítésénél enyhítő körülmények címén a múltban már figyelembe vette ezeket a tényezőket, elég emlékeztetni arra, hogy az ítélkezési gyakorlat értelmében azon egyszerű tény, a Bizottság a korábbi határozathozatali gyakorlatában valamely tényezőket enyhítő körülményként vett figyelembe, egyáltalán nem jelent számára kötelezettséget arra, hogy egy másik ügyben ugyanazon módon járjon el (lásd e tekintetben az Elsőfokú Bíróság a fenti 110. pontban hivatkozott Hercules Chemicals kontra Bizottság ítéletének 357. pontját, valamint a T-352/94. sz., Mo och Domsjö kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1989. o.] 417. és 419. pontját).
- 294 Mindenesetre és csupán mellékesen meg kell jegyezni, hogy az ADM egyrészt csupán egyetlen ítéletre hivatkozik, másrészt pedig, hogy az Elsőfokú Bíróság írásbeli kérdésére a Bizottság bebizonyította az Elsőfokú Bíróság előtt, hogy az azóta állandóvá vált határozathozatali gyakorlatában a jelen ügghöz hasonlítható helyzetekben nem alkalmazza ezeket az enyhítő körülményeket.
- 295 Következésképpen az ADM helytelenül kifogásolja, hogy a Bizottság az elrettentés állítólagos szükségtelensége miatt nem tett lehetővé részére bírságcsökkentést.

3. Az ADM által történt magatartási kódex elfogadásáról

a) A felek érvei

296 Az ADM azzal érvel, hogy a Bizottságnak figyelembe kellett volna vennie a bíróság kiszámításánál, hogy az ADM saját szervezetén belül a versenyjogi szabályok megfelelésére vonatkozó szigorú és folyamatos programot vezetett be, amely többek között a vállalkozás összes alkalmazottjának szóló magatartási kódex elfogadását, valamint speciális osztály létesítését foglalja magában.

297 Ezenfelül a versenyjogi szabályok megfelelésére vonatkozó program elfogadása, az új ügyvezetés kinevezése és a jogsértésben résztvevő magas rangú tisztségviselők elbocsátása tanúsítja a felperes őszinte megbánását. Egyébiránt az ADM hangsúlyozza, hogy eddig még nem marasztalták el a közösségi versenyjog megsértése miatt.

298 A Bizottság ezen érvelés elutasítását kéri az Elsőfokú Bíróságtól.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

299 Az Elsőfokú Bíróság előzőleg úgy ítélte meg, hogy ugyan fontos, hogy a vállalkozások intézkedéseket hozzanak annak megakadályozása érdekében, hogy alkalmazottaik újabb közösségi versenyjogi jogsértéseket kövessenek el, ám ezen intézkedések meghozatala nem változtat a megállapított jogsértés megtörténtén. A Bizottság tehát nem köteles ezt a tényezőt enyhítő körülményként figyelembe venni, főleg hogy ha a kérdéses jogsértés – amint a jelen ügyben is – az EK 81. cikk (1) bekezdése a) és

b) pontjának nyilvánvaló megsértését képezi (a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ítélet 373. pontja, valamint a fenti 38. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ítélet 280. és 281. pontja).

300 Ezen túlmenően azzal kapcsolatban, hogy az ADM hozzáteszi, hogy eddig még nem marasztalták el a közösségi versenyjog megsértése miatt, ki kell emelnünk, hogy ellenkező esetben az iránymutatás előírja, hogy a Bizottság figyelembe veheti a súlyosító körülményeket olyan vállalkozással szemben, amely már elkövetett egy vagy több ugyanolyan típusú jogsértést, ám ebből nem következik, hogy amennyiben a kérdéses jogsértést az érintett vállalkozás először követi el, emiatt enyhítő körülmény címén kedvező bánásmódban kell részesíteni.

301 Következésképpen az ADM helytelenül kifogásolja, hogy a Bizottság a magatartási kódex alapján nem tett lehetővé részére bírságcökkentést.

302 A fenti megfontolásokból következően az ADM nem bizonyította, hogy a Bizottság az enyhítő körülmények mérlegelésekor hibát vétett volna.

E – *Az ADM-nek a közigazgatási eljárás során tanúsított együttműködéséről*

1. Bevezetés

303 Az ADM-nek a közigazgatási eljárás során tanúsított együttműködésével kapcsolatosan az ADM két jogalapra hivatkozik, amelyek egyrészt mérlegelési hibákra, másrészt az egyenlő bánásmód elvének megsértésére vonatkoznak.

304 Mielőtt megvizsgálánk e jogalapok megalapozottságát, érdemes összefoglalni a Bizottságnak a Határozat (411)–(427) preambulumbekkezdésében a vállalkozások együttműködésére vonatkozóan kifejtett értékelését.

305 Először is az engedékenységi közlemény B. szakaszának alkalmazásában (lásd a fenti 6. pontot) a Bizottság a Fujisawa részére „különösen jelentős mértékű csökkentést” (vagyis 80%-os) engedélyezett a bírság azon összegéhez képest, amelyet az együttműködés hiányában szabott volna ki vele szemben. Erre tekintettel a Bizottság elismerte, hogy a Fujisawa volt az, amely e rendelkezés értelmében felfedte a kartellt a Bizottság előtt, mielőtt az utóbbi megindította volna a vizsgálatot. A Bizottság azt is elismerte, hogy amikor a Fujisawa 1998. május 12-én átnyújtotta neki nyilatkozatát, valamint számos kartellel kapcsolatos iratot is átadott, még nem rendelkezett elegendő információval a felfedett kartell fennállásának bizonyításához. A Bizottság különösen úgy ítélte meg, hogy a Fujisawa volt az elsőként a kartell fennállásáról annak teljes időtartamát nézve döntő bizonyítékokat szolgáltató kartelltag azzal, hogy átadta a Bizottságnak a kartelltalálkozók listáját, valamint a kartell fő résztvevői cselekedeteinek, valamint a 1981–1995 közötti fő események összefoglalását. A Bizottság szerint a Fujisawa nyilatkozata tette lehetővé számára, hogy a kartell alapjául szolgáló elvekről – vagyis a kartell szerkezetéről és működéséről, ideértve a megkötött megállapodásokat és a kidolgozott alkalmazási mechanizmusokat – véleményt alkosson (a Határozat (412)–(418) preambulumbekkezdése).

306 Továbbá azzal, hogy Bizottság elutasította az ADM arra vonatkozó érveit, hogy az utóbbi teljesítette ugyanezen közlemény C. pontjában meghatározott feltételeket a rá kiszabott bírság „jelentős mértékű csökkentéséhez”, a Bizottság úgy ítélte meg, hogy amikor az ADM elkezdett együttműködni vele, már elegendő információval rendelkezett a kartell fennállásának bizonyítására annak teljes időtartama tekintetében (a Határozat (419)–(423) preambulumbekkezdése).

307 Végül a közlemény D. szakaszának alkalmazásában a Bizottság az ADM és a Roquette részére „nagy mértékű csökkentést” (vagyis 40%-os), az Akzo, az Avebe és a Jungbunzlauer javára 20%-os csökkentést hajtott végre. Ezzel kapcsolatosan a

Bizottság többek között figyelembe vette azt, hogy a Roquette volt a kartell egyetlen tagja, amely a kartelltalálkozók tartalmát és következtetéseit kifejtő dokumentumokat adott át a Bizottságnak, valamint azt, hogy a Roquette és az ADM nyilatkozataikban felfedték a kartell mechanizmusát, valamint a résztvevők szerepét, továbbá bizonyos találkozókkal kapcsolatosan pontos információkat nyújtottak. A Bizottság kijelentette, hogy a Fujisawa nyilatkozatai, valamint a Roquette és az ADM által átadott dokumentumok szolgálták fő forrásként a Határozat kidolgozásához (a Határozat (424)–(427) preambulumbekzdése).

2. Az ADM együttműködésének téves értékeléséről

a) A felek érvei

308 Az ADM úgy véli, hogy a vele szemben kirótt bírságnak az engedékenységi közlemény D. szakasza alapján engedélyezett 40%-os csökkentése nem megfelelő. Véleménye szerint – a Bizottságnak a Határozat (422) preambulumbekzdésében foglalt megjegyzésével ellentétben – azzal, hogy az 1991 és 1995 közötti időszakra vonatkozó beszámolót megküldte a Bizottságnak, az ADM szolgáltatott elsőként a kartellnek az 1991. évet követő fennállásával kapcsolatos döntő bizonyítékokat. Ennélfogva álláspontja szerint a Bizottság helytelenül utasította el az engedékenységi közlemény C. szakasza alapján történő bírságcsökkentést az ADM-mel szemben.

309 Az ADM tehát elsősorban azon az állásponton van, hogy a Fujisawa által ugyanezen időszak tekintetében nyújtott bizonyítékok korlátozottak.

310 Először is megjegyzi, hogy a Fujisawa olyan kísérőlevelet nyújtott be, amely az 1990. évet megelőző időszakra vonatkozó részleteket tartalmaz. Ezzel szemben a Fujisawa az 1991 és 1995 közötti időszakra vonatkozóan csupán két találkozót említett,

anélkül hogy az árakról és a mennyiségekről szóló megállapodásokról különleges információkat nyújtott volna. Ezen túlmenően a kettő közül az egyik találkozó az 1995. június 6-i volt, amelyet az ADM véleménye szerint azután tartottak, miután a jogsértést megszüntették (lásd feljebb). A másik, vagyis az 1994. júniusi atlantai találkozóval kapcsolatosan a Fujisawa leírása meglehetősen általános.

- 311 Másodsorban pedig megjegyzi, hogy a Fujisawa olyan táblázatot adott át, amely azon találkozókról készítették az utóbbi vállalkozás vezetői, amelyeken részt vettek. Mindemellett a kérdéses időszakban e vezetők korlátozott kötelezettségvállalásai miatt az 1991–1995 közötti tényekre vonatkozó tanúvallomás minimális vagy irreleváns felvilágosítást tartalmaz e találkozókról. A dokumentum az ezen időszak alatt tartott, a kifogásközlés tárgyát képező tizenhárom találkozóból csupán ötről tesz említést. Ezen túlmenően a találkozók tartalmának leírása meglehetősen pontatlan: az ebben az időszakban elfogadott árakat, az eladások elosztását vagy a felügyeleti mechanizmust nem említi, továbbá a találkozókon részt vett többi vállalkozás képviselőinek nevét néhol csupán részlegesen tartalmazza.
- 312 Másodsorban az ADM szerint az ADM együttműködésének megkezdését megelőzően a többi vállalkozás helyiségeiben tartott vizsgálatok során lefoglalt iratok az 1991 nyarat követő időszakra vonatkozóan csekély számú bizonyítékot nyújtanak. A Glucona helyiségeiben megvizsgált iratok olyan találkozókról szólnak, amelyek általában egybeestek az Institute of Food Technology (IFT), illetve a Food Ingredients Europe (FIE) bemutató találkozóival, amelyeken valószínűsíthető volt, hogy a kartell résztvevői részt vettek, ám e találkozók tartalmát e dokumentumok nem részletezték. Ezen túlmenően a Glucona semmilyen más részletes információt nem nyújtott e találkozók tartalmáról és csupán annak megerősítésére szorítkozott, hogy a megbeszélés[ek] a „piacra és az eladásokra” vonatkoz[tak].
- 313 Ezzel szemben először is az ADM nyújtotta be egyik régi alkalmazottjának tanúvallomását, amely a találkozókkal, azok tartalmával és a kartell mechanizmusával kapcsolatos jelentős bizonyítékokat tartalmazott, másodsorban pedig az ADM elsőként nyújtott információkat arról a hét találkozó létezéséről, amelyeket sem a Fujisawa, illetve a Glucona tanúvallomása, sem a Bizottság információkérései nem

említették, harmadszor a találkozók tartalmára vonatkozó olyan részleteket, amelyeket sem a Fujisawa, illetve a Glucona tanúvallomásai nem tartalmaztak, továbbá arról szóló részleteket, hogy egyes régiókban bizonyos résztvevőket „árak tekintetében jobb pozícióban lévőkként” határoztak meg, továbbá a célárak kartell általi rögzítéséről, valamint a kartell befolyásáról és tartalmáról szóló információt, negyedszer pedig a résztvevőknek a találkozón kifejtett szerepéről szóló információt.

314 Harmadsorban az ADM fenntartja, hogy e bizonyítékok tették lehetővé a Bizottság számára, hogy a többi olyan résztvevőt, amelyek elismerték a fenti tényeket, együttműködésre bírja. Álláspontja szerint a Bizottság rendelkezésére álló bizonyítékok az amerikai hatóságok adott információk, valamint az 1997-ben és 1998-ban a kartell tagjainál folytatott hajnali rajtaütések ellenére igen korlátozottak voltak. Kizárólag a Fujisawa ajánlotta fel együttműködését a Bizottságnak (a Határozat (54)–(56) preambulumbekzdése). Egyébiránt a Fujisawa által nyújtott bizonyítékok hiányosak voltak, és azokat a többi fél (vagyis az Avebe, a Glucona, a Jungbunzlauer és a Roquette) helyiségeiben lefoglalt dokumentumok nem támasztották alá számottevően.

315 A Bizottság e jogalap elutasítását kéri.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

316 A Bizottság az engedékenységi közleményben azon feltételeket határozta meg, amelyek fennállásakor a vele valamely kartellel kapcsolatosan folytatott vizsgálata során együttműködő vállalkozások mentesíthetők a bírság alól, illetve az egyébként általuk megfizetendő bírság összege csökkenthető (lásd az engedékenységi közlemény C. szakaszát).

317 Arra vonatkozóan, hogy az ADM lényegében úgy véli, hogy a Bizottság helytelenül utasítja el vele szemben a bírságnak az engedékenységi közlemény C. szakasza értelmében történő csökkentését, meg kell vizsgálni, hogy a Bizottság vajon nem ítélte-e meg tévesen a fenti szakasz alkalmazási feltételeit.

318 Az engedékenységi közlemény „Jelentős mértékű csökkentés” című C. szakasza a következőképpen rendelkezik:

„Azon a – B. szakasz b)–e) pontjában felsorolt feltételeknek megfelelő – vállalkozással szemben, amely felfedi a titkos kartellt, miután a Bizottság határozatban elrendelt vizsgálatot kezdett a kartellben résztvevő vállalkozásokkal szemben anélkül, hogy e vizsgálat kellő bizonyítékot nyújtott volna a Bizottság határozat elfogadása céljából indított eljárás megindításához, a bírság 50–75%-kal csökkenthető.”

319 A B. szakasz b)–e) pontjában meghatározott feltételek, amelyekre a C. szakasz utal, azon vállalkozásra vonatkoznak, amely:

„b) elsőként szolgáltat döntő bizonyítékot a kartell fennállásának bizonyítására;

c) legkésőbb a kartell felfedésekor megszünteti kartellben való részvételét;

- d) minden hasznos információt, valamint a kartellel kapcsolatosan birtokában lévő minden dokumentumot és bizonyítékot átnyújt a Bizottságnak, valamint teljes mértékben és folyamatosan együttműködik a vizsgálat lefolytatásának egész ideje alatt;
- e) nem kényszerített más vállalkozást a kartellben való részvételre és a jogsértő cselekményben nem volt kezdeményező vagy meghatározó szerepe.”

320 A jelen ügyben az ADM lényegében azzal érvel annak bizonyítása érdekében, hogy az engedékenységi közlemény C. szakasza értelmében a Bizottság köteles lett volna részére „jelentős mértékű csökkentést” engedélyezni, hogy a Fujisawa által az 1991 és 1995 közötti időszakra vonatkozóan nyújtott bizonyítékok korlátozottak voltak. Ez az érvelés nem bizonyítja, hogy a Bizottság megsértette volna az engedékenységi közlemény rendelkezéseit azzal, hogy úgy ítélte meg, hogy az 1991 és 1995 közötti időszakra vonatkozóan – mely során az ADM részt vett a kartellben – az engedékenységi közlemény C. szakaszának és B. szakasza b) pontjának együttes olvasata alapján nem az ADM szolgáltatott elsőként döntő bizonyítékokat a kartell fennállásáról.

321 Az engedékenységi közlemény ugyanis e feltétel teljesülése érdekében nem írja elő, hogy annak a vállalkozásnak, amely a titkos kartellt a Bizottság előtt felfedi, kell benyújtania a kifogásközlés, és még kevésbé a jogsértést megállapító határozat elfogadása tekintetében az összes döntő bizonyítékot. Ezzel szemben az engedékenységi közlemény értelmében e feltétel már teljesül azzal, ha a kartellt felfedő vállalkozás „elsőként szolgáltat döntő bizonyítékot a kartell fennállásáról”.

322 Az ADM maga sem vitatja komolyan, hogy a Fujisawa által szolgáltatott – ideértve az 1991 és 1995 közötti időszakra vonatkozó – bizonyítékok döntőek voltak a kartell fennállásának bizonyítása tekintetében, és csupán azok hiányos voltára hivatkozik.

- 323 Mindenesetre meg kell állapítani – amint azt a Bizottság a Határozat (415) preambulumbekezdésében helyesen megjegyezte –, hogy a Fujisawa a kartellt felfedő 1998. május 12-i levelében elsőként tárta fel a kartell tagjainak kilétét. Továbbá ez a vállalkozás volt az, amely a Bizottságnak az e tagok által az 1991 és 1995 közötti időszakban kötött fő megállapodásokról, valamint e megállapodások alkalmazási mechanizmusairól, továbbá a kartell működéséről leírást adott. Végül a Bizottságnak átnyújtotta a kartell találkozóirol szóló – ugyan hiányos – listát, valamint egyes – ideértve az 1991 és 1995 közötti időszakban tartott – találkozók tartalmának összefoglalását. Az ADM által hivatkozott azon körülmény, hogy a fenti időszak tekintetében a Fujisawa a megállapodások tartalmára nézve nem szolgáltatott különleges információkat, nem enged arra következtetni, hogy e vállalkozás által nyújtott bizonyítékok nem voltak döntőek a kartell fennállásának bizonyítását tekintve, mivel a kartell egységes és folyamatos jogsértésnek minősül (a Határozat (254) preambulumbekezdése), amelynek különösen a tartalmát és mechanizmusait az ADM kartellbe történt belépését követően ((80) és (257)–(260) preambulumbekezdés) nem módosították.
- 324 Ennélfogva a Bizottság jogszerűen állapíthatta meg, hogy a Fujisawa szolgáltatott elsőként döntő bizonyítékot a kartell fennállásáról.
- 325 Ebből következik az is, hogy az ADM egyrészt arra vonatkozó érvei sem elfogadhatók, hogy a kartell többi tagja az 1991 nyarat követő időszakra nézve csekély számú bizonyítékot nyújtott, másrészt azon érvei sem, hogy az ADM által szolgáltatott bizonyítékok tették lehetővé a Bizottság számára, hogy rávegye a többi résztvevőt a tények elismerésére és az együttműködésre.
- 326 Az engedékenységi közlemény C. szakaszában hivatkozott B. szakasz b)–e) pontjában meghatározott feltételek konjunktív voltára tekintettel (lásd a fenti 283. és 286. pontot), és annál fogva, hogy a közlemény B. szakasza b) pontjában meghatározott feltétel nem teljesült, szükségtelen annak vizsgálata, hogy az ADM vajon megfelelt-e a hivatkozott rendelkezések egyéb feltételeinek.

327 Következésképpen az ADM együttműködésének hibás értékelése miatti jogellenes-
ségre vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

3. Az egyenlő bánásmód elvének megsértéséről

328 Ez a jogalap három részre tagozódik. Elsősorban az ADM azt állítja, hogy a
vizsgálatban való együttműködése legalábbis egyenértékű volt a Bizottság egyik
korábban hozott határozata érintett részében tanúsított magatartással. Másodsorban
úgy véli, hogy a Bizottság nem állapíthatott volna meg nagyobb csökkentést a
Fujisawa részére az ADM tekintetében megállapítottnál. Harmadsorban azzal érvel,
hogy a Bizottság a Roquette részére nem állapíthatott volna meg ugyanolyan
mértékű csökkentést, mint amekkorát az ADM tekintetében megállapított.

329 Először is emlékeztetni kell arra, hogy az egyenlő bánásmód elve csak akkor sérül, ha
hasonló helyzeteket eltérő módon kezelnek, vagy eltérő helyzeteket ugyanolyan
módon kezelnek, kivéve ha e bánásmód objektíve indokolt (lásd a fenti 107. pontot).

a) Arról, hogy az ADM együttműködése legalábbis egyenértékű volt a Bizottság
egyik korábban hozott határozata érintett részében tanúsított magatartással

A felek érvei

330 Az ADM azzal érvel, hogy a vizsgálat során tanúsított együttműködése a Bizottság
vizsgálatához nyújtott lényeges hozzájárulása tekintetében legalább egyenértékű

azzal a hozzájárulással, amelyet a 94/601 határozat érintett felei tanúsítottak, és amely határozatban a Bizottság a bírság összegét 2/3-dal csökkentette. Ennélfogva a Bizottságnak az AMD részére legalább az engedékenységi közlemény D. szakaszában előírt legmagasabb, vagyis 50%-os csökkentést kellett volna engedélyeznie.

331 A Bizottság a jogalap e részének elutasítását kéri.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

332 Emlékeztetni kell, hogy az a pusztán tény, hogy a Bizottság korábbi határozathozatali gyakorlatában bizonyos mértékű csökkentést állapított meg, nem jelenti azt, hogy valamely későbbi közigazgatási eljárás során egy hasonló magatartás értékelésekor ugyanilyen arányú csökkentést lenne köteles megállapítani (lásd az Elsőfokú Bíróság fenti 293. pontban hivatkozott *Mo och Domsjö kontra Bizottság* ítéletének 147. pontját, és a fenti 33. pontban hivatkozott *Lögstör Rör kontra Bizottság* ítéletének 326. és 352. pontját, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

333 Egyébiránt az ADM nem hivatkozott egyetlen olyan konkrét bizonyítékra sem, amellyel alátámasztaná, hogy a másik ügyben fennálló tényállás összevethető lenne a jelen ügyével.

334 Következésképpen a jelen jogalap első része nem elfogadható.

b) Arról, hogy a Bizottság a Fujisawa részére az ADM tekintetében megállapítottnál nagyobb mértékű csökkentést állapított meg

A felek érvei

335 Az ADM azt kifogásolja, hogy a Bizottság a Fujisawa részére az ADM tekintetében megállapítottnál nagyobb mértékű csökkentést állapított meg. Az ADM megjegyzi, hogy mihelyt a Bizottság megkereste őket a vizsgálata tárgyában, mindkét vállalkozás felajánlotta együttműködését. Megjegyzi továbbá, hogy az egyetlen különbség az, hogy a Fujisawának elsőként volt lehetősége erre, mivel a Bizottság elsősor vele vette fel a kapcsolatot. Ezzel kapcsolatban az ADM kijelenti, hogy mihelyt lehetősége nyílt rá, a maga részéről minden erőfeszítést megtett, hogy együttműködjön a Bizottsággal.

336 Az Elsőfokú Bíróság pedig a T-45/98. és T-47/98. sz., Krupp Thyssen Stainless és Acciai speciali Terni kontra Bizottság ügyben 2001. december 13-án hozott ítéletében megállapította ([EBHT 2001., II-3757. o.] 246–248. pont; a továbbiakban: a Krupp-ítélet), hogy a vállalkozások által tanúsított együttműködés megítélése nem függhet kizárólag olyan véletlenszerű tényezőktől, mint például az a sorrend, amely szerint a Bizottság kérdéseit felteszi nekik.

337 A Bizottság a jogalap elutasítását kéri.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

338 Az ADM érvelését lényegében az Elsőfokú Bíróságnak a Krupp-ítélet 138–248. pontjában kifejtett elveire alapozza. E tekintetben arra is emlékeztetni kell, hogy mind a fenti ítéletben, mind a T-48/98. sz., Acerinox kontra Bizottság ügyben

2001. december 13-án hozott ítéletében ([EBHT 2001., II-3859. o.] 132–141. pont) az Elsőfokú Bíróság az engedékenységi közlemény D. szakaszának Bizottság által történt alkalmazását vizsgálta. Ezen ügyekben lényegében azt állapította meg, hogy az egyenlő bánásmód elve sérelmének elkerülése érdekében a bírságok csökkentésének tekintetében úgy kell alkalmazni az engedékenységi közleményt, hogy a Bizottságnak azon vállalkozásokat, amelyek az eljárás ugyanazon szakaszában ugyanolyan körülmények között velük szemben felhozott tényekkel kapcsolatosan hasonló információkat nyújtottak, ugyanolyan módon kell kezelni. Az Elsőfokú Bíróság hozzátette, hogy önmagában az a tény, hogy az egyik vállalkozás a velük szemben felhozott tényeket a Bizottság által az eljárás ugyanazon szakaszában feltett kérdéseire válaszolva elsőként ismeri el, nem szolgáltat objektív indokot az e vállalkozások közötti eltérő bánásmódra.

339 Meg kell állapítani, hogy a jelen ügygel szemben a többi ügyben nyilvánvaló volt, hogy az érintett vállalkozások együttműködése nem tartozott az engedékenységi közlemény B. és C. szakaszának hatálya alá. Amint az a Krupp-ítélet 219. pontjából kiderül, a Bizottság a közlemény D. szakaszának rendelkezéseit alkalmazta a megtámadott határozat által érintett vállalkozások mindegyikének tekintetében. A többi ügy tehát csupán azt a kérdésre vonatkozott, hogy a Bizottság megsértette-e az egyenlő bánásmód elvét azzal, hogy a felperesekkel szemben a közlemény D. szakaszának alkalmazásában rendelkezésére álló mérlegelési jogkörén belül vele szemben a többi érintett féltől eltérő bánásmódot alkalmazott.

340 Ezzel szemben a jelen ügyben az ADM azt kívánja bizonyítani, hogy a Fujisawa véletlenszerű tényezők miatt került elsőként olyan helyzetbe, hogy együttműködhessen a Bizottsággal, s emiatt csökkentette a Bizottság az a Fujisawára kiszabott bírságot az engedékenységi közlemény B. szakasza alapján, miközben ha a Bizottság az ADM-hez fordult volna elsőként, az utóbbira nézve a Bizottság legalábbis a közlemény C. szakaszának alkalmazásával jelentősebb mértékben csökkenthette volna a bírság összegét, mivel így az ADM lett volna az, amely elsőként szolgáltatja a Fujisawa által nyújtott információkat. Az ADM tehát nem annak bizonyítására

hivatkozik a fenti 339. pontban hivatkozott két ítéletre, hogy a Bizottságnak az engedékenységi közlemény D. szakaszát vele szemben a kartell többi tagjához képest diszkriminatív módon alkalmazta (lásd e tekintetben az alábbi 347–351. pontot).

341 Meg kell jegyezni, hogy az engedékenységi közlemény B. és C. szakaszával szemben a D. szakasz nem ír elő eltérő bánásmódot a vállalkozások között annak függvényében, hogy azok milyen sorrendben működtek együtt a Bizottsággal. Következésképpen a Krupp és Acerinox kontra Bizottság ítéletek alapjául szolgáló ügyekben (lásd a fenti 338. pontot) a Bizottság anélkül vette figyelembe ezt a tényezőt, hogy azt a közlemény D. szakasza kifejezetten előírta volna.

342 Ebben az esetben, még ha a Bizottságnak a titkos kartellek tekintetében az érintett vállalkozások vele való együttműködésére vonatkozó szabályok sikerét biztosítania is kell, és a Bizottságnak az eljárás lefolytatása során széleskörű mérlegelési jogkörrel is kell rendelkeznie, ebből nem következik, hogy a Bizottság jogosult lenne önkényesen eljárni.

343 E tekintetben meg kell jegyezni, hogy a jelen ügyben az aktából, továbbá többek között a Határozat (53)–(64) preambulumbekzdéséből kiderül, hogy miután a Bizottság 1997 során az amerikai hatóságoktól értesült arról, hogy az Akzo és az Avebe (Glucona) elismerték, hogy a nátrium-glükonát piacán nemzetközi kartellben vettek részt, 1997. november 27-én a nátrium-glükonát európai importjával kapcsolatos akadályok létezésére vonatkozó információkérését intézett e felekhez. A Bizottság különösen azt kérte, hogy jelöljék meg a világpiacon legjelentősebb nátrium-glükonát-termelők nevét, a világpiacon és az európai piacon jelenlévő vállalkozások részesedését, valamint e termék világméretű termelési kapacitását. Az Akzo és a Glucona 1998. január 28-i válaszában többször megjegyezte, hogy a világpiacon és Európában legjelentősebb nátrium-glükonát-termelők a Roquette, a Jungbunzlauer és a Fujisawa. Még ha e válasz valamely része említi is az ADM-nek az érintett piacon való jelenlétét, az utóbbi neve nem szerepelt a nátrium-glükonát legjelentősebb termelői között.

344 Ezért a Bizottság az Akzóhoz és az Avebéhez (Gluconához) 1997. november 28-án megküldött információkérésben szereplő pontokra vonatkozóan 1998. február 18-án információkéréseket küldött [a többi résztvevőnek]. Amint az a Határozat (55) preambulumbekzdéséből kiderül, a Fujisawa ezen információkérésre válaszul felfedte a Bizottság előtt a kartellt, és azzal kapcsolatosan információkat szolgáltatott.

345 Nem zárható ki, hogy az amerikai hatóságok előtt folytatott eljárásn kívül, amelyben a kartell összes tagja érintett volt, a Bizottság által 1998. február 18-án többek között a Fujisawának megküldött információkérés ez utóbbi számára olyan további jelzés volt, amely azt jelezte, hogy a Bizottság vizsgálatot fog kezdeni a nátrium-glükonát-piacon. Mindemellett a fenti 343. és 344. pontban leírt közigazgatási eljárás lefolytatása nem utal arra, hogy a Bizottság önkényesen járt volna el, és az ADM sem nyújtott erre vonatkozó bizonyítékokat.

346 Következésképpen az ADM nem élhet azzal a kifogással, hogy a Bizottság a Fujisawát eltérő bánásmódban részesítette volna.

c) Arról, hogy a Bizottság a Roquette részére az ADM tekintetében megállapítottal megegyező mértékű csökkentést állapított meg

A felek érvei

347 Az ADM kifogásolja azt a tényt, hogy a Bizottság vele szemben a Roquette tekintetében alkalmazottal megegyező csökkentést állapított meg. Az ADM álláspontja szerint – ellentétben azzal, amit a Bizottság állít – a Roquette által

szolgáltatott bizonyítékok értéke nem egyezik meg az általa nyújtottakéval, mivel az ADM együttműködése megelőzte a Roquette-ét, és mivel az ADM olyan jelentős tanúvallomásokat szolgáltatott, illetve az ADM magatartása váltotta ki a többi alperes – így a Roquette – együttműködését is.

348 A Bizottság a jogalap e részének elutasítását kéri.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

349 Meg kell jegyezni, hogy a Roquette-tel és az ADM-mel szemben alkalmazott bírságcsökkentés – még ha ugyanolyan mértékű is – nem ugyanazon megfontolásokon alapul. Ugyan igaz, hogy az ADM a Roquette-et megelőzően szolgáltatott bizonyítékokat, ebből nem következik, hogy – amint az a Határozat (426) preambulumbekzdéséből is kitűnik, és azt az ADM sem vitatja – a Roquette-tel ellentétben az ADM nem nyújtott a kartelltalálkozók tartalmára és megállapodásaira vonatkozó korabeli dokumentumokat.

350 Mindenesetre amennyiben az ADM azt kívánja bizonyítani, hogy a Bizottság által a Roquette esetében alkalmazott bírságcsökkentés túl jelentős mértékű volt, emlékeztetni kell arra, hogy az egyenlő bánásmód elvének egyedi aktussal kapcsolatos betartásának korlátja azon elv betartása, hogy saját javára senki sem hivatkozhat a hatályos rendelkezéseknek megfelelően hozott aktussal szemben valamely harmadik személy javára elkövetett jogsértésre (lásd a fenti 190. pontban hivatkozott Cascades kontra Bizottság ítélet 259. pontját, valamint a fenti 63. pontban hivatkozott SCA Holding kontra Bizottság 160. pontját).

351 Következésképpen a jogalap e részét, illetve a jogalap egészét el kell utasítani.

F – A közigazgatási eljárást érintő hibák

a) A felek érvei

352 E jogalapon belül az ADM négy kifogásra hivatkozik.

353 Az ADM elsősorban azzal érvel, hogy a Bizottság a védelemhez jogát megsértve nem adott lehetőséget az ADM-nek arra, hogy a közigazgatási eljárás során a kiindulási összeg tekintetében 2,5-szeres szorzó – amely szorzóról az iránymutatás nem rendelkezik – alkalmazásával kapcsolatos észrevételeit megtegye.

354 Másodsorban az ADM azt kifogásolja, hogy a Bizottság a kifogásközlésében nem határozta meg pontosan, hogy a nátrium-glükonát piaca volt az érintett termékpiac. A Bizottság a kifogásközlés 3–9. pontjában csupán azt fejtette ki, hogy a nátrium-glükonát a kelátképző anyagok olyan sajátos csoportjába tartozó számos kelátképző anyag egyike, amelynek számos részleges helyettesítője létezik. Annak ellenére, hogy megállapította, hogy a nátrium-glükonát volt a „referenciatermék”, egyben azt is megjegyezte, hogy a „legközelebbi helyettesítő termékek a nátrium-glükohexonát és az EDTA”. Mivel a Bizottság kifogásközlésében azt állapította meg, hogy léteznek helyettesítő termékek, a termékpiacra vonatkozó megállapításait, valamint azon indokokat, amelyek miatt úgy vélte, hogy e helyettesítők nem képezték részét az érintett piacnak, világosan meg kellett volna határoznia, lehetővé téve a felek részére, hogy észrevételeiket megtehesse. A Bizottság tehát a kifogásközlésben nem vizsgálta meg az érintett termékpiac meghatározásának lényegi kérdését.

355 Harmadsorban az ADM arra hivatkozik, hogy a Bizottság a Határozatban (17. lábjegyzet) a „*Chemical Economics Handbook*” című kiadványra (SRI International 1991) támaszkodott, amelyet nem ismertetett a felekkel.

356 Negyedsorban az ADM véleménye szerint a Bizottság nem jegyezte meg a kifogásközlésben, hogy a kartell végrehajtása szükségszerűen gazdasági hatást gyakorolt e piacra.

357 A Bizottság e jogalap keretében hivatkozott négy kifogás elutasítását kéri az Elsőfokú Bíróságtól.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

358 Emlékeztetni kell arra, hogy a védelemhez való jog tiszteletben tartása minden olyan eljárásban, amely szankció kiszabásához vezethet, a közösségi jog alapelvét képezi, és amelyet a közigazgatási eljárás során is biztosítani kell, azt követeli meg, hogy az érintett vállalkozásoknak és vállalkozások társulásainak a közigazgatási eljárástól kezdve lehetőségük legyen kifejtetni álláspontjukat a Bizottság által állított tényállás, kifogások és körülmények valószerűségéről és jelentőségéről (a fenti 216. pontban hivatkozott Hoffmann-La Roche kontra Bizottság ítélet 11. pontja és az Elsőfokú Bíróság T-11/89. sz., Shell kontra Bizottság ügyben 1992. március 10-én hozott ítéletének [EBHT 1992., II-757. o.] 39. pontja).

359 Továbbá az állandó ítélkezési gyakorlatnak megfelelően a kifogásközlésnek tartalmaznia kell a kifogások megfelelően egyértelműen megfogalmazott, akár összefoglaló jellegű leírását, hogy lehetővé tegye az érdekeltek számára azt, hogy ténylegesen megismerhessék azokat a magatartásokat, amelyeket a Bizottság részükről kifogásol. A kifogásközlés ugyanis csak ennek a követelménynek a teljesítésével láthatja el a közösségi rendeletekben előírt azon feladatát, hogy a vállalkozások és vállalkozások társulásai még a Bizottság végső határozatának meghozatala előtt megismerjenek minden olyan tényezőt, ami a megfelelő védekezésükhöz szükséges (a Bíróság C-89/85., C-104/85., C-114/85., C-116/85., C-117/85. és C-125/85–C-129/85. sz., Ahlström Osakeyhtiö és társai kontra Bizottság ügyben 1993. március 31-én hozott ítéletének [EBHT 1993., I-1307. o.] 42. pontja és az Elsőfokú Bíróság T-352/94. sz., Mo och Domsjö kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1989. o.] 63. pontja).

- 360 Az ADM az első és negyedik kifogásában lényegében azt kifogásolja, hogy a Bizottság nem tájékoztatta sem bizonyos, a bírság rögzítésénél meghatározó tényezők – vagyis a 2,5-szeres szorzó – alkalmazásáról ((386)–(388) preambulumbekkezdés), sem arról a körülményről, hogy a jogsértésnek közvetlen hatást gyakorolt a piacra (a Határozat (340) preambulumbekkezdése).
- 361 Ezzel kapcsolatosan emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint amennyiben a Bizottság kifogásközlésében kifejezetten feltünteti, hogy meg fogja vizsgálni, hogy az érintett vállalkozásokkal szemben helye van-e bírság kiszabásának, valamint feltünteti azokat a fő ténybeli és jogi bizonyítékokat – mint például a feltételezett jogsértés súlya és időtartama, amelyek bírság kiszabásához vezethetnek –, valamint hogy e jogsértést „szándékosan vagy gondatlanul” követték-e el, teljesíti a vállalkozások meghallgatáshoz való jogának tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettségét. Ezzel tudomásukra hozza azokat a bizonyítékokat, amelyek alapján nemcsak hogy a jogsértés megállapításával szemben, hanem a bírság velük szembeni megállapításával kapcsolatosan is védekezhetnek (a fenti 44. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ítélet 21. pontja és a fenti 38. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ítélet 199. pontja).
- 362 Ebből következik, hogy a bírságok összegének meghatározása kapcsán az érintett vállalkozásoknak a Bizottság előtti védelemhez való jogát az a lehetőség biztosítja, hogy a jogsértés időtartamára, súlyára és versenyellenes jellegének előreláthatóságára vonatkozóan észrevételeket tehetnek (az Elsőfokú Bíróság T-83/91. sz., Tetra Pak kontra Bizottság ügyben 1994. október 6-án hozott ítéletének [EBHT 1994., II-755. o.] 235. pontja, valamint a fenti 65. pontban hivatkozott HFB és társai kontra Bizottság ítélet 312. pontja).
- 363 A jelen ügygel kapcsolatosan meg kell állapítani, hogy az ADM-nek megküldött kifogásközlésben a Bizottság világosan feltüntette, hogy vele szemben bírság kiszabását fontolgatja, amelyet különösen a jogsértés súlyának és időtartamának függvényében fog meghatározni. Ezen túlmenően a Bizottság kifejezett hivatkozást tett az iránymutatásra, világosan utalva ezzel arra, hogy az ADM-nek számítnia kellett rá, hogy a Bizottság a helyzetét az iránymutatás függvényében értékeli, és ezért ezzel kapcsolatosan kellett felkészülnie saját védelmére, amennyiben ezt szükségesnek tartotta.

- 364 Egyébiránt a Bizottság a kifogásközlés 345. pontjában megjegyezte, hogy a bírságok összegét kellően elrettentő szinten kívánja rögzíteni. Ezenfelül a kifogásközlés 264. és 346. pontjában lényegében azt fejtette ki, hogy a jogsértés súlyának értékelése érdekében figyelembe kívánja venni azt a tényt, hogy olyan különösen súlyos jogsértésről van szó, amelynek célja a verseny korlátozása, és amely a megkötött megállapodások jellegére tekintettel szükségszerűen komoly hatást gyakorolt a versenyre.
- 365 Az érintett vállalkozások védelemhez való jogának tiszteletben tartása nem kötelezi a Bizottságot arra, hogy a kifogásközlésben konkrétan jelölje meg, hogy a bírság mértékének meghatározásánál e tényezők mindegyikét milyen módon használja fel.
- 366 Végül meg kell állapítani, hogy a kartell tagjainak Bizottság általi csoportokba sorolása az iránymutatás alapján kidolgozott gyakorlatot képez. A Bizottság tehát az ADM által jól ismert jogi háttér alapján fogadta el a Határozatot, amely beleillik az állandó határozathozatali gyakorlatába (lásd e tekintetben a Bíróság C-57/00. P. és C-61/00. sz., Freistaat Sachsen és társai kontra Bizottság ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-9975. o.] 77. pontját).
- 367 Ennélfogva az első és a negyedik kifogás megalapozatlan.
- 368 Az ADM második kifogásában azt kifogásolja, hogy a Bizottság nem határozta meg pontosan, hogy a nátrium-glükonát piaca volt az érintett termékpiac.

- 369 Ezzel kapcsolatban meg kell állapítani, hogy a kifogásközlés 3–9. pontjában a Bizottság „A termék” cím alatt határozza meg a nátrium-glükonát tulajdonságait. Ugyan igaz – amint arra az ADM hivatkozik –, hogy a Bizottság megjegyezte, hogy léteznek bizonyos helyettesítő termékek, ettől még – az ADM állításával ellentétben – a Bizottság megfogalmazása semmilyen kétséget nem hagy afelől, hogy a kifogásközlés szakaszában úgy vélte, hogy a helyettesítő termékek nem képezik a kérdéses termékpiac részét.
- 370 Egyrészt a kifogásközlés 9. pontjában többek között megjegyezte, hogy e termékek csupán részleges helyettesítők, és más termékekkel ellentétben a nátrium-glükonát a „referenciatermék”, amely iránti kereslet jelentősen meghaladta az egyéb termékek iránti keresletet. Másrészt a Bizottság az érintett piac elemzésénél (a kifogásközlés 39–50. pontja) következetesen a nátrium-glükonátra hivatkozott, és az említett helyettesítő termékekre nem tett utalást.
- 371 Ennélfogva a második kifogás nem megalapozott.
- 372 Végül azzal kapcsolatosan, hogy az ADM harmadik kifogásában azzal érvel, hogy a Bizottság a Határozatban (17. lábjegyzet) a „*Chemical Economics Handbook*” című kiadványra (SRI International 1991) támaszkodott, amelyet nem ismertetett a felekkel, elég azt megjegyezni, hogy a Bizottság a kifogásközlés 4. lábjegyzetében feltüntette, hogy a kérdéses termék leírásánál erre a kiadványra támaszkodott. Amint arra a Bizottság utalt – amit az ADM nem vitatott –, nyilvánosan – az érintett piacon jelenlévő piaci szereplők által különösen – elérhető kiadványról van szó.
- 373 Következésképpen a harmadik kifogást, és ennél fogva a jogalap egészét el kell utasítani.

G – Az új jogalap figyelembe vételére irányuló kérelemről

- 374 Az ADM azt követően kérte az Elsőfokú Bíróságot, hogy vegye figyelembe a 2006-os iránymutatásra alapozott új jogalapot, hogy a Bizottság elfogadta és az Interneten közzétette a 2006-os iránymutatást. Az ADM azt állítja, hogy a 2006-os iránymutatásból kitűnik, hogy a Bizottság a Határozatban nem vette kellőképpen figyelembe azt, hogy az ADM releváns piacon megvalósított eladásai csekély mértékűek voltak, valamint nem megfelelően értékelte a bírság elrettentő jellegét. Különösképpen az ADM úgy véli, hogy a bírság azon legmagasabb összege, amelyet a Bizottság az engedékenységi közlemény alkalmazását megelőzően a 2006-os iránymutatás szerint kiszabhatott volna, a kiszabott 16,88 millió eurós összeg helyett 3,8 millió euro kellett volna, hogy legyen.
- 375 A Bizottság vitatja az ADM kérelmét.
- 376 Mivel az ADM a szóbeli szakasz lezárását követően nyújtotta be a 2006-os iránymutatás figyelembevételére irányuló kérelmét, először is azt kell meghatározni, hogy helye van-e a szóbeli szakasz újbóli megnyitásának annak érdekében, hogy az ADM által felhozott 2006-os iránymutatásra alapozott új jogalapot az Elsőfokú Bíróság figyelembe vehesse. E tekintetben az Elsőfokú Bíróság emlékeztet arra, hogy csupán akkor köteles helyt adni a szóbeli szakasz újbóli megnyitására irányuló kérelemnek, amelynek célja a hivatkozott új tények figyelembe vétele, amennyiben az érintett fél olyan tényekre hivatkozik, amelyek döntően befolyásolják a jogvita eldöntését, és e tényeket nem tudta a szóbeli szakasz befejezését megelőzően előterjeszteni (a Bíróság C-200/92. P. sz., ICI kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4399. o.] 60. és 61. pontja, valamint az Elsőfokú Bíróság T-311/00. sz., British American Tobacco (Investments) kontra Bizottság ügyben 2002. június 25-én hozott ítéletének [EBHT 2002., II-2781. o.] 53. pontja).
- 377 A jelen ügyben azzal kapcsolatban, hogy a felperes a 2006-os iránymutatásra hivatkozik a Határozat jogellenességének bizonyítása érdekében, elegendő arra emlékeztetni, hogy az ítélkezési gyakorlat értelmében valamely közösségi aktus jogszerűségét az aktus meghozatalának időpontjában fennálló ténybeli és jogi elemek

függvényében kell mérlegelni (a Bíróság 15/76. és 16/76. sz., Franciaország kontra Bizottság ügyben 1979. február 7-én hozott ítéletének [EBHT 1979., 321. o.] 7. és 8. pontja, és az Elsőfokú Bíróság T-177/94. és T- 377/94. sz., Altmann és társai kontra Bizottság ügyben 1996. december 12-én hozott ítéletének [EBHT 1996., II-2041. o.] 119. pontja). Következésképpen ezen aktus jogszerűségének mérlegelésekor a közösségi aktus meghozatalának időpontját követően keletkezett elemek figyelembe vétele kizárt (lásd e tekintetben a fenti 63. pontban hivatkozott Deutsche Bahn kontra Bizottság ítélet 102. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 378 Következésképpen mivel az ADM által hivatkozott új elem nyilvánvalóan a Határozat meghozatalának időpontját követően keletkezett, ezért ez utóbbinak nincs hatása a Határozat érvényességére (lásd e tekintetben az Elsőfokú Bíróság T-133/95. és T-204/95. sz., IECC kontra Bizottság ügyben 1998. szeptember 16-án hozott ítéletének [EBHT 1998., II-3645. o.] 37. pontját). A 2006-os iránymutatás elfogadása nem tekinthető olyan új elemnek, amely meghatározó befolyást gyakorolhatna a Határozat jogszerűségére. Ennélfogva nincs helye a szóbeli szakasz emiatt történő megnyitásának.
- 379 Ezt a megállapítást megerősíti a 2006-os iránymutatás 38. pontjában található kitétel, miszerint a fenti iránymutatás mindazon ügyekre érvényes, amelyekre vonatkozóan a Hivatalos Lapban való közzétételük időpontját követően kézbesítették a kifogásközlést. Vagyis az iránymutatás kifejezetten kizárja annak alkalmazását a jelen ügyben szereplőkhöz hasonló esetekre nézve. Mivel ez az iránymutatás a Határozat elfogadását – és értelemszerűen az azt megelőző kifogásközlést – követően lépett hatályba, az iránymutatás a jelen ügy releváns jogi és ténybeli hátterének nem képezi részét.
- 380 Azzal kapcsolatosan, hogy a felperes a 2006-os iránymutatásra hivatkozik a bíróság aránytalan voltára vonatkozó jogalap alátámasztásához, amelynek mérlegelése tekintetében az Elsőfokú Bíróság korlátlan felülvizsgálati jogkörrel rendelkezik, meg kell állapítani, hogy a hivatkozott iránymutatásban – amely a jelen eset tényállására nem alkalmazható – meghatározott új bírságszámítási módszer alkalmazása csupán egy esetben vezethetne a Határozatban meghatározottnál alacsonyabb összegű bírság kiszabásához, ám ez sem bizonyíthatja a meghatározott

bírság aránytalan jellegét. Ez a megállapítás csupán a Bizottság azon mérlegelési jogkörének kifejezését jelenti, amelynek köszönhetően a 17. rendeletből eredő követelmények tiszteletben tartásával megállapíthatja azon módszert, amelyet a bírságok kiszabásának, valamint a hatáskörébe tartozó versenyjogi politika gyakorlásának céljából kíván alkalmazni. Az Elsőfokú Bíróság által bizonyos időszakban kiszabott bírságok összege arányosságának értékelése szempontjából figyelembe veendő mérlegelési tényezők között többek között az ebben az időszakban fennálló ténybeli vagy jogi körülmények, illetve a Bizottság által az EK-Szerződés követelményeinek megfelelően meghatározott versenyjogi célkitűzések is szerepelhetnek. Egyébiránt emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság a fenti 38. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ítélet 234–295. pontjában elutasította a felpereseknek az 1998-as iránymutatásából eredő számítási módszerének vitatására irányuló jogalapjait és érveit, amely a hivatkozott iránymutatás által meghatározott olyan alapösszegeket vett kiindulási pontnak, amelyeket nem az érintett forgalom alapján állapítottak meg. Végül emlékeztetni kell arra, hogy az Elsőfokú Bíróság a fenti 76–81., 99–106. és 139–149. pontban úgy ítélte meg, hogy a jelen ügyben a bírság összegének az 1998-as iránymutatás alkalmazásával történt megállapítása nem sértette meg az arányosság elvét.

381 E körülmények között az Elsőfokú Bíróság megállapítja, hogy a 2006-os iránymutatás elfogadása nem gyakorol meghatározó befolyást a jelen eljárás eldöntésére. Ezért nincs helye a szóbeli szakasz újbóli megnyitásának.

H – Következtetés

382 Mivel az Elsőfokú Bíróság a Határozat jogszerűségét vitató jogalapok egyikét sem fogadta el, korlátlan felülvizsgálati jogkörének gyakorlása körében nincs helye a bírság összege csökkentésének. Ennélfogva a kereset egészét el kell utasítani.

A költségekről

- 383 Az eljárási szabályzat 87. cikkének 2. §-a alapján az Elsőfokú Bíróság a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte. Mivel a felperes pervesztes lett, ezért az alperes kérelmének megfelelően kötelezni kell a költségek viselésére.

A fenti indokok alapján,

AZ ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁG (harmadik tanács)

a következőképpen határozott:

- 1) **A keresetet elutasítja.**

- 2) **Az Archer Daniels Midland Co.-t kötelezi a költségek viselésére.**

Azizi

Jaeger

Dehousse

Kihirdetve Luxembourgban, a 2006. szeptember 27-i nyilvános ülésen.

E. Coulon

J. Azizi

hivatalvezető

elnök

Tartalomjegyzék

A jogvita alapját képező tényállás	II - 3269
Eljárás és a felek Elsőfokú Bíróság előtti indítványai	II - 3276
Jogi háttér	II - 3278
A – Az iránymutatás alkalmazhatóságáról	II - 3278
1. A jogbiztonság és a visszaható hatályú büntetés tilalmának elvéről	II - 3278
a) A felek érvei	II - 3278
b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3281
2. Az egyenlő bánásmód elvének megsértéséről	II - 3285
a) A felek érvei	II - 3285
b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3285
B – A jogsértés súlyáról	II - 3286
1. Bevezetés	II - 3286
2. A kérdéses termék eladásából származó forgalom figyelembe vételének hiányáról, illetve elégtelenségéről	II - 3289
a) A felek érvei	II - 3289
b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3292
Az arányosság elvének megsértéséről	II - 3292
Az iránymutatás megsértéséről	II - 3294
Az indokolási kötelezettség megsértéséről	II - 3296
3. A kérdéses termék piaca korlátozott méretének figyelembevétele hiányáról, illetve elégtelenségéről	II - 3298
a) A felek érvei	II - 3298

ARCHER DANIELS MIDLAND KONTRA BIZOTTSÁG

b)	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3299
	Az arányosság elvének megsértéséről	II - 3300
	Az egyenlő bánásmód elvének megsértéséről	II - 3301
	Az indokolási kötelezettség megsértéséről	II - 3304
4.	A bíróság elrettentő hatásának kétszeres figyelembe vételéről	II - 3304
a)	A felek érvei	II - 3304
b)	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3305
	Az iránymutatás megsértéséről	II - 3305
	Az indokolási kötelezettség megsértéséről	II - 3306
5.	A kiindulási összeg tekintetében történt növelő szorzó alkalmazásáról	II - 3307
a)	A felek érvei	II - 3307
b)	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3310
	Az arányosság elvének megsértéséről	II - 3310
	Az egyenlő bánásmód megsértéséről	II - 3313
	Az indokolási kötelezettség megsértéséről	II - 3315
6.	A kartell piacra gyakorolt közvetlen hatásának mérlegelése során vétett hibákról	II - 3316
a)	Bevezetés	II - 3316
b)	Arról, hogy a Bizottság hibás megközelítést alkalmazott annak bizonyítására, hogy a kartellnek közvetlen hatása volt a piacra	II - 3317
	A felek érvei	II - 3317
	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3318
	– A Bizottság által készített elemzés összefoglalása	II - 3319
	– Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3323

c)	A nátrium-glükonát ára alakulásának mérlegeléséről	II - 3326
	Arról, hogy a Bizottság nem rendelkezett elegendő információval és nem vette figyelembe a közigazgatási eljárás során felhozott egyéb tényezőket	II - 3326
	– A felek érvei	II - 3326
	– Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3327
	Arról, hogy az ADM nem volt a kartell tagja a nátrium-glükonát 1989 és 1989 közötti áremelésének idején	II - 3331
	– A felek érvei	II - 3331
	– Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3332
d)	Az érintett piac meghatározásáról	II - 3333
	A felek érvei	II - 3333
	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3338
C –	A jogsértés időtartamára vonatkozó mérlegelési hibákról	II - 3342
1.	Arról, hogy az ADM az 1994. október 4-én Londonban tartott találkozózn szüntette meg a kartellben való részvételét	II - 3343
	a) A felek érvei	II - 3343
	b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3344
2.	Az 1995. június 3-a és 5-e között Anaheimben tartott találkozó jellegéről .	II - 3346
	a) A felek érvei	II - 3346
	b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3347
D –	Az enyhítő körülményekről	II - 3351
1.	A kartellben való részvétel megszüntetése	II - 3351
	a) A felek érvei	II - 3351
	b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3352

ARCHER DANIELS MIDLAND KONTRA BIZOTTSÁG

2. A bíróság elrettentő jellege biztosításának szükségtelenségéről	II - 3356
a) A felek érvei	II - 3356
b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3357
3. Az ADM által történt magatartási kódex elfogadásáról	II - 3359
a) A felek érvei	II - 3359
b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3359
E – Az ADM-nek a közigazgatási eljárás során tanúsított együttműködéséről	II - 3360
1. Bevezetés	II - 3360
2. Az ADM együttműködésének téves értékeléséről	II - 3362
a) A felek érvei	II - 3362
b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3364
3. Az egyenlő bánásmód elvének megsértéséről	II - 3368
a) Arról, hogy az ADM együttműködése legalábbis egyenértékű volt a Bizottság egyik korábban hozott határozata érintett részében tanúsított magatartással	II - 3368
A felek érvei	II - 3368
Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3369
b) Arról, hogy a Bizottság a Fujisawa részére az ADM tekintetében megállapítottnál nagyobb mértékű csökkentést állapított meg	II - 3370
A felek érvei	II - 3370
Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3370
c) Arról, hogy a Bizottság a Roquette részére az ADM tekintetében megállapítottal megegyező mértékű csökkentést állapított meg	II - 3373
A felek érvei	II - 3373
Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3374

F – A közigazgatási eljárást érintő hibák	II - 3375
a) A felek érvei	II - 3375
b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3376
G – Az új jogalap figyelembe vételére irányuló kérelemről	II - 3380
H – Következtetés	II - 3382
A költségekről	II - 3383